

80
INDO-CHINOIS
2061

1934 | PDF | 141 Pages
buihuanhanh@gmail.com

DEPOT LEGAL
• INDOCHINE •
N° 19247

BIBLIOTHEQUE NATIONALE
R.F.
INDOCHINES

12 ngày
của đức
Bảo-Dại
tại
Bắc-Kỳ

*Certifié exact le tirage de
mille cinq cents exemplaires*

Hanoi le 6 - 2 - 34

L'Imprimeur

MAI-LINH
HAIPHONG
XUAT-BAN

Faint handwritten text, possibly a name or address.

Faint, illegible text, possibly a recipient name or address.

Faint, illegible text, possibly a recipient name or address.

Faint, illegible text, possibly a recipient name or address.

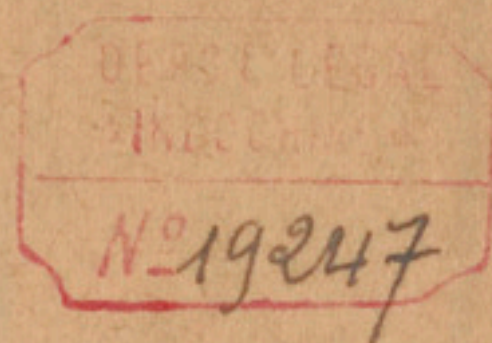
Faint, illegible text, possibly a recipient name or address.

Faint, illegible text, possibly a recipient name or address.

Faint, illegible handwritten text, possibly a message or address.

Faint, illegible text, possibly a recipient name or address.

**12 NGÀY CỦA
DỨC BẢO-ĐẠI
TẠI BẮC-KỲ**

8° Indoch.

2061

NGHĨA LỢI VỆN HAI

*dùng xà phòng « Con Dê Cũ »
— tức là giúp đồng - bào, —
tức là lợi cho mình, vì :*

Đang buổi khó khăn ai cũng không có việc làm ai cũng phàn nàn hàng họ ế ẩm thế mà sở xà phòng « Con Dê Cũ » dùng tới hơn hai trăm người thợ trong nhà máy Haiphong và Tourane tiêu thụ tới hai vạn bạc dầu trong một tháng. Như vậy dùng xà-phòng « Con Dê Cũ » chẳng phải là giúp đồng bào làm sao ?

Xà phòng « Con Dê Cũ » đã tốt lại rẻ lắm bọt không hao, chắc nịch, rẻo quánh, trắng sạch mà không hại quần áo thu gồm được đủ các tính tốt để hiến quý khách trong buổi cần phải tiết kiệm, suy tính. Như vậy dùng xà phòng « Con Dê Cũ » chẳng phải lợi cho mình lắm sao ?

Nghĩa lợi vẹn hai. Xin người hữu tâm chú ý !

CUỘC NGỰ'-GIÁ BẮC-TUẦN

(Hongay, 29 Novembre)

HOÀNG-THƯỢNG TỚI VỊNH HẠ-LONG

7 giờ 35 sáng nay, đứng chờ phà ở bến đò Trảng-bạch, chúng tôi được tin ô-tô quan Chánh sở Liêm-phóng Arnoux vừa qua. Nhìn rải đường từ bến bên kia, đi Yên-lập, con đường đất đỏ, còn thấy bụi mù như chỉ cho biết dấu ô-tô của sở Liêm-phóng vừa chạy.

Xuất dọc đường, từ bến đò Bình trở đi, không có một quang cảnh gì khác hơn là sự làm lụng thường ngày của dân vùng ấy.

Hôm nay, ngày ở Hongay, nhân dân tiếp đón đức Bảo-Đại.

Tám giờ rưỡi đúng, đến bến Hongay, chúng tôi mới thấy cái quang cảnh ấy ở những sắc cờ Đại-Pháp và Đại-Việt bay phấp phới trên những mái nhà lá ở rải rác xườn đồi...

Nước cửa biển Hongay chong xanh như chàm lọc, xa xa những hòn đảo rải-rác như vẩy kín chân trời.

Một rặng thuyền câu dương buồm lướt ở ngoài khơi, trên cột cao phấp phới sắc cờ như đàn bướm đỏ vàng vỗ cánh đua bay trên bãi.

Trước cửa khách-sạn Hongay, đội thám-tử gọn gàng trong bộ y-phục màu xanh, đứng đợi.

Người nọ hỏi người kia.

Hoàng-thượng chưa tới.

Ở sở Giây-thép, chúng tôi được tin 10 giờ sáng đức Bảo-Đại sẽ tới cửa Rúa, có quan Thống-sứ Tholance lên tàu « Dumont d'Urville » nghênh tiếp; rồi các ngài xuống tàu « Vigilante » của sở Thương-chánh đi thăm Campha-port và Campha-mine.

Chừng 4 giờ chiều, đoàn ngự sẽ tới Hongay; ngài vào thăm nhà thương và mỏ than, rồi gán bội-tinh cho các viên-chức trong hạt.

Mai 30 Novembre, đoàn ngự mới ra thăm Vịnh.

Hiện giờ này, 9 giờ 25, tàu « Dumont d'Urville » vẫn chưa tới bến.

MỘT NGÀY CỦA ĐỨC BẢO-ĐẠI Ở CAMPHA VÀ HONGAY

(Hongay, 30 Novembre 1933)

Hôm qua ở Hongay ra đi 11 giờ 30 sáng.

Vượt 30 cây-số đường núi khuất khúc, chúng tôi tới Camphamine.

Ở đây, tàu Vigilante trên có đoàn ngự sẽ cập cầu ngay bến tàu biển ăn than, trước cửa đền Ông trên sườn đồi cao 100 thước.

Kém 15 đến 12 giờ trưa, trời hơi hoe nắng.

Những hòn đảo gần xa trập trùng, xanh lạt, vây quang cửa biển thành hình một cánh quạt mà mặt nước lăn tăn gợn sóng là mảnh giấy xếp màu xanh.

Tàu Fanny của sở than Cẩm-phả, sạch sẽ xinh xắn như chiếc tàu Hàng-thiếc đồ giáp bên kè đá, chờ giờ đáp tàu Vigilante đậu giữa vịnh, đón Hoàng-thượng lên. Mặt kè cao hơn mặt boong, chiếc Fanny chỉ phô cho người đứng xa kè trông rõ một ống khói sơn đỏ chói màu cá vàng với một đường giây cờ phấp phới bay như dấy bướm.

Các quan chức cần có mặt, đã đến đủ mặt. Người ta nhận thấy quan Chánh Mật-thám Bắc-kỳ Arnoux bận lễ phục màu nâu nhạt cổ tay có đính khoanh hoa bạc, quan Đại-lý Cẩm-phả áo trụng đen có dòng dải khuy vàng trước ngực, quan Tuần-phủ Quảng-yên áo gấm hoa bạc, một vị đại diện cho sở than Cẩm-phả, quan Huyện Hoàn-bồ Lê Xán với chiếc áo gấm hoa bạc nền huyền.

Một quan Giám-binh đứng chỉ-huy hơn 10 người lính khố-xanh, vừa súng vừa kèn. Gọn gàng trong bộ áo dạ mới màu bleu marine là mấy viên thanh-tra mật-thám.

Mấy vị thân-hào của dân Hoa-kiều xúng-xính trong bộ áo lễ-sinh mon men theo đường goòng chở than, bước đến. Một chú Khách con lễ mẽ bung một chõng 2 bánh pháo cối, đi bên.

6 ông Ấn-độ đứng chờ một chỗ, áo mũ đầy những bụi than.

Mọi người cùng đứng chờ. Sau đó 30 bước chân, cảnh bên Cẩm-phả vẫn không mất vẻ sinh-hoạt. Lưng chừng trời, trên những cầu sắt bắc cao 2, 30 thước, các toa xe chạy bằng sức điện, vẫm âm âm chuyền bánh, đưa những goòng than từ bờ đò vào tàu Dagouin ghé bến ăn than.

Một giờ 25 phút, phía xa có chiếc tàu sơn trắng xăm xăm tiến đến.

— Tàu Vigilante!

Thì 10 phút sau, người ta đã nhận rõ lá cờ vàng thêu rồng đen bay phấp phới trên cột buồm chiếc tàu sơn trắng. Chiếc Vigilante mỗi lúc đến một gần. Nghe lệnh hô, toán lính khố-xanh trên bờ đã đo lại bước.

Bấy giờ, tàu còn cách xa kè đá chừng 300 thước. Người ta đã nhận thấy rõ sắc áo vàng và khăn vàng của Hoàng-thượng, cái mặt xương xương của Hoàng-thân Vĩnh-Cần, cái vai ngang mà thẳng của quan Thượng-thư bộ Giáo-dục Phạm Quỳnh.

Tàu Fanny rời bến, cập tàu Vigilante. Chiếc xuồng máy của sở Mật-thám lượn vòng như con cá sắt con lượn quanh hai con kinh lớn.

Hai tàu giáp nhau ở giữa vịnh.

Hoàng-thượng từ bên chiếc Vigilante bước sang chiếc Fanny trước, theo sau có các quan tùy tòng.

Một lát sau, Fanny nhả Vigilante.

Không đầy 10 phút đồng-hồ, tàu Fanny đã cập bến.

Phu tàu bắc chiếc cầu gỗ nối kè đá với boong tàu, hai hàng lan can có phủ cờ Nam-Việt.

Bỏ chiếc kính râm khỏi mắt, vén vạt áo manteau đen phủ ngoài áo vóc vàng lót nhiều màu hồng nhạt, Hoàng-thượng qua đường cầu ấy bước lên.

Lính khố-xanh cử' nhạc và bông súng chào mừng.

Các quan chức ngả mũ chào. Quan Tuần Quảng-yên với quan Huyện Hoành-bồ đứng chấp tay trước Hoàng-thượng.

Ngài nhìn mọi người đứng quanh, tỏ vẻ cảm-động cho đến lúc bài kèn rứt tiếng.

Đội các quan-chức trình diện đã khắp lượt, đức Kim-thượng đi hàng đầu với quan Khâm-sứ Thibaudeau và quan Thống-sứ Bắc-kỳ Tholance lên đền Củ'a-ông, theo sau có các quan Arnoux, Chánh sở Mật-thám, Crayssac, Công-sứ Quảng-yên, Vĩnh-Cần, Phạm-Quỳnh, quan Đại-lý Camphamine, quan hầu Barthelemy, quan Huyện Xán, và nhiều vị khác nữa người ta không nhớ hết.

Qua chiếc thềm-môn thứ nhất, trước những bậc đá lên đền Củ'a-ông, hai người giơ hai chiếc tàn điều bước theo Hoàng-thượng.

Trời râm không có bóng nắng. Đi lẫm những bụi than đen.

Đến nơi, quan Tuần Quảng-yên làm lễ cúi lạy trước cửa đền.

Hoàng-thượng hỏi sự tích đền Củ'a-ông, nhưng quan Tuần không được tường, nên ngài lại hỏi quan Thượng Phạm.

Rồi đạo-ngự trở xuống đến chỗ dân bày kiệu rồng và hương-án bái vọng ở trước cửa sở Giây-thép.

Đều một lượt, các hương chức trong hạt xếp thành hai giã trước hương án cùng phục cả xuống. Ba cậu bé con khăn áo như ba người lớn tiến đến, cũng quì xuống, giơ bó hoa dâng Hoàng-thượng, khiến ngài cũng phải cúi đỡ bó hoa lên.

— Cho đứng dậy!

Người ta nghe rõ tiếng ấy là tiếng quan Thượng Quỳnh. Nhưng trong 3 đứa nhỏ, chỉ có một đứa đứng lên, còn một đứa tay cầm lá cờ nhỏ, vẫn quỳ, mắt trông đi nơi khác.

Chiếc Lorraine Dietrich, từ trong Kinh ra, chờ Hoàng-thượng cạnh đấy có 3 bước. Ngài lên chiếc xe ngự ấy về Camphamine.

Dân phu đứng hai bên hè ngõ ngác nhìn đoàn xe ngự chạy rầm rộ trên đường.

Camphamine.

Đoàn xe nuốt 10 cây số không đầy 15 phút.

Qua hai dãy học-sinh cầm cờ tung phất, đạo-ngự dừng trước con đường Lyautey dài mà hẹp, rồi Hoàng-thượng bỏ khăn xếp vàng, thay mũ tây trắng, bước sang chiếc xe nhỏ của sở Liêm-phóng, lên thăm các tầng than.

Vì đường vừa rốc vừa hẹp, những xe nhón đến đây phải dừng lại cả không theo được xe ngự cùng lên. Quan Chánh mật-

thám Arnoux cũng phải thay xe lên tầng, chạy sau xe Hoàng-thượng chừng 10 phút.

.

Hơn nửa giờ sau, đúng 3 giờ 20 phút, đạo ngự lại lên đường.

Trong đám bụi mù như mây lượn quanh rừng, chốc chốc lại thấy bên vệ đường một người lính Mán nhắc súng lên vai chào những chiếc xe lăm bụi cát.

Xuất dọc đường dài hơn 30 cây số từ Camphamine về tới Hongay, cứ cách vài chục thước lại có một cây cờ cắm. Chỗ thì cờ ngũ-hành, chỗ thì cờ Việt-Nam, có chỗ là mấy miếng vải sặc sỡ đỏ, xanh, vàng.

Đường đồng rừng hiu quạnh, nhà cửa lơ thơ vắng, những cây cờ ấy cái thì cột chặt vào cột giây thép, cái thì cắm thẳng giữa bụi lau tàn.

Vài ba cái thẻ-môn tết bằng lá cây, trên có y-môn.

.

Xe ô-tô sở Mật-thám đi đầu, rồi đến xe Hoàng thượng. Theo sau có xe quan Thống-sứ Tholance, xe máy quan Nam-triều, xe quan Chánh mật-thám Arnoux... Đến đầu Hongay, đạo ngự dừng lại, vào thăm qua nhà máy lọc than.

10 phút sau, đoàn xe đã lại dừng trước cửa nhà thương Picot, lập trên một sườn đồi thấp. Bác-sĩ Charrier dẫn đạo ngự qua thăm phòng các bệnh-nhân nằm, phòng ngủ, phòng chiếu điện. Hôm nay người ốm được ăn theo một thực đơn riêng. Trong phòng ăn, rau thịt bày la-liệt trên bàn. Cái khác thường là mỗi bàn có cả mấy điều thuốc lá để trong một cái bát.

Ở bệnh-viện Picot ra, đoàn xe đi xuống đồi, vào tỉnh.

Học-sinh phát cờ chào, phường bát âm nổi khúc giữa cái cảnh huyền não của nhân-dân.

Đạo ngự dừng xe vào tư thất ông Marcheix, chủ nhất sở than. Ông Marcheix đứng thay mặt các viên-chức của sở nói mấy câu chúc mừng Hoàng-thượng. Đến lễ gán bội tinh cho các viên chức.

Một ông cụ già tên là Vũ Văn-Đường bước đi phải có người xốc, cũng cố tập tễnh lê đến để Hoàng thượng gán cho tám ngàn tiền.

Ông Marcheix được ban đệ-tứ-đẳng Annam Long bội-tinh. Gợi ghi chút cảm tình, sở Than có kính dâng Hoàng thượng và các quan tùy-tòng mỗi ngài một cái đèn mỏ con bằng đồng của những trẻ mới 15 tuổi ở mỏ làm, và một tập ảnh chụp các chỗ trong sở than, để trong những chiếc phong-bì lớn.

Đến tiệc xâm banh, phường nhạc bên ngoài cử nhạc.

5 giờ kém 10, đạo ngự xuống xuống riêng của sở Mật-thám để xuống tàu Vigilante văn thiện và chờ sáng 1er ra ngự du vịnh Hạ-long.

ĐỨC BẢO-ĐẠI ĐẾN THĂM HANG ĐẦU-GỖ (GROTTE DES MERVEILLES) Ở VỊNH HẠ-LONG

(Hongay, 30 Novembre)

Chiếc thuyền con 2 chèo một lái vượt khỏi giãy núi Bài-thơ chừng hơn cây số thì bọn lái thuyền bắt rọ, giương buồm.

Da trời chong xanh, mặt nước chong xanh, trong cảnh trời nước ấy, chúng tôi lênh-đênh giữa vịnh Hạ-long với con thuyền nhấp nhô trên mặt sóng.

Có tin hôm nay đạo-ngự đến thăm hang Đầu-gỗ (Grotte des Merveilles) vào hồi 10 giờ sáng.

Rời bến Hà lúc 8 giờ 10 phút, thuyền chúng tôi ra đón đường ngay trong vũng biển, trước cửa hang.

Hơn 10 giờ, tàu Princesse Turando trên có đạo-ngự, đến sau chúng tôi một lát, vì nước cạn, phải đậu tận ngoài cùng. Một chiếc xuồng máy con đi theo tàu Turando đưa Hoàng-thượng cùng các quan tùy hành vào vũng cửa hang nhưng vì mực nước ở đây cũng nông nên đạo-ngự lại phải bỏ xuồng máy lên hai chiếc thuyền kết lá chằng hoa đã chờ sẵn đấy từ sáng sớm.

Thuyền hoa đưa Hoàng-thượng và các quan vào tận đầu đường kè đá dài chừng trăm rưỡi thước.

Bước lên giải đá xây cao giữa lớp bùn lầy vữa nhớp, Hoàng-thượng nhẹ nhàng tiến bước, trông có vẻ mạnh-mẽ trong bộ quần áo « golf ».

Đến bậc xây thứ nhất, Hoàng-thượng rảo bước lên hết 90 bậc, vào hang. Thang đá có đường tay vịn bằng sắt bắc từ dưới lên trên, giòng giầy xúc-xích nối liền bằng những giấy cuốn vòng ngũ sắc.

Hoàng-thượng đi thăm hang qua cả chỗ dựng tấm bia kỷ-niệm cuộc ngự-du của đức Tiên-đế hồi tháng ba năm thứ ba niên-hiệu Khải-Định. Đứng giữa một nơi cảnh-trí đã gọi biết bao tình hoài-cảm, nước cũ non xưa vẫn không đổi khác, Hoàng-thượng hôm nay có chảng cũng động tấm lòng mong sau thương trước, nghe lớp sóng biển khơi phụ họa với lớp sóng lòng.

Giờ đi ấn-định trong chương-trình đã đến, đoàn ngự trở lên phía cửa hang. Từ đầu đường kè đá, hai chiếc thuyền hoa đưa đạo-ngự trả lại chiếc xuống, rồi chiếc xuống máy con cũng đưa đạo-ngự trở về tàu Công-chúa Turando để vượt ra ngoài biển rộng.

.

Một lát sau, chiếc Turando đã khuất nửa sau đám quần đảo xa xa, rồi mất hẳn.

(Haiphong tối 30 Novembre)

7 giờ tối về, đến bến đò Trảng-bạch cách tỉnh-lỵ Quảng-yên ngót 2 ngàn thước, chúng tôi gặp một chiếc tàu có nhiều đèn sáng, lướt đi trên mặt sông rộng mênh mông.

Dưới bóng trăng mờ lạnh, con tàu nhằm phía Haiphong mà tiến, mỗi lúc một xa dần.

Những người cùng sang chuyến phà lúc ấy, đoán phỏng chừng :

— Tàu chở than !

— Không phải ! Tàu của Vua ở cửa Rừa đến.

Bỏ bến đò Bình lại sau lưng, 8 giờ tối nay, ô-tô chúng tôi len lỏi giữa những đường phố náo-nhiệt thành-phố Haiphong.

Mấy con đường lớn, đường nào cũng đèn mắc cờ chằng. Hai cái thề-môn trông cao như hai cổng thành, đứng xừng xững ở đầu đường Doumer, xế cửa nhà hát lớn.

Quang cảnh thật tung bừng nhộn nhịp.

Ngày 1er Décembre, đức Bảo-Đại lên bến Sáu-kho đúng 8 giờ sáng.

« Hội Vua ra » là một dịp hiếm!

Một đời người mới có một bận!

Người ta nô nức, xăm xúa chờ xem.

NGŨ-GIÁ ĐẾN HAIPHONG

(Haiphong, 1er Décembre)

Đúng 8 giờ rưỡi sáng, tàu Dumont d'Urville đến bến Haiphong. Trước khi cập bến Sáu-kho, trên tàu có bắn 21 phát súng.

Trên bến, các quan-chức, các nghị-viên dân-biên, các thân thương trong thành-phố, các học-sinh nam, nữ Pháp, Nam, đã sẵn sàng chờ đón từ 7 giờ sáng.

Tàu Dumont cập bến. Quan Thống-sứ Bắc-kỳ Tholance, theo sau có các quan Bửu-Thạch, Tôn-thất-Quảng, Hoàng-trọng-Phu, Nguyễn-năng-Quốc, Bouchet, Đốc-ly Haiphong, và nhiều vị quan Tây, Nam khác lên tàu đón chào Hoàng-thượng.

Ngài đội khăn vàng, bận áo vóc vàng thêu hoa, đeo tám băng đỏ Đệ-nhất-đẳng bắc-đầu bội-tinh trước ngực.

Đứng bên ngoài, trên boong tàu Dumont d'Urville, có các quan Khâm-sứ Trung-kỳ Thibaudeau, lễ phục đen; quan Thượng-Thư Phạm-Quỳnh bận áo gấm thêu nền tia hồng; quan hầu Barthélemy và quan hầu của quan Khâm-sứ.

Hoàng-thượng từ cửa phòng tàu đang lái đi hàng đầu với quan Khâm-sứ Thibaudeau và quan Thống-sứ Tholance bước xuống bến.

Hoàng-thượng và quan Thống-sứ đương hỏi ông Phạm-Kim-Bảng về các công nghệ của ông như mỏ Printemps, ắp Phúc-Lộc, Đồn-diễn Đại-hữu-niên và sự sáng chế phù phao.

Sau khi xem xét các công nghệ của ông Phạm-Kim Bảng. Hoàng-thượng và quan Thống-sứ có ban khen ông bằng cái bắt tay

Thề môn làm toàn-phủ phao cứu thủy của ông Phạm-Kim-Bảng là người đã chế ra trước nhất thứ phao ấy ở nước ta. Gần đây có treo chiếc bảo cái kết bằng 9 con rồng thêu.

Quan Đốc-lý Bouchel đương chỉ dân Hoàng-thượng và các quan Pháp, Nam hộ giá các công nghệ của ông Phạm Kim-Bảng.

Phường nhạc trên tàu Dumont d'Urville cử nhạc, các quan chức, các nghị viên dân cử ngả mũ hoặc cúi chào.

Hoàng-thượng khẽ cúi đầu đáp lễ rồi từ bến Sáu-kho bước đến nhà chào. Phường-nhạc binh cử bài quốc-ca Pháp và Nam, linh bông súng cao, mọi người đều ngả mũ. Bài quốc-ca vừa rất tiếng, Hoàng-thượng vào nhà chào, đứng chỗ chính giữa.

Quan Đốc-ly Bouchet đọc chúc-từ, đại khái nhắc lại cuộc ngự-giá ở Haiphong của đức Tiên-đế khi xưa, cái công-cuộc vĩ-đại của nước Pháp làm ở thành phố Haiphong này, sự cần lao mẫn cán của người Pháp cộng-sự với người Nam làm bãi đất lầy ở Cửa-cấm khi xưa chỉ là một làng con của bọn ngư-nhân, nay đã trở nên một thành-phố xan xát các xưởng công-nghệ to và nhà máy lớn. Cuối cùng, quan Đốc-ly ngỏ lời thay mặt nhân-dân thành-phố Haiphong chào mừng Hoàng thượng và chúc cuộc ngự-du của Ngài được mọi sự như lòng.

Hoàng-thượng ứng khẩu đáp lại mấy câu bằng Pháp văn.

Tiếng ngài nói chậm rãi mà rõ ràng, đại ý cảm ơn quan Đốc-ly đã nhắc đến đức Tiên-đế hồi 15 năm trước ngự-du qua thành-phố Haiphong, ngỏ lời khen ngợi những công cuộc vĩ-đại của nước Pháp đã gây dựng lên, làm rạng vẻ cho dân-tộc Việt-nam. Sau hết, ngài cảm ơn quan Chủ tỉnh Haiphong và nhờ quan Chủ tỉnh chuyển đạt tấm cảm-tình của ngài đối với nhân-dân Pháp Nam hôm nay đã tiếp ngài một cách rất long-trọng.

Ở nhà chào ra, Hoàng thượng đi duyệt đạo quân thuộc-đi đứng dàn hàng trước bãi lầy, ngay trước thềm-môn bắt ngang đường Bonnal.

Hướng-đạo đoàn xếp hàng trước đấy đứng đờ gậy chào Hoàng-hượng.

Qua thềm-môn, Hoàng-thượng và các quan tụy tòng bước vào dãy hai hàng học-sinh đứng quanh bãi lầy thành hình ô vuông.

Hàng mấy nghìn lá cờ Pháp Việt làm bằng giấy cho toàn-thề học-sinh thành-phố cầm, cùng một lúc phát đều lên, nghe xào-xạc.

Người đi trong hai hàng học-sinh có cái cảm-tưởng như bước

vào một con đường giữa vườn hoa đầy những bướm đỏ vàng khoe cánh. Cảnh-tượng thật náo nhiệt, xe đi như nước chảy. người đứng đông nghịt như cây rừng.

Đi hết một vòng vòng học-sinh ở bãi lấp, Hoàng-thượng ngự lên ô-tô cùng các quan tùy-hành đến dinh Đốc-ly đề quan Đốc-ly thành-phố giới thiệu với Ngài các nghị viên, hội viên.

Ở tòa Đốc-ly ra, Hoàng-thượng sang viếng đài Chiến-sĩ trận-vong ở ngay dinh quan Đốc-ly Haiphong, đỡ lấy bó hoa do ông Bonnel ở sở Đốc-ly dâng lên, rồi đặt trước đài Kỷ-niệm.

Trong khi phùng nhạc-bình cử những điệu buồn-rầu, Hoàng-thượng đứng tĩnh-túc một lát, đoạn Ngài lui xuống, lên xe cùng các quan tùy-hành thăm nhà máy thủy-tinh và nhà máy xi-măng.

10 giờ rưỡi sáng người các giới trong thành-phố đến bái yết Hoàng-Thượng tại Đình-cấm, [có ông Phạm Kim-Bảng đọc chúc-từ bằng Pháp-văn, do ông Sĩ-Ký đọc bài dịch bằng Việt văn.

Ngoài cửa đình, đoàn Hướng-đạo Gia-long xếp hàng nghênh-tiếp Hoàng-thượng.

Đến chỗ nào, Ngài cũng gặp các nhà làm ảnh dương máy ảnh lên chụp.

ĐỨC BẢO-ĐẠI ĐẾN THĂM NHÀ TESTUDO, CHỖ ĐẬP TIỀN BẢO-ĐẠI Ở ĐƯỜNG RÉPUBLIQUE

Chưa đến 2 giờ chiều, ông Taboureau chủ hãng Testudo, một hãng buôn phụ - thuộc sở Poincard et Veyret, cùng các viên-chức Pháp Nam trong hãng đã sẵn sàng đề túc trực Hoàng-thượng.

Đúng 2 giờ, đạo-ngự đến.

Ông Taboureau đứng chào Hoàng-thượng trước cổng chính rồi dẫn ngài vào nhà máy đập tiền.

Từ cổng sở vào đến xưởng trong, chỗ lối đi, trên mặt đất đều dải cát nira quét sơn Testudo màu thắm hồng, hai bên

mép cốt đặt những dải đồng thủng chi chít những lỗ tròn, tức là những dải đồng mà lưỡi khuôn tiền đã đập đứt từng mảnh đồng tròn để làm tiền trình Bảo-đại.

Trước hết, Hoàng-thượng vào xem nhà máy cắt tiền. Ba khuôn máy đang làm, sầm sập nuốt những dải đồng mỏng mà dài, bề rộng bằng nửa gang tay rồi nhả ra những mảnh đồng tròn giữa có lỗ vuông, nhỏ xinh như những vẩy hến.

Ông Taboureau tàu đề Hoàng - thượng nghe về công việc làm của các bộ máy cắt, rồi dẫn Ngài sang phòng đập tiền.

Ở phòng này, toàn thợ đàn-bà Annam làm. Người ngồi dận khuôn đập, người ngồi sàng tiền, ai nấy đều chăm chú vào công việc.

Hoàng-thượng đến gần 1 khuôn đập. Ngài đứng nhìn những mảnh đồng con còn nhẵn mặt do tay một người thợ đàn-bà đưa vào mặt khuôn nhanh thoăn-thoắt, rồi sau từng nhát đập một, mảnh đồng tròn nhẵn đã nổi lên 4 chữ « Bảo-Đại thông-bảo », thành đồng trình ăn xu sáu bây giờ.

Đức Bảo-Đại nhìn thấy chữ niên-hiệu của ngài in nổi trên muôn vụn của mảnh đồng con vàng bóng đó, ngài có cái cảm tưởng gì ?

Người ta cố tìm những ý nghĩ ấy trên nét mặt thuần-hậu của Ngài thì thấy Ngài mỉm cười, cái cười của người trong lòng thấy có điều hoan-hỉ.

Rồi như có vẻ ngẫm nghĩ, đức Bảo-Đại từ phòng ấy quay bước lại phòng cắt tiền. Ở đấy, chính tay ông Taboureau dựng tặng Hoàng thượng và các quan tùy-tòng mỗi vị một cái ghim gài (épingle) mũi có đồng tiền Bảo-Đại con, đặt trong những chiếc hộp da xinh xắn nhồi bông để kỷ-niệm ngày Hoàng-thượng đến thăm hăng.

Từ bên nhà máy đập tiền, đạo-ngự lại sang thăm dan hàng bán sơn và các đồ gỗ của hăng Testudo ở mặt đường République.

Các viên-chức của hăng sắp hàng trước bức Ngự-dung đặt trên một tủ gỗ cao để chờ bái-yết Hoàng-thượng.

Đức Bảo-Đại có vẻ cảm-động khi trông lên bức Ngự-dung đặt trên mặt tủ, sau một chiếc bình sứ cắm một bó hoa hồng.

Ở hãng Testudo ra, đạo-ngự đến thăm nhà dệt thảm tại đường Chợ-con. Cổng vào và mặt tường nhà dệt này căng toàn những bức thảm của xưởng.

2 giờ 15, đạo-ngự đến.

Viên chủ xưởng dẫn Hoàng-thượng và các quan tùy-hành vào thăm xưởng có hơn trăm thợ vừa đàn-ông, vừa đàn-bà, vừa Annam và Khách-trú đang cắm cúi làm.

Hoàng-thượng có dừng lại nhiều chỗ, hỏi về cách-thức dệt thảm, cái hoa, tia sợi và trổ bông.

Quan Tổng-đốc Hadong Hoàng-Trọng-Phu và viên chủ hãng có giảng giải rất tường-đề Hoàng-thượng nghe về cách dệt thảm.

Ở nhà dệt ra, đạo-ngự đi ngược đường Chợ-con về trại lính Khố-xanh rồi sang đường Lạch-tray.

Tới cửa nhà ông Phạm Kim-Bảng, hội-viên thành-phố Haiphong, Hoàng-thượng cho dừng xe lại để xem cái thề-môn làm toàn bằng phủ-phao do xưởng ông Bảng chế lấy.

Ông Hội Bảng có tàu đề Hoàng-thượng nghe về cách thức làm những phao ấy.

Dừng lại đấy chừng 20 phút, Hoàng-thượng lại lên xe tới Nhà-thương Nam-Pháp do các bà Sờ trông coi, nuôi những người già-nua tàn-gật.

Hoàng-thượng vào thăm hồi lâu xem xét ở đấy tới 15 phút.

Đoạn, đạo-ngự lên xe thẳng đường đi Kiến-an.

Trên con đường này từ chỗ địa-phận đầu tỉnh Kiến-an phân giới với Haiphong có dựng hai cái thề-môn cách nhau chừng 500 thước.

Cái thề-môn đầu là một tấm cờ Nam-Việt (vàng, đỏ, vàng) căng trên hai cột trụ lớn, trên mặt có kẻ những chữ Province de Kiến-an. Thề-môn thứ hai thì làm như một cổng thành cao bằng gạch xây, trên có một cột cờ cao bằng đầu người, cắm một lá

cờ ta lớn. Mặt cổng thành có 4 đại tự : *Giang sơn sinh sắc* cắt bằng giấy trang-kim.

Xuất một chặng dài chừng 2 cây số trên đường Haiphong — Đồ-sơn, rợp trời những bát-bủ'u, lộ bộ, cờ, lọng, tán, tàn.

Dân làng eăm bát-bủ'u và các cờ tề thần đứng hai bên vệ đường thi mặc « áo nậu », các thân-hào tỉnh Kiến-an mặc áo thụng màu lam, các nhà sư bận áo cà sa, 300 học-sinh trường Hàng-kênh, trong số đó có 30 nữ học-sinh, điều cầm cờ Nam-Việt.

3 giờ kém 15, đạo ngự từ đường Lạch-tray tiến đến.

Xe ô-tô của sở Mật-thám đi trước rồi lần lượt đến các xe quan Khâm-sứ Thibeaudeau, quan Thống-sứ Tholance, xe quan Thiếu Hoàng-Trọng-Phu và quan Thượng Phạm-Quỳnh, xe quan Tả-tôn-khanh Bủ'u-Thạch và quan Thượng-thư bộ Công-tác Tôn-thất-Quảng, xe quan Đốc-ly Haiphong Bouchet và quan phó Đốc-ly Paquin, xe quan Chánh Mật-thám Arnoux, xe quan Tổng-Đốc Trĩ-sĩ Nguyễn Năng-Quốc v. v...

Đạo-ngự vừa qua thềm-môn thứ nhất, phường bát-âm cử-nhạc, học-sinh cầm cờ phát hô mừng. Khi xe Hoàng-thượng qua chỗ đứng dàn hàng của các hương-chức và chư-tăng thì mọi người cùng cúi đầu vái Hoàng-thượng.

Đạo-ngự dừng xe lại dưới thềm-môn thứ hai rồi quan Đốc-ly Haiphong Bouchet và quan phó Đốc-ly Paquin từ trên xe riêng bước xuống. Hai ngài tạm biệt Hoàng-thượng vì đến đây đã hết địa-phận thuộc quyền cai-trị của quan chủ tỉnh Haiphong.

Đoạn Hoàng-thượng lại lên xe, rồi đạo-ngự thẳng đường đi Kiến-an.

Trên quãng đường này chiều qua đã bày ra một quang-cảnh tôn-nghiêm về cuộc ngự-du của các vua chúa cũ. Trước cổng thành và trong cổng thành, tàn tán ngập trời, tinh-kỳ rợp đất, thật đúng như những cảnh-tượng tả trong các truyện thần-kỳ.

ĐẠO-NGỰ TỚI KIẾN-AN

Qua cổng thành giả ấy, đạo-ngự tới Kiến-an 3 giờ rưỡi chiều qua.

Tại đây, quan Công-sứ và quan Tuần-phủ đọc chúc-từ rồi đến cuộc giới-thiệu các quan-chức Tây Nam, các nhà thực dân và gần bội-tinh cho các viên-chức trong hạt.

Các nam học-sinh đứng nghênh tiếp Hoàng-thượng đều phát cờ, hát chúc. Một nữ học-sinh trong bọn dâng Hoàng-thượng 1 bó hoa.

4 giờ, đạo-ngự lên thăm Thiên-văn-đài do quan Chánh đài Thiên-văn chỉ dẫn.

Ở Đài thả một quả bóng bằng cao-xu lớn có chứa khinh-khí (hydrogène) ở trong.

Trên đài Thiên-văn, Hoàng-thượng có ngắm cả thiên-lý-kính (télescope).

5 giờ rưỡi chiều, ngài ra thăm các phố ở Đồ-sơn và dự tiệc trà ở Pagodon.

7 giờ tối qua, Hoàng-thượng và các quan tùy-tòng trở về văn-thiện tại dinh quan Đốc-lý Haiphong.

10 giờ tối, Ngài đến dự cuộc dạ-hội mở tại nhà Hát lớn.

Trước cửa nhà Hát-tây có cuộc trưng đèn từ xưa tới nay chưa bao giờ có. Sáu hộ đem 180 chiếc đèn giấy xanh đỏ hình vuông tròn đến dự cuộc coi rất ngoạn mục.

Trước cửa nhà hát, ngót 50 hướng-đạo sinh xếp hàng theo lệnh chỉ huy của hai ông Trần văn-Hoạt và Vương Khả-Tế.

Có 30 người vừa là học-sinh các trường vừa là viên-chức các sở tới diễn các cuộc vui.

Bà Tromson đốc-học trường con gái và mấy người đảm bán chương-trình, giá mỗi cái 1p.00 để giúp vào việc thiện ở Haiphong.

Chín giờ, công-chúng vào trước rạp hát đã chật ních cả, không còn chỗ ngồi, phải đứng.

9 giờ 45 Hoàng-thượng và các quan tùy-tòng đi xe ô-tô đến nhà hát. Phờng nhạc củ' bài Quốc-ca Pháp và Nam. Mọi người đều đứng chào.

Rút bài quốc-ca, màn sân khấu kéo lên, bày ra những cảnh sau này do ông Trần Phệnh sắp-đặt :

Cảnh thứ nhất

Một khu rừng ở bên Pháp, lúc mới rạng-đông có xương mù, tự nhiên có đến 20 trẻ nhỏ từ 7 đến 10 tuổi mặc áo đỏ ra múa hát theo dịp đàn.

Cảnh thứ hai

Trong một làng Annam, hai cậu bé hát bài Le Renard et le Corbeau của Fontaine. Cảnh bày có cây hương, có người lễ, có rước xách, có cụ đồ dạy chữ Hán. Hai bạn trẻ là Quí, Hoè và nhiều học-sinh nhỏ diễn.

Cảnh thứ ba

Trong một lâu-đài, có một đám rước tứ linh: long, li, qui, phượng, do ban Hải-lạc diễn.

Cảnh thứ tư

Cảnh Cũ'a-cấm buổi hoàng-bôn có thuyền loan ở vịnh Hạ-long về; chỗ này bày rất khéo như chiếc thuyền thật ở mặt nước, từ từ đi. Phía xa xa có tiếng hát và đàn sáo.

Cảnh thứ năm

Trước một củ'a lãng, có hồ sen. Mấy chục người vện áo xanh trắng đỏ xếp hàng đang biểu diễn thì ở trong có một toán người bận áo vàng ra đi vòng quanh (xanh, trắng, đỏ là Pháp, vàng là Việt-nam) rồi hòa-hợp với nhau luyện tập (ý-nghĩa: Pháp Việt đề huề.)

Xen lẫn vào các cảnh có cuộc khiêu-vũ.

Coi diễn xong, Hoàng-thượng dự tiệc champagne rồi lui về nghỉ tại một gian phòng lớn ở Khách-sạn Teston đường Beaumont. Lúc ấy đã 11 giờ 15.

ĐẠO NGŨ TỪ BIỆT HAIPHONG

6 giờ sáng nay, Hoàng-thượng đã đáp ô-tô từ biệt Haiphong đi Haiduong.

Đến Hải-dương đúng 7 giờ, Hoàng-thượng xuống xe, có quan Công-sứ Domec, quan Tổng-đốc Lê-Nhiếp và các quan Tây Nam ra nghênh tiếp.

Sau khi nghe hai quan đầu tỉnh đọc chúc từ, Hoàng-thượng gán bội tinh cho các viên-chức trong tỉnh.

7 giờ rưỡi, đạo ngự đến xem học-sinh các trường biểu-diễn tại bãi thể-dục.

8 giờ rưỡi, Hoàng thượng từ Haiduong lại đáp ô-tô đi Gia-lâm. Chiều qua quan Công-sứ Haiduong đã cho diễn lại cuộc nghênh tiếp để các binh lính và các người cất ra dự cuộc nghênh tiếp được quen chỗ, quen đường.

Xuất dọc đường ô-tô từ Haiphong đến Gia-lâm, cứ cách 20 bước lại cắm 1 lá cờ ngũ-hành do các làng trong hạt đem đến.

Ở địa-đầu các hạt theo dọc đường này, chỗ nào cũng có bày hương án bái vọng và dựng thề-môn.

NGỰ GIÁ TỚI GIA LÂM

Bảy giờ sáng ở Gia-lâm, công chúng đã có vẻ ngơ ngác chờ đoàn xe của đức Bảo-đại sắp tới.

Trái với cái quang-cảnh tấp nập ngày thường, khu đường trước ga sáng hôm nay như một chiếc đĩa không, chung quanh, công chúng — phần nhiều là người thôn già — bị chen ở đằng sau một hàng rào tuần tráng.

Trước và sau ga, cờ tam tài và cờ hai sắc sen nhau với những lá cờ thêu cực lớn của các làng, đập theo chiều gió, góp lại thành một màu sắc sỡ, trái hẳn với cái cảnh điềm-đạm của những cây lúa nước ngập ngang lưng.

Đường giao-thông bị nghẽn. Nhưng không lâu ! Chiếc đồng-hồ ở cửa ga đã chỉ chín giờ một khắc.

Tại hai đầu cầu Hanoi — Gia-lâm và đầu phố Gia-lâm có kết ba chiếc thề-môn. Tại ga Gia-lâm, cửa vào trong sân, có kết hoa gài lá, từ chỗ cửa bước lên đến toa xe lửa đều giải chiếu.

Trong ga, các viên-chức sở Xe-lủ'a mới cho xủ'a sang ba toa hạng nhất. Chung quanh toa đều giắt băng tam tài, và cấm cò. Sở xe lủ'a củ' ông Filliaux thanh-tra nhà máy ra vụn lái và ông Abat, chủ « đê-pô » đốt than, một viên xếp-tanh Việt-Nam là ông Phúc làm « gác-phanh ».

Ông Chánh sở Xe-lủ'a Vân-Nam và mấy viên-chức, 8 giờ rưỡi đã có mặt tại ga Gia-lâm để trông nom việc sắp sủ'a và đón Hoàng-thượng.

Đạo-ngự đến !

Tám ảnh hoạt-động này chỉ hiện ra trong mấy phút, Hoàng-thượng cùng các quan-chức tùy tùng tiến thẳng vào phía trong ga, rồi lên một chuyến xe-lủ'a riêng chung quanh có cheo cò, đã đặt sẵn ở đó từ buổi sáng.

9 giờ 35, xe chuyển bánh. Con đường qua cầu sông Cái phải ngừng sự giao thông trong 10 phút.

Chương-trình định thế.

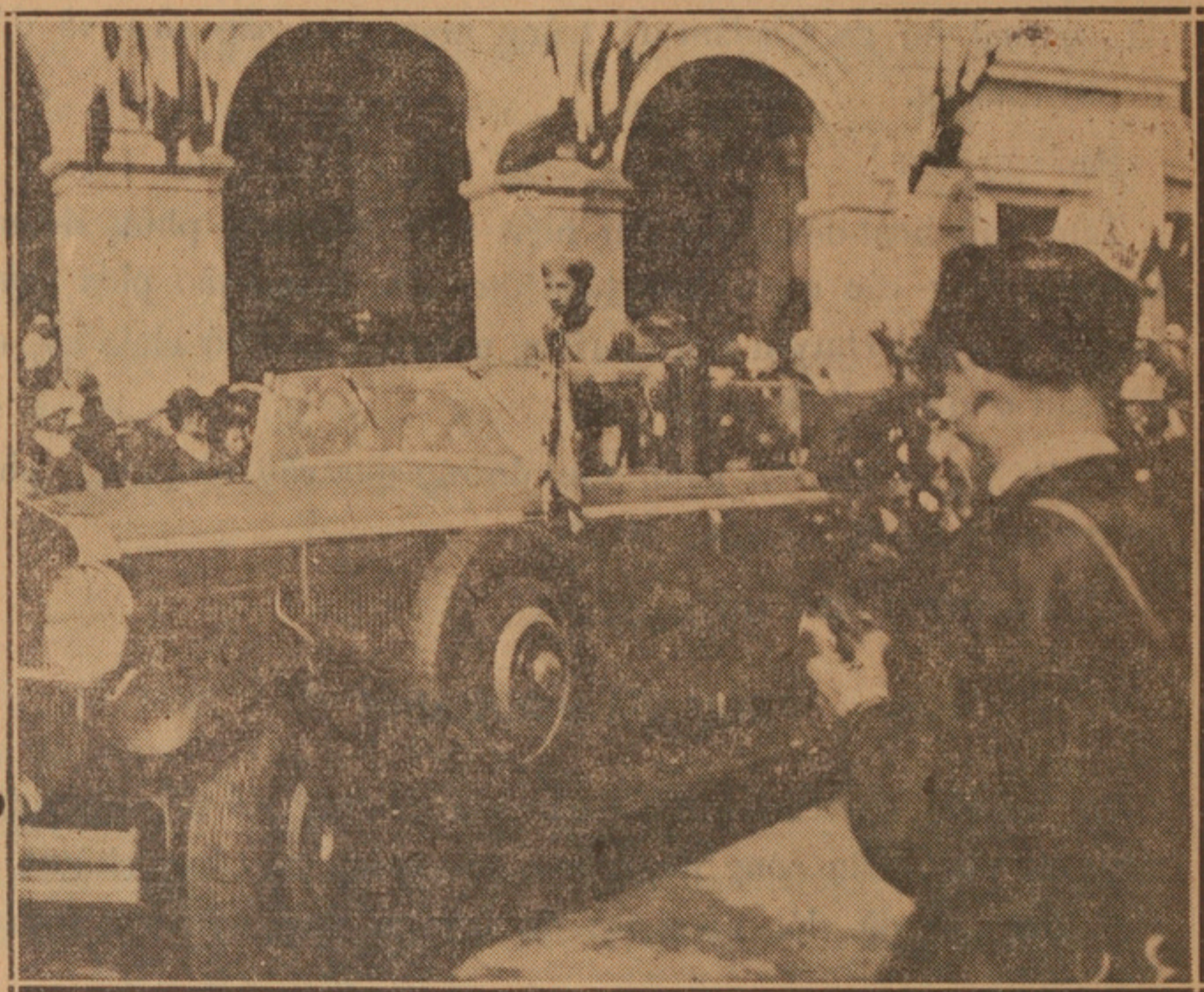
NGỰ GIÁ ĐẾN HANOI

Còi xe-lủ'a vừa rúc ở khỏi đầu phố Sinh-từ thì tiếp ngay đến tiếng 21 phát tñn công đập mạnh vào màng tai công chúng, từ nầy đến giờ đã đội nắng mà đứng chen chúc trên con đường Hàng-lọng.

Trong đám đông người nghe phảng phất thấy tiếng nói : « Ngự-giá đã đến ». Nhưng, trong ga nhìn xa như một cái hang lớn rộng thung thình, chỉ thấy quan chức Tây, quần áo đen nẹp vàng, và quan ta áo gấm xanh, tím, lam đứng làm hai hàng, lấy hai hàng chậu cây đặt từ củ'a ga trở vào làm giới hạn.

Lại một hồi kèn nũa của nhà binh đánh giấu lúc Hoàng-thượng từ trên xe lủ'a xuống ga. Đi theo sau vẫn các quan chức đã theo ngự-giá ra Cầm-phả, Hongay, Haiphong và Haidương là các quan Thống-sứ Bắc-kỳ, Khâm-sứ Trung-kỳ, quan Thượng-thư Bộ Giáo-dục Phạm Qnỳnh, bộ Công-tác, Tôn-thất-Quảng.

Thành-phố Hanoi, hôm nay, tấp nập từ 8 giờ sáng. Chung quanh chiếc thềm-môn làm theo kiểu mới (hai hên, mỗi bên ba chiếc cột sơn xám) đứng xừng xững ngay đầu phố Gambetta (trước cửa ga) công chúng chờ. Về phía trước, chỉ thấy mấy đội lính khố-xanh, cảnh-sát, xen-đâm bông súng và chia nhau giữ trật-tự.

Trước cửa ga Hanoi, Hoàng-thượng và quan Toàn-quyền đứng chào quốc-ca

Trong ga, việc trần thiết rất chu đáo. Ba cửa chính ở trong cùng trắng bức màn tam-tài, hai hàng chậu cây xếp liền nhau, chia phòng lấy vé làm ba lối, Hoàng-thượng đi lối chính.

Phía sau ga, tức là phòng khách cũng chìm ở trong bụi cây xanh, có đặt một bộ « sa-lông », Hoàng-thượng sẽ nghỉ chân ở đó.

Rất một hồi kèn của nhà binh, quan Đốc-lý Eckert, bận bộ lễ phục đen, ngang lưng thắt chiếc băng tam tài, đọc chúc-từ.

Hoàng-thượng nói mấy câu đáp lại. Trong lúc ấy thì trên không bay lượn một đoàn bảy chiếc máy bay của trường bay Bạch-mai và Chùa Thông.

Cuộc nghênh-tiếp thăm thoát độ nửa giờ.

Sau đó, Hoàng-thượng đi về phía cửa ga, rồi phờng nhạc nhà binh đi bài « aux champs ». Đội quân Thuộc-địa thứ chín cử bài « Marseillaise » và tiếp đến bài quốc-ca Việt-Nam.

HANOI — Trước cửa chính ga Hàng-cỏ Hoàng-thượng
đứng lại một lát trước khi bước lên ô-tô

Đạo-ngự, có lính kỵ-mã và xe ô-tô của sở Mật-thám đi trước giữ trật-tự, đi qua chiếc thềm-môn vào phố Gambetta. Hai bên vệ đường, công-chúng vẫn chen chúc ở sau một hàng lính, người nọ đứng cách người kia chừng ba bước.

Ngự-giá qua phố Đồng-Khánh rẽ vào Hàng-khay. Phố này, cách trần thiết có lẽ long-trọng hơn hết, nhất là một hiệu Bombay bán vải.

Qua Hàng-trống, ngự-đạo đi vào chiếc thềm-môn đặt ở đầu phố, lối rẽ ra Hàng-bông. Chiếc thềm-môn làm theo kiểu Tàu, trước có

treo mấy chữ « Vạn-thọ vô-cương » nghe đâu là của giáo hội thiết-lập.

Đọc đường Hàng-bông, các đình chùa thiết hương án bái-vọng. Con sấu đồng trên bộ ngũ-sự nắp dưới bóng đôi tàn vàng thờ hương trầm nghi nghút.

Rẽ qua phố cửa Nam, ngự-đạo đi vào phố Puginier. Trong sân phủ Toàn-quyền, đội quân Bắc-kỳ lại củ' bài « Aux Champs » rồi tiếp đến bài « Marseillaise ».

Quan Toàn-quyền Pasquier ra thêm nghênh-tiếp Hoàng-thượng đi vào phòng chính.

Phòng này, cách trần-thiết rất rục-rỡ, được tiếp một vị Việt-Nam Hoàng-đế lần này là thứ hai — năm 1918, đức Khải-Định có ngự giá Bắc-tuần ra Hanoi.

HOÀNG-THƯỢNG TIẾP CÁC ĐOÀN ĐẠI-BIỂU

(11 giờ sáng thứ bảy 2 Décembre).

11 giờ sáng.

Phòng Khánh-tiết tại phủ Toàn-quyền hôm thứ bảy vừa rồi đã họp đủ các đoàn đại-biểu ở Bắc-kỳ.

Dưới mấy chiếc biền con treo lủng lẳng ở tường trên có kẻ những chữ « Grand Conseil », « Conseil Privé », « Magistrat » và nhiều tên của các đoàn thẻ khác, người ta nhận thấy các quan-lại ta mặc áo gấm tím, hồng hoặc lam, những ông hội-viên Tây, Nam, ngựe nắp ở sau hai chiếc « rơ-ve » sa tanh sáng nhoáng của bộ lễ-phục màu đen xẫm.

Quan tòa Đại-hình áo chùng đỏ; luật sư, lục-sự, áo chùng đen.

Cách mặc lung thụng của các nhà đại-biểu cho công - lý, phản trái hẳn với bộ quân phục gọn gàng của các võ quan, đứng dẹp thành một hàng chữ nhất ở bên tay phải, ngay trước đoàn đại biểu của các nhà làm báo.

Cả phòng đều im lặng.

Từ cửa chính tiến vào, Hoàng-thượng, vẻ mặt rất bình tĩnh đi cạnh quan Toàn-quyền Pasquier mặc lễ-phục đen.

Đi theo sau, vẫn các quan-chức đã hộ-giá từ ga về phủ Toàn-quyền.

Tới góc phòng, Hoàng-thượng và quan Toàn-quyền đều quay trở lại, đứng trước hai chiếc ghế bành lớn.

HANOI — Tại sân chánh phủ Toàn-quyền, Hoàng-thượng đứng chào khi phường nhạc binh cử hai bài quốc-ca Pháp, Việt (Người đứng về bên tay phải Hoàng-thượng là quan Thống-sứ Tholance)

Lên một giọng nói rất rõ ràng và rộng rạc, quan Toàn-quyền Pasquier đọc chúc-từ, đại ý nói phòng Khánh-tiết này đã từng được tiếp Tiên-đế năm 1918. Người đại-biểu của nước Pháp bây giờ là quan Thủ-tướng Albert Sarraut. Thấm thoát mới hơn mười năm, bây giờ Ngài lại được hân-hạnh tiếp Tân-quân là một vị Quốc-vương rất đáng kính về tài, về đức.

Nói phác qua công cuộc bảo hộ và việc đúc Bảo-Đại thụ-giáo ở

Âu-châu, quan Toàn-quyền Pasquier định chỉ tấm lòng hâm mộ của dân Bắc-hà và sự ngưỡng vọng của dân đó trong khi ngự-giá ra Bắc.

Đọc bài diễn-văn đáp lại, đức Bảo-Đại ngỏ lời cảm ơn quan Toàn-quyền Pasquier đã đại-diện nước Pháp mà bảo vệ cho xứ này trong lúc Ngài du học Pháp. Cảnh-trí và tình hình sinh hoạt ở xứ này — theo như lời trong diễn-văn — đã làm cho Ngài cảm-động vô cùng. Sau hết, Hoàng-thượng tỏ ý tin cậy vào sự giúp đỡ của quan Toàn-quyền để bảo hộ cho nước Việt-Nam và không bao-giờ quên được nước Pháp là nơi mà Ngài gọi là « quê hương của Ngài trong buổi ấu xung » (la patrie de ma jeunesse).

Phòng khách-tiết yên lặng không đầy 5 phút! Quan Toàn-quyền lần lượt giới thiệu các quan-chức.

Thống-soái Verdier, quan phó Toàn-quyền Graffeuil, Thống-soái Phillippot, theo thứ tự tiến lên bắt tay Hoàng-thượng. Tiếp đến các quan lại và các đoàn đại biểu Việt Nam, sau khi được quan Toàn-quyền giới-thiệu, đều vái rồi lui ra. Lễ dẫn kiến này tới quá nửa giờ, trong lúc đó, ở phía bên tả bao nhiêu ống ảnh nhằm cả vào quan Toàn-quyền và Hoàng-thượng.

Muốn đối đãi một cách có độ lượng với các bác thợ « sẵn hình », quan Toàn-quyền đếm « một hai. . . » và sau khi các hòm máy đã đều nhau bấm « tanh tách » cả rồi, Ngài cùng với Hoàng-thượng cùng lên gác.

Trước khi tảo-thiện, quan Toàn-quyền có cho gọi ông Khánh-Kỳ lên chụp một bức hình riêng : quan « Toàn-quyền đứng bên đức Bảo-Đại. »

THĂM ĐÀI TRẬN-VONG CHIẾN SĨ

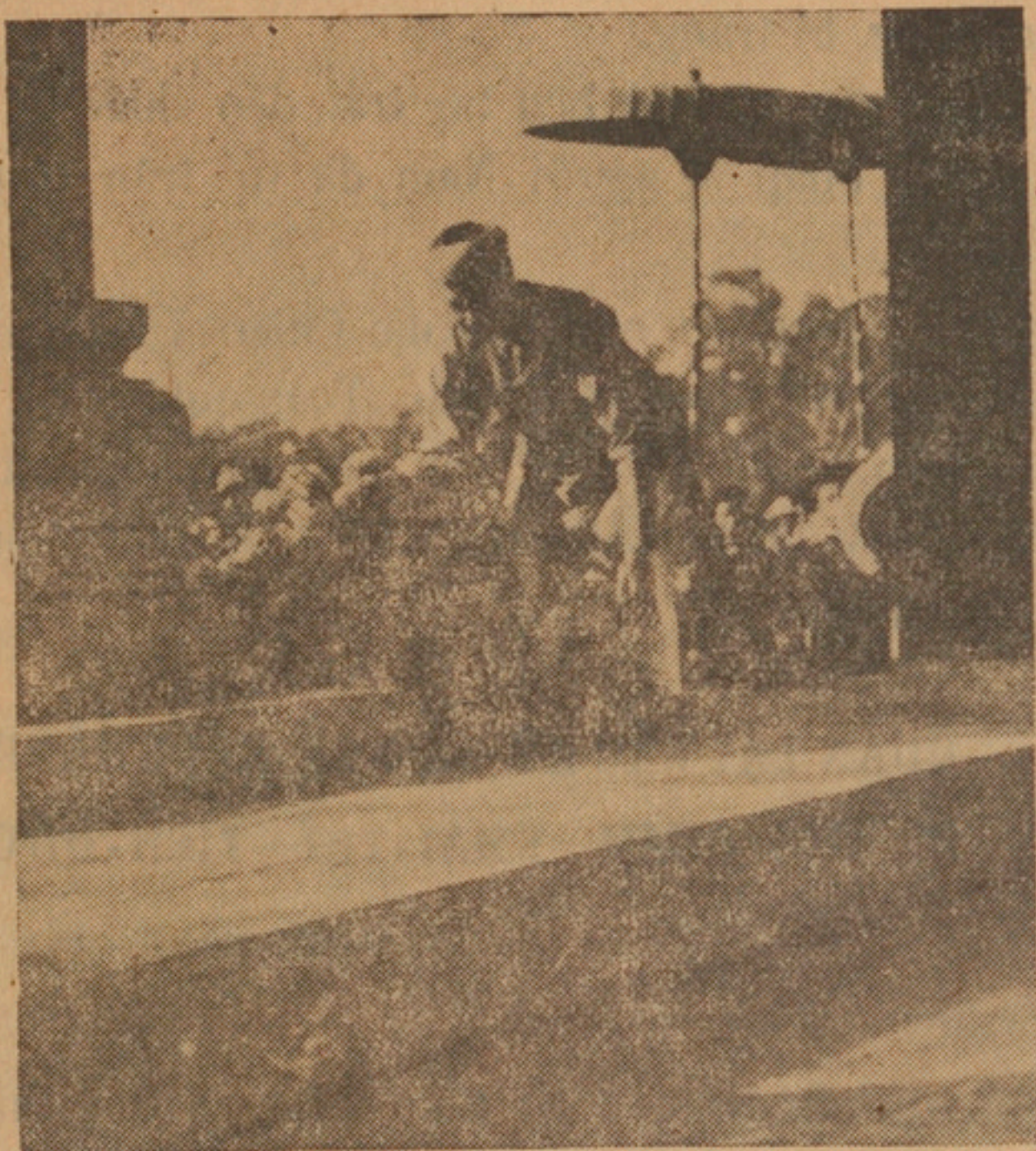
(2 giờ chiều thứ bảy 2 Décembre)

Mấy cuộc tiếp rước buổi sáng hình như chưa làm thỏa được hết tình hiếu-kỳ của công chúng.

Mới 2 giờ rưỡi chiều, mấy con đường ở chung quanh đài Trận-vong chiến-sĩ đã chật ních những người.

Từ bờ hè bên phía trại lính trông vào đài bằng đá đồ sộ, công-chúng, sự thực chỉ nhìn thấy những bụi cây trên những luống hoa đỏ trắng.

Trước đài kỷ-niệm, ba đội lính Pháo-thủ Bắc-kỳ đứng giàn mặt như một chiếc binh-phong; tiếng móng ngựa của viên Đại-tá chỉ-huy đập lộp cộp xuống mấy lối đi rải đá.

HANOI — Hoàng-thượng đặt hoa
trên bia-dài trận-vong chiến-sĩ

Đứng chen chúc đằng sau ba đội lính, các công chúng được vào xem gần tận chân đài toàn là người Pháp và nhiều nhất là đàn bà Pháp. Các bà đầm này náo nức lắm, vì không chen chúc nổi để xem khi Hoàng-thượng tới ga, các bà vớt vát tại đài Trận-vong chiến-sĩ. Ngay đầu con đường đá sỏi ở phố Puginier đi vào đài kỷ-niệm, đứng túc-trực có quan Đốc-ly Eckert, Thống-soái Phillippot và nhiều quan binh tại bộ Tham-mưu. Các quan-chức đứng xúm xít chung quanh bốn cậu lính mặc áo nậu đỏ cầm bốn chiếc lọng vàng và hai thầy cai kiếc gì đó mặc áo lam tay cầm chiếc quạt lông trắng.

Ba giờ đúng, Hoàng-thượng và quan Toàn-quyền Pasquier đến. Theo với dịp kèn của nhà binh, bốn chiếc lọng vàng từ từ nâng lên theo Hoàng-thượng tiến vào đài Trận-vong chiến-sĩ.

Rút hai bài Marseillaise và quốc-ca Việt-Nam, Hoàng-thượng nâng lấy bó hoa đề sẵn đó, tiến bước đặt lên bệ đài và đứng tĩnh-túc vài phút. Trong lúc đó thì phường nhạc nhà binh củ' một khúc trầm-hùng, bi tráng.

Sau đó, ngự đạo rẽ sang bên tay trái, đến chiếc tạ, trong có bia kỷ niệm người Pháp và người Nam đã tử' trận trong cuộc Âu-chiến vừa rồi.

Cách làm lễ giống hệt như bên đài Chiến-sĩ trận-vong.

Hoàng-thượng vừa lên xe về phủ Toàn-quyền thì công chúng cũng như nước vỡ bờ tràn về các phố Cửa-nam Hàng-bông để xem lễ Bái khánh tại hội Khai-trí, tức là đi xem một việc chẳng được xem chút nào cả.

QUAN LẠI BẮC-KỲ LÀM LỄ BÁI-KHÁNH Ở HỘI-QUÁN KHAI-TRÍ TIẾN-ĐỨC

(4 giờ chiều thứ bảy 2 Décembre)

Ba giờ chiều.

Xuất con đường từ c'ả sở Cẩm Hàng Trống thẳng đến hội-quán Khai-trí Tiến-đức, người đứng hai bên hè đã chen vai thích cánh nhau, như hai giấy hàng rào, không có một chỗ hồng.

Mỗi lúc, người đến càng thêm đông.

Các viên-chức sở Cẩm và sở Mật-thám đã lục lục đến làm việc bồn-phận.

3 giờ rưỡi, con đường này đã bắt đầu cấm xe cộ các ngả đi đến. Trên mặt đường, lác đác còn mấy người chụp ảnh và các viên-chức đứng giữ việc canh phòng.

Việc giữ trật-tự, chiều nay nghiêm cần hơn mọi hôm.

Vào quăng 3 giờ 45, trước c'ả báo quán Avenir du Tonkin người ta thấy một viên cảnh-sát khám cả chiếc hòm da đeo lưng của một người cầm máy ảnh.

Ô-tô của các viên-chức có giấy mời riêng đến dự lễ Bái-khánh chiều nay, đã tới tấp ở các ngã đường tiến đến.

Việc kiểm-xát giấy mời rất nghiêm ngặt ; đến những người có giấy coupe-file của sở Mật-thám phát cũng không được qua lại trên đường. Có lẽ vì thế mà chiều hôm nay các nhà chụp ảnh không đến đông. Chỉ vài ba chiếc máy của mấy hiệu ảnh lớn ở Hà-thành là được đứng giương ống kính nhìn trên khu vườn hoa trước hội Khai-trí Tiến-đức.

HANOI — Hoàng-thượng đến hội Khai-trí để các quan làm lễ bái-khánh

Chuông đồng-hồ nhà thờ ở mé bên kia, thông thả điềm bốn tiếng.

Lúc này các quan-lại Annam vừa thay đổi thường phục, bận triều-phục, trong một đàn riêng của hội, đã túc-trực cả ở mé cửa bên tả hội quán để chờ Ngự-giá tới nơi.

Bên hữu, là chỗ đứng của các quan Tây. Người ta nhận thấy quan Học-chánh Tổng-trưởng Bernard, quan Hiệu-trưởng trường

Trung-học Sarraut Loubet và Autigeon, quan Chánh văn-phòng Virgitti, quan Đồng-ly Douguet, các quan Chánh đầu tòa, ông Phạm-huy-Lục viện-trưởng viện Dân-biểu Bắc-kỳ và ban Trị-sự của viện ấy.

4 giờ 10, quan Thống-soái Tổng chỉ-huy quân-đội Đông-dương Verdier tới, Phường-nhạc binh củ' bài « Aux champs ».

Năm phút sau, một viên cảnh-sát tây đi xe đạp đến trước, thối còi báo hiệu đạo-ngự đã tới đầu đường. Nhìn về phía ngã tư đường Hàng-trống — Gia-long đã thấy chiếc Lorraine Dietrich trên pháp phới là cờ rồng vàng theo sau xe các viên-chức sở Mật-thám, từ từ tiến đến. Trong chớp mắt, xe Hoàng-thượng và quan Toàn-quyền ngồi đã đến đỗ trước cửa hội-quán.

Hai ngài bước xuống: quan Toàn-quyền bận lễ-phục đội bicorne, Hoàng-thượng khăn vàng áo vàng đeo băng đỏ Đệ-nhất-đẳng Bắc đầu bội-tinh.

Bài quốc ca « Marseillaise » rất tiếng, phường nhạc cử đến bài quốc-ca Việt-Nam. Đoàn Hoàng-thượng và quan Toàn-quyền bước vào hội-quán trước nhất, rồi lần lượt đến các Nam-quan, và các khách Tây, Nam có giấy mời đến dự lễ Bái-Khánh.

Từ ngoài sân bước lên thềm vào thẳng nhà hội có giải chiếu, lối Hoàng-thượng đi, có giải thảm. Trong cùng dan chính có kê sập, trên đặt ngai vàng. Trên chỗ đặt ngai có treo chiếc bảo-cái rủ xuống như chiếc tàn. Phía sau ngai căng tấm vóc vàng vuông vẽ rồng xát vào tấm biển ghi danh sách các hội viên của hội-quán. Trước chỗ Ngài ngự có bày một bàn vuông phủ vóc trên.

Trước bàn, một cái đỉnh đồng nghi ngút hương trầm. Làn khói xanh cuộn cuộn bay lên, tỏa khắp dan phòng sáng lộng.

Cách bệ rộng độ bốn thước, các quan :

Võ-hiền : Hoàng-trọng-Phu.

Hiệp-tá : Trần-văn-Thông, Vũ-ngọc-Hoánh, Vi-văn-Định.

Tổng-đốc : Lê-văn-Dinh, Lê-Nhiếp, Phạm-gia-Thụy.

Tuần-phủ : Lương-văn-Phúc, Hoàng-thụy-Chi, Bùi-đình-Thỉnh, Hoàng-huấn-Truug, Vũ-Tuân, Phan-văn-Đại, Bùi-thiện-Cơ, Nguyễn-hữu-Thư, Trần-văn-Đại, Nguyễn-bá-Tiếp,

Bổ-chánh hạng nhất : Phạm-văn-Hanh, Nguyễn-văn-Khúc, Bùi-thiện-Căn, Trần-lưu-Thứ, Đào-hữu-Khôi, Dương-tự-Trác, Hồ-đắc-Điêm, Dương-văn-Am, Nguyễn-văn-Đào, Hà-lương-Tin, Đinh-công-Xiễn.

Bổ-chánh hạng nhì — Đốc-học : Từ-nguyên-Mạc, Phạm-khắc-Khánh, Phạm-huy-Thành, Nguyễn-duy-Hằng, Dương-thiệu-Tường, Đặng-quốc-Giám, Bùi-bảng-Thuận, Nguyễn-quý-Toản, Vũ-thiện-Đạm, Bùi-ngọc-Hoàn, Hoàng-hữu-Đôn, Bùi-bảng-Phấn, Lê-đình-Trân, Hoàng-huy-Giao, Phạm-duy-Ninh, Nguyễn-trần-Mô, Nguyễn-văn-Ngọc, Phạm-văn-Thư.

Tri-phủ hạng nhất — Điền học : Nguyễn-Tuyên, Thân-trọng-Hậu, Vũ-bội-Hoàng, Vũ-văn-Doãn, Nguyễn-quang-Xương, Trần-lưu-Mậu, Nguyễn-hoàng-Thu, Lê-hữu-Mai, Nguyễn-ngọc-Thanh, Tri-phủ Quảng-oai, Nguyễn-can-Mộng, Nguyễn-như-Loan, Lê-văn-Lệ, Nguyễn-văn-Đang.

Tri-phủ hạng nhì : Vũ-ngọc-Lâm, Nguyễn-hữu-Hậu, Vũ-đình-Khôi, Vũ-Đại, Dương-quý-Biên, Nguyễn-Bách, Vũ-Cầu, Nguyễn-trình-Cát, Trần-ngọc-Tô, Đỗ-đình-Thiện, Nguyễn-khánh-Đản, Vũ-thiện-Khoái, Lê-đình-Đôn, Đỗ-văn-Bình, Nguyễn-văn-Đồng, Nguyễn-trọng-Khôi, Nghiêm-duy-Ninh, Tri-phủ Quốc-oai, Tri-phủ Phồ-yên.

Tri-huyện : Đào-trọng-Hướng, Phạm-văn-Đình, Phạm-huy-Lương, Bùi-văn-Thiếp, Nguyễn-Giang, Nguyễn-văn-Ngọc, Đỗ-đức-Hướng, Lê-văn-Lan, Nguyễn-hữu-Tri, Phạm-quý-Chương, Tri-huyện Yên-bình, Trần-lưu-Khiết, Nguyễn-xuân-Đĩnh, Tri-huyện Thạch-thất.

Tri-châu ; Nông-văn-Mười, Trần-công-Thuyết, Nguyễn-quy-Hanh, Tri-châu Môn-cay, Tri-châu Sơn-dương, Tri-châu Lương-sơn, Tri-châu Bắc-kạn.

Đã xấp hàng đứng yên lặng chờ Hoàng-thượng ngự lên ngai rộng.

Trong gian phòng hội Khai-Tri bày ra một cảnh-tượng nũ'a mới nũ'a cũ, vừa rực rỡ, vừa tôn-nghiêm. Dưới ánh đèn điện và những quạt điện bọc vải vàng, triều-phục các quan như thi nhau phô màu chỉ thêu trên nền gấm.

Mé bên phải ngai rộng, trên một giầy ghế thấp hơn, có quan Toàn-quyền Pasquier, quan Thống-soái Verdier, quan Toàn-quyền hàm Charles, quan Khâm-sứ Trung-kỳ Thibaudeau, quan Thống-sứ Bắc-kỳ Tholance. Mé bên trái là khu riêng của các quan-khách và ban Trị-sự viện Dân-biểu có giầy mời đến dự lễ bái-khánh.

Cánh cửa buồng về bên phía Hàng-trống từ từ mở, Hoàng-thượng mặc áo long-cổn, khoan thai bước ra, lên ngai vào ngai rộng bày trên mặt sập.

Phút này là phút nghiêm-trọng nhất.

Trong phòng chỉ có tiếng bước của Hoàng-thượng và tiếng bước theo sau của quan Thượng-thư bộ Giáo-dục Phạm-Quỳnh.

Khi Hoàng-thượng ngự lên ngai rồi, quan Thống-sứ Bắc-kỳ Tholance tiến gần đến, đọc chúc-văn. Hoàng-thượng có đáp lại một bài bằng tiếng Pháp.

Rồi quan Chánh-án Thái-bình Dương-thiệu-Tường hai tay bưng cái hộp gỗ sơn son thiếp vàng, trên phủ tấm nhiễu điều, ở hàng các quan tiến lại, từ từ bước đến trước sập, sẽ đặt lên trên mặt bàn phủ vóc trước ngai rộng. Đặt xong, quan án Dương-thiệu-Tường lại từ từ bước lùi lại chỗ đứng trước.

Trong phòng lúc này vẫn yên lặng.

Rồi cụ Võ-hiền Hoàng-trọng-Phu bước một sē tiến đến cạnh bàn, hai tay nâng tấm nhiễu phủ trên chiếc hộp sơn son vuông mà quan án Tường vừa đặt xuống.

Cụ Võ-hiền kính cẩn nâng bài biểu trong hộp sơn son ra, rồi đeo nhỡn kính, hai tay giơ bài biểu ngang mày, cất tiếng đọc rất chậm :

Kính tâu Hoàng-đế bệ-bạ,

Kính-trình quan Toàn-quyền, quan Thống-sứ,

Chiều theo lệ quốc-triều mỗi khi thần-hạ bệ-kiến Long-giá như lễ Bắc-tuần này thì phải dâng bài hạ-biểu để tỏ lòng kính mến. Nay xin Hoàng-đế bệ-hạ cho phép tôi là Hoàng-trọng-Phu, Tổng-đốc Hà-đông, được thay mặt tất cả quan-lại chính, giáo, văn, võ tại chức và hưu-trí trong 25 tỉnh xứ Bắc-kỳ kính chúc :

Thánh-cung vạn tuế,

Trong đất nước Việt-Nam này dù khóm cỏ, chòm cây cũng là thần-dân bệ-hạ cả, chỉ vì xứ Bắc-kỳ địa thế xa cách nơi thần-kinh nên thần-hạ ít khi được chiêm-ngưỡng long-nhan, tuy thế mà lòng qui hoắc hướng dương vẫn không bao giờ dám nhãng.

Nay gặp dịp Ngự-giá Bắc-tuần, thiết đại triều-nghi tại nhà hội Khai-trí Tiến-đức này là nơi quốc-hội ở đất Thăng-long tức là cố-đô của Lịch-triều, hồ Hoàn-kiếm, núi Ngọc-sơn bỗng thành ra sông Hương, núi Ngự. Lại có các quan Bảo-hộ dự lễ; hội mới y thường mà nếp xưa đường bệ, thần dân nô nức nghênh giá, đồng thanh tung hô, mừng được dịp đề tâu bày ngụ ý.

Thần-hạ trộm nghĩ rằng Triều-đình đặt quan chia chức chính là vì dân, thì chức trách của thần-hạ trên đối với Hoàng-đế và Chánh-phủ bảo - hộ tín-nhiệm, dưới đối với quốc - dân nguyện - vọng, thực là đường xa mà gánh nặng, những lo sao cho nghĩa - vụ được chọn.

Ước chừng trong khoảng 50 năm tới đây, có Chánh-phủ bảo-hộ hết lòng mở mang, xem ra hiện-tượng của các giới đã thấy nhiều phần tiến bộ.

Nói về sĩ thì khi bỏ khoa-cử mà lấy nhân-tài ở học-hiệu, Chánh-phủ dự toán một số tiền to trong sổ chi-thu để chi học-phi, nào là trường Sơ-học, Tiểu-học, nào là trường Thành-chung, trường

Cao-đẳng đại-học, sĩ số mỗi ngày một đông, nhân tài mỗi ngày một thịnh, người cựu-học cũng hâm-mộ mà đổi mới tư-tưởng.

Nói về nông thi nào là khẩn hoang, miền biển như Thái-bình. Nam-định đắp đê ngự-hàm để di dân làm ruộng; miền thượng-du và trung-du cũng khai khẩn được nhiều. Nào là thủy lợi Bắc-giang! Vĩnh-yên, Sơn-tây đều có máng nước, các tỉnh hạ du đều khai sông xây cống; nào là đê chánh thi năm 1927 Chánh-phủ bỏ ra cự khoản đê gia cao gia quảng hết các đê sông lớn và sông con, muốn cho được nhất lao mà cru dật. Nên mấy năm nay tuy có nước lên to mà không đâu bị nạn ngập lụt, nhà nông xăn được phong thu.

Nói về công, vì có chấn-hưng công nghệ, mà nghề cũ như nghề khảm, nghề thêu và bách nghệ xem ra tiến-bộ. Nghề mới như lò bát, lò rượu, xưởng gạch, xưởng cưa, xưởng dệt, xưởng in, xưởng pháo, vân vân, ngày một mở mang.

Nói về thương, vì đường thủy, đường bộ giao thông tiện lợi nên trong xứ có thương-đoàn, mà ngoài mậu dịch với các nước, các xứ. Mấy cuộc đấu-xảo to ở hoàn-cầu, người nước ta có dự cả.

Sự kết quả ấy, hạ-thần chúng tôi tuy có dự chút vi-lao, nhưng cũng là nhờ uy đức của Hoàng-đế, công lao của Chánh-phủ Bảo-hộ và cái đức siêng năng, tài trí của dân xứ này.

Hiện bây giờ nạn kinh-tế lan khắp hoàn-cầu, xứ này cũng phải chịu cái ảnh-hưởng ấy. May còn nhờ từ dân nước ta sẵn có nghị-lực cũng chống đỡ được ít nhiều.

Vận-mệnh dân ngày nay ở trong tay Hoàng-đế và Chánh-phủ Bảo-hộ. Những mong rằng tùy theo cơ hội và hoàn-cảnh, tìm cách điều-tễ cho dân chóng qua khỏi nạn ấy, thực là hạnh-phúc vô cùng.

Nói tóm lại, non sông có chủ, phong hội đổi mới thì vận mệnh nước nào có lo gì. Gần đây, trình độ dân đã tiến thì cách cai-trị cũng phải theo trình độ ấy mà đổi mới.

Nay mừng gặp Hoàng-đế là một vị Thánh quân đã thấu thái chính-thể văn-minh bên Thượng-quốc mà cải cách tân chánh, thực

là thích hợp với trình độ quốc dân, Hạ thần chúng tôi tuy đức kém, tài mọn cũng xin hết lòng, hết sức đề cho trên không phụ tấm lòng ủy thác của Hoàng-đế và Chánh-phủ Bảo-hộ, dưới không phụ lòng nguyện vọng của quốc dân.

Kính chúc Hoàng-đế vạn-tuế
 Đại-Pháp vạn tuế
 Đại-Nam vạn tuế.

Đọc xong, cụ Võ-hiền lùi bước về chỗ.

Một tiếng xướng ở buồng bên cạnh thỉnh linh đưa ra.

Rút tiếng xướng, các quan đều cúi đầu vái ba vái.

Giữa lúc ấy, chín phát súng thần-công liên tiếp nổ ở phía trái buồng ăn của hội quán về mé bên ngoài.

Lễ tất !

Hoàng-thượng bước về phòng bên trái thay khăn áo, các quan cũng lui ra sân sau (chỗ dựng bia kỷ-niệm cụ Nguyễn-Du đã bịt cút chung quanh) thay triều-phục.

Buồng bên phải, tiệc rượu sâm-banh của hiệu Tân-An đã sẵn sàng bày đặt. Các quan khách đều vào dự tiệc. Các vị thượng-quan vào hầu tiệc Hoàng-thượng ở phòng riêng.

Phường nhạc binh của trại lính khố-xanh cử nhạc ; mé ngoài trời tối dần...

Đạo-ngự về phủ Toàn-quyền, các quan khách cũng lui về, diễn ra một cảnh tượng náo nhiệt khác thường trên đường Beauchamp, Jules Ferry, Borgnis Desborde.

HỘI HOA ĐĂNG TRÊN HỒ HOÀN-KIỂM

(9 giờ tối thứ bảy 2 Décembre.)

Lễ bái-khánh tan thì trời vừa xâm-xâm tối. Trên mặt hồ Hoàn-kiểm, theo một con đường thẳng từ hội Khai-trí sang cửa tòa Đốc-ly, thành-phố cho thả những quả bóng nhựa đủ các màu. Chờn

vờn trên mặt sóng lay động vì ngọn gió chiều, những quả bóng ấy trên mặt nước trong xanh phô các màu xặc xỡ,

Người đi xem, xuất từ ba giờ chiều bị cản ở đầu phố hàng Trống và Beauchamp, sau khi Ngũ-đạo đi khỏi, tản mác cả ra chung quanh hồ thì mọi con mắt đều đổ rồn cả xuống những quả bóng xặc đỏ vừa bật lửa.

Đồng-thời, quanh hồ nổi lên một hàng rào tia sáng phát ra ở những ngọn đèn đặt sẵn từ mấy hôm trước. Trên các cành cây rủ xuống hàng hà sa số những chiếc đèn quả găng không khác vô số những trái cây chín xắm.

Hội Khai-trí, nhà Địa-ốc ngân-hàng, nhà Giấy-thếp đều trang sức bằng những bóng lửa điện đủ các màu.

Mấy hàng đèn trắng ngang qua đường ở đầu phố Borgnis Desbordes và Paul Bert không khác những thề-môn xây bằng ánh sáng.

Các nhà buôn ở Hàng-khay và phố Bờ-hồ cũng đặt đèn la-liệt hình như đèn tranh sáng với các sở công.

Nhưng lộng lẫy nhất là chùa Ngọc-sơn trong chớp mắt đã thành ra một chiếc « lâu đài lửa ».

Mái chùa, các cột và chấn-ba đình, đèn mắc sáng chung, người đứng xa cũng có thể bao quát được hình dáng của chùa, nối với chiếc nghiên-đài bằng hai hàng đèn đặt trên lan can cầu Thê-húc. Chiếc tháp Báo-ân cũng thành một hòn lửa nổi ở giữa hồ. Bao nhiêu tia sáng đâm cả xuống mặt nước làm cho mặt hồ đổi ra màu trắng bạc.

Càng về tối, người đi xem càng đông. Máy phố như Hàng-gai, Fellonneau, Hàng - trống, Borgnis Desbordes, Đồng - khánh và Gia-long thành ra những giòng sông cuốn người đầy ra hồ Hoàn-kiểm.

Nhưng ánh sáng chẳng phải là một món chơi được lâu. Sau khi mỗi một về cách tiêu khiển « người xem người », công chúng tản-mác ra về, hồ Hoàn-Kiểm lại chìm trong bóng tối.

NGỰ-GIÁ ĐI THĂM THÀNH-PHỐ HANOI

(8 giờ sáng Chủ-nhật 3 Décembre)

Ngày chủ-nhật thúc nốt ra đường phố một phần dân Hanoi (thợ-thuyền, người làm các sở) mà hôm trước, công việc làm còn giam hãm ở trong các nhà máy, các sở.

Những phố Ngự-giá sẽ đi qua mà các báo đã đăng trước đều bị nghẽn ở sau đội cảnh-sát giữ-gìn trật tự.

8 giờ rưỡi sáng, Ngự-đạo từ phủ Toàn-quyền đi ra, đầu tiên có xe ô-tô của sở Mật-thám dẫn đường. Tiếp đến xe Lorraine Diétrich mọi ngày, trong có đức Bảo-Đại, mặc bộ Âu-phục tím, ngoài khoác chiếc áo tơi sắc xám và quan Thống-sứ Tholance mặc thường-phục màu đen.

Lần lượt đến xe quan Thượng-thư bộ Quốc-dân Giáo-dục Phạm-Quỳnh, Hoàng tủng-đệ Vĩnh-Cần, Tả-tôn-khánh Bử-u-Thạch và quan Võ-hiền Hoàng-trọng-Phu. Rồi tiếp đến xe các nhà làm báo.

Ngự-đạo theo các phố Brière de Lisle, Carnot, Hàng-cót, Hàng-phèn đến Hàng-bát. Hoàng-thượng cùng các quan.chức vào xem một hiệu bán đồ đồng. Hiệu này cũng như mấy hiệu Hoàng-thượng vào xem sau, trước của có thiết-lập hương-án hoặc một bộ lộ-bộ.

Qua Hàng-bát cũ, Hàng-thiếc, Hàng-nón, Hoàng-thượng vào xem một hiệu bán đồ thêu. Trong hiệu này bày nhiều bức thêu tuyệt đẹp. Khi Ngự-giá tới, Hoàng-thượng gật đầu đáp những người trong hiệu vái chào. Ngài ngự xem mấy phút. Lúc ra, Ngài chào bà chủ hiệu bằng câu: « Cám ơn bà » rồi bước lên ô-tô. Dân chúng hai bên hoan-hô. Hoàng-thượng mỉm cười, giơ tay như ý muốn phủ dụ dân-chúng.

Từ Hàng-nón, đạo-ngự rẽ ra Hàng-hòm. Tới Hàng-gai. Hoàng-thượng xuống xe vào thăm hiệu Nghĩa-thịnh bán đồ sơn.

Ông chủ hiệu này đã thủa sẵn một quả bóng chạm, trổ, sơn son thiếp vàng, đặt ở giữa nhà, trong có bật đèn. Khi Hoàng-thượng tới, ông đem quả ấy dâng. Hoàng-thượng cám ơn, rồi Ngài đi xem các đồ sơn trong hiệu.

Hoàng-thượng tỏ lời khen ngợi những tay thợ khéo và trở mua 8 chiếc hộp đựng tràu thiếp vàng. Vì những thứ ấy lênh kênh quá nên sau này sẽ đem đệ tại phủ Toàn-quyền để đưa vô Huế. Khi ra, Hoàng-thượng gật chào ông chủ hiệu, lên ô-tô qua Place Négrier, Hàng-đào, Hàng-ngang.

Tới đầu phố Hàng-bạc, Ngài có vào xem hiệu Lợi-Thái bán đồ nữ trang. Bà chủ hiệu dâng Hoàng-thượng một chiếc hộp bằng bạc đáng 40 đồng. Hoàng-thượng ngợi khen công việc tinh xảo của hiệu. Hộp đó hiệu Lợi-Thái đệ lên quan Hộ-giá. Bà chủ hiệu được ghi tên chờ ân-thưởng.

Hoàng-thượng trên sân GOLF. Người mặc bộ quần áo màu nhạt và đội mũ đen là Hoàng-tùng-đệ Viuh-Cần.

Ra khỏi hiệu này, Ngự-giá từ từ đi qua các phố Hàng-ngang, Hàng-đường, chợ Đông-xuân, Hàng-giấy và đường Quan-thánh. Ở mỗi đầu phố đều thiết hương-án ; đứng sau bái-vọng có mấy ông kỳ-mục hơi ra vẻ lúng túng trong chiếc áo thụng xanh.

Lên hết đường Cồ-ngư, ngự-giá vào thăm hội bơi thuyền của người Pháp, đứng trên bệ gạch của hội nhìn ra hồ Tây.

Sau Ngài vồn vã nói chuyện với đại-biêu của hội tỏ ra rất nhiệt thành với thể-thao. Cuộc dừng bước này chừng độ nửa giờ, Ngự-đạo lại đi lên đê Yên-phụ, qua Nghi-tâm, Nhật-tân, tiến thẳng lên Bưởi. Quang cảnh của con đường này cũng giống như mấy vùng quê mà Ngự-giá đã đi : hương án, lọng vàng, áo thụng xanh. Tại trước đồn Bưởi lại thêm mấy cậu học-trò nhà quê cầm chiếc cờ nhỏ.

Rẽ qua đê Parreau, Ngự-đạo sang đường quần ngựa, vào xem khu đất đánh Golf. Cầm chiếc gậy « golf », Ngài mạnh mẽ và nhẹ nhàng, đập quả bóng qua một cái hồ nhỏ, xa tới hơn trăm thước. Đi quanh một vòng, Hoàng-thượng và quan chức đứng xem bác sĩ Cartoux đánh thử một quả ban.

Quan Võ-hiền Hoàng-trọng-Phu cầm chiếc gậy cũng định hót quả ban như các bạn thể-thao, nhưng hai lần bõ, hai lần cùng không trúng.

Hoàng-thượng và các quan-chức quay lại xem cùng mỉm cười.

Theo lời mời của bác-sĩ Cartoux, Ngự-đoàn vào nghỉ một lúc tại hội-quán rồi lại khởi-hành. Hơn mười chiếc ô-tô vùn vụt đi qua ô Cầu-giấy, ngã Tư-sở, Thái-hà-ấp, tới Khâm-thiên đã quá 11 giờ nên phải bỏ không thăm viện Pasteur, đi thẳng phố Gambetta về thăm hiệu Gô-đa, chùa Ngọc-sơn và hồ Hoàn-kiểm.

11 giờ 15. Hoàng-thượng ngự xem chùa Ngọc-sơn. Bốn phía bờ hồ Hoàn-kiểm người đứng xem vây kín như mặt tường thành, Hoàng-thượng vừa tới thì tiếng hoan-hô của dân chúng vang lừng. Cùng đạo-ngự, Hoàng-thượng vào tận trong chùa có mấy viên-chức trong phố bận áo thụng xanh qui lạy. Xem xong, Hoàng-thượng ra lên ô-tô cùng đạo-ngự về thẳng phủ Toàn-quyền để tiếp ban Trị-sự của viện Dân-biêu.

NGỰ GIÁ ĐI XEM ĐUA NGỰA

(3 giờ rưỡi chiều chủ-ubật 3 Décembre)

Ba giờ chiều, Hoàng-thượng tới trường đua De Monpezat. Lòng hiếu-kỳ của công chúng hình như vẫn còn thềm thường.

Chung quanh trường đua, đê Parreau đen nghịt những người đến chờ chiêm ngưỡng long nhan.

Tại trường đua, có cuộc tranh bốn giải. Khi Hoàng-thượng đến mới bắt đầu tranh giải của nhà binh.

Tan cuộc thứ nhất, Hoàng-thượng cùng với quan Thống-soái Verdier, quan Thống-sứ Tholance cùng các quan chức bỏ « Tribune » sang thăm hội-quán.

TẠI RẠP HÁT TÂY

(9 giờ tối chủ nhật 3 Décembre)

Ở nhà Hát-tây cũng như ở trường đua, trước chín giờ tối cũng có vẻ long-trọng khắc thường. Trừ cuộc trưng đèn ở ngoài, trong lối vào, ngay bậc lên thang nhà hát có các cô đầm mặc áo các màu đứng bán chương-trình.

9 giờ tối, Hoàng-thượng mặc áo vàng cùng với quan Toàn-quyền Pasquier tiến vào. Khi vừa tới cửa, ban âm nhạc cử bài « Marseillaise ».

Người đi xem hát, phần đông định bụng đi chiêm ngưỡng long nhan, cho nên các công chúng đi xem hát hôm qua rất bác tạp. Nhiều người — hầu hết là các bà — đi coi hát tây mà không biết một tiếng, một chữ tây nào cả.

Nhưng thời thì cũng đáng !

Nhiều bà tự yên ỷ : — Mất một đồng bạc, nhưng được thấy Hoàng-thượng.

ĐẠO NGŨ THĂM NHÀ THƯƠNG HÀNG BỘT

(9 giờ sáng thứ hai 4 Décembre)

9 giờ sáng, Hoàng-thượng ngự đến thăm viện nuôi các người tàn tật ở Hàng bột.

Trên các đường đạo-ngự đi qua, các cột cờ đã bị phu lục-lộ thành phố dỡ đi hết.

Ngay củ'a vào Viện, dân sở tại thiết lập hương-án bái-vọng. Vẫn bốn chiếc lọng vàng, vẫn mấy cái áo thụng xanh. Cuộc nghênh-tiếp ở đây đại khái cũng giống như tại mấy hội thiện khác.

Trong sân, Viện thiết lập một cái trạm nhỏ bằng cốt quét sơn, trong trần thiết bằng hai sắc đỏ vàng : hiệu cờ của Hoàng-thượng.

Trước trạm, Viện cho sắp hàng một bọn trẻ con mặc sạch sẽ, của Viện nuôi. Đứng trông nom có các bà « phước » và cha mẹ trẻ phần nhiều là những người nghèo khó.

Khi Hoàng-thượng cùng với quan Toàn-quyền và các quan-chức bước vào, có quan Công-sứ Hadong Collet và bà phước nhất Béatrix tại viện này ra đón.

Hoàng-thượng ngự trên một chiếc ghế bành để giữa trạm. Hai cô bé trong những cô bé đứng trước chào, vẻ người mềm mại, theo hiệu của các bà phước tiến lên đọc bài chúc từ cầm sẵn trong tay.

Cô bé đọc tiếng rền rĩ như người cầu kinh, đại ý nói cái cảnh khốn cùng của lũ trẻ con không được người nuôi nấng.

Trong bài này có một chỗ làm người ta cảm động hơn hết là câu nói về tình cảnh của lũ trẻ được nuôi trong viện :

« Trong những trẻ con nghèo khổ, chúng tôi là kẻ nghèo khổ hơn hết. Nếu chẳng có các bà phước trông nom thì đã sống và vật ở số chợ, góc đường » !

Câu đó ở chính miệng người trong cảnh nói ra, đã thổ-lộ được hết chân tình của một bọn trẻ con hoặc nghèo quá, hoặc vô thừa nhận.

Sau khi cô này đọc rứt lời thì một cô khác tiến lên giàng hoa.

Hoàng-thượng trao bài chúc từ cho ông Phạm-Quỳnh, hỏi han cố hé, xem qua trong viện rồi Đạo-ngự sang viện Tế-bần.

ĐẠO-NGỰ ĐẾN THĂM VIỆN TẾ-BẦN

Cứ cách trần thiết ở đây, không ai nhận hội Tế-bần là hội « Tế-bần ». Ngay củ'a chính kết một chiếc thềm-môm cực lớn, có lẽ

lộng lẫy hơn cả các thê-môn dựng ở mấy phố trong dịp này. Trong hội, trước những tòa nhà rộng rãi, bày lộ-bộ bát-bửu, cờ quạt, chung quanh xúm xít các ông, các bà áo gấm đủ màu.

Hoàng-thượng hình như có ý tìm lấy một người nghèo, nhưng chỉ toàn thấy các quan-viên hội là người làm việc Nhà-nước hay các nhà tư-bản hoặc có vẻ là tư-bản cả. Sau khi đi thăm khắp các gian nhà, Hoàng - thượng cùng với quan Toàn - quyền và quan Thống-sứ về ngự tại chiếc rạp lớn làm ở giữa sân. Sau Hoàng-thượng có đủ ghế hộp cả quan-chức và một số hội-viên hội Hợp-thiện.

Ông Đỗ Đình-Đặc thay mặt hội đọc chúc-từ, Hoàng-thượng có nói mấy câu đáp lại.

Sau đó, Ngự-đạo quay về nhà làm phúc Dorothee. Sau khi xem xét, Hoàng-thượng có nói mấy lời khen bà Phước Dorothee là người sáng lập ra công cuộc từ-thiện này, rồi quay sang hội Bảo-anh và về hội Tế-sinh.

Hội này, coi có vẻ hùng-vĩ, nói cho đúng nó có vẻ «võ-viên» hơn là từ-thiện vì mới đi hết phố Thường-kiệt, đã thấy đoàn Hường-đạo đứng rần hàng. Cửa giữa một chiếc lu-đồng tỏa ra luồng khói trầm nghi ngút ở giữa hai con hạc đồng cao ngều nghện. Sau khi đi thăm chỗ ăn, chỗ ngủ của con trẻ, Hoàng-thượng tỏ lời khen ngợi hội với ông hội trưởng Trần-văn-Lai rồi vào phòng giấy của hội ký tên vào sổ vàng và có quyền cho hội một cái chèque, hiện còn niêm-phong nên chưa rõ được bao nhiêu.

Quay ra, đạo-ngự đi về trường Đầm-lai phố Riquier.

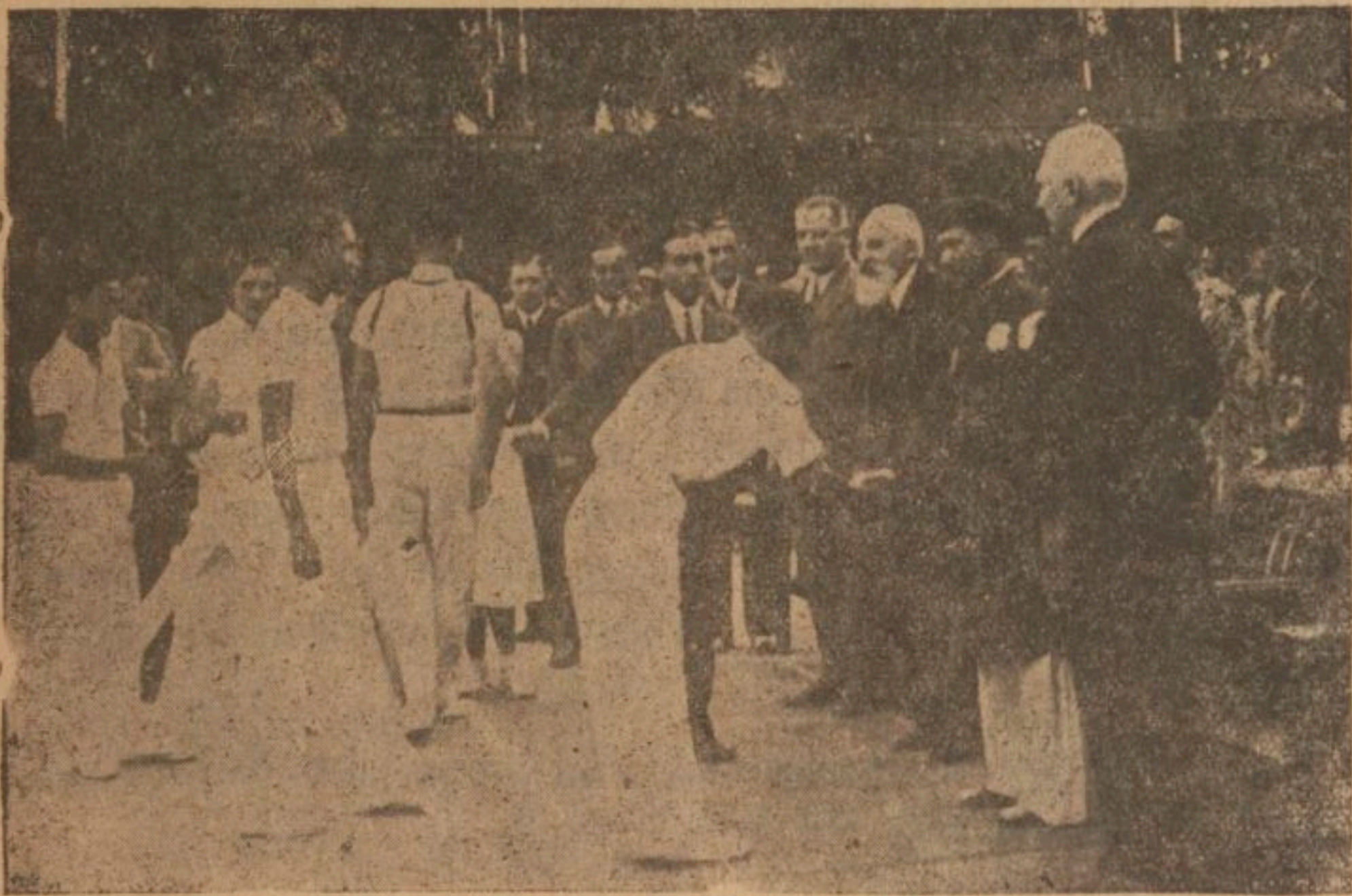
HOÀNG-THƯỢNG NGỰ THĂM SÂN QUẦN ĐƯỜNG ROLLANDES

(4 giờ chiều thứ hai 4 Décembre)

Theo trong chương-trình, chiều thứ hai 4 Décembre, hồi 3 giờ chiều, Hoàng-thượng sẽ đến thăm sân quần đường Rollandes.

Mới hai giờ, các viên-chức cảnh-sát đã đứng giữ trật-tự. Người đến xem chen nhau đứng xem trên bờ hè trường « Bà-sờ » sau một hàng rào cảnh-sát. Cảnh-tượng ở ngoài sân quần Rollandes như vậy, nhưng cảnh-tượng ở trong sân quần lại khác hẳn : vắng. Vắng vì chỉ có những người nào có giấy mời mới được vào. Đã bán vé cho người vào xem thì sân quần phải đông nghịt !

Ba giờ... ba giờ mười lăm... ba giờ rưỡi... bốn giờ... vẫn chưa thấy gì. Bốn giờ mười. Ngoài đường có tiếng còi rúc. Mọi người đều ngoái cổ nhìn...

Các chiến-tướng Pháp, Nam được dẫn kiến trước Hoàng-thượng. Hình trên này chụp lúc Hoàng-thượng bắt tay Giao

Hoàng-thượng vào. Mọi người đều đứng dậy.

Hoàng-thượng khăn vàng áo vàng. Ngài đi rất thông thả. Hai bên có quan Toàn-quyền Pasquier và quan Thống-sứ Tholance. Các ông thợ ảnh ra chụp.

Dương, Samarcq, Roumengous, Saumont, Mlle Thomas và các chiến tướng khác được dẫn kiến trước Hoàng-thượng.

Rồi Hoàng-thượng ngồi xuống ghế, bên tả có quan Thống-sứ. Đấy ghế đằng sau có các quan Phạm Quỳnh, Bửu Thạch, quan hầu Barthelemy, Hoàng-tùng-đệ Vĩnh-Cần và các quan tùy-tông khác.

Cuộc đấu đầu : Samarcq — Dương.

Dương hôm nay đánh hay vô cùng, nhảy lên đập si-mát quả nào cũng đúng, ăn luôn jeu đầu 4-0 rồi cứ thế kéo một mạch, vừa tiu vừa si-mát lên cho đến 5-2; đến jeu cuối cùng, Samarcq ra sức gỡ nhưng cũng không thể được, đành ôm con tỉ số 6-2.

Samarcq hôm nay đánh nhiều lúc lẫn-thần quá, tuy vậy cũng tiu được nhiều quả hay. Hoàng-thượng mấy lần vỗ tay khen những quả tiu sát lưới của hai chiến-tướng.

Xong cuộc đánh đơn của Dương — Samarcq, đến cuộc đánh kép của Mlle Thomas, Saumont — Mme Dassier, Roumengous. Cuộc đấu này không có gì là xuất-sắc lắm. Mlle Thomas cũng đánh được nhiều quả hay, Saumont vẫn chỉ có môn si-mát. Còn Roumengous đánh như buồn ngủ. Những quả nào đáng quật cũng chỉ nhẹ nhàng đưa bổng sang cho Mlle Thomas. Cách đánh của Roumengous thật rõ ra nhường cho Mlle Thomas, Mme Dassier đánh cũng đều tay, không có quả nào khá lắm. Lúc đầu cặp Mlle Dassier — Roumengous thắng 3-1 nhưng sau cặp Mlle Thomas — Simon đuổi lên tới 3-0 rồi ăn luôn 6-3.

Xong cuộc đó đến cuộc đánh kép của Dương, Giao đấu với Saumont và Roumengous.

Dương đánh rất hăng, « jeu » đầu cặp Roumengous — Saumont ăn đến 4-0 rồi lại mất « jeu ». Saumont và Roumengous se-vít lợi hại lắm, cứ như búa bổ, Dương tiu luôn luôn, làm cho hai ông Tây mống cuống không biết đỡ chỗ nào nữa. Giao chỉ chuyên đỡ, Saumont chỉ rình được quả nào là si-mát quả ấy thật mạnh, Saumont và Roumengous cùng cao lệnh nghênh nên đứng sát lưới rất lợi, người cao nên đánh quả bổng cứ chẹo thành « oblique » rất khó đỡ. Sét đầu cặp Saumont — Roumengous bị thua 6-4.

Đến sét thứ hai, hai ông tướng tây hết sức gỡ gạc, cố giữ danh dự cho sắc cờ T. C. H.

« Jeu » đầu, cặp Saumont — Roumengous ăn tới 4-0 rồi lại mất cả, hai ông ngạc nhiên quá, ngáy người, ông nọ nhìn ông kia.

Roumengous phát cầu, tui dùng dùng..., nhưng chỉ vào lưới, Saumont và Roumengous đã thấy cuống, chạy lên đỡ tíu tít, ông nọ húc vào ông kia chẳng ra đầu với đầu cả. Cuộc đấu vọt lúc bấy giờ đã thành ra cuộc chọi nhau của Roumengous với Saumont.

Dương, Giao vẫn điềm tĩnh, còn Saumont thì chỉ đâm sỏ lên lưới luôn, Giao cũng trở tài, lên đứng sát lưới quật chéo mấy quả theo kiểu Saumont. Kết cục, Dương, Giao lại hạ Saumont. Roumengous 6-4. Hoàng-thượng xem chừng cũng thích những quả si-mát của Saumont nên vỗ tay khen luôn.

Thế là trong hai cuộc đơn và kép, Dương, Giao đã giữ toàn danh dự cho sắc cờ vàng đỏ vàng. Dương hôm nay đánh hay lắm, hay hơn hôm tranh cúp Peyroux.

5 giờ 15 tan cuộc. Ngoài đường công chúng đứng đợi xem vẫn đông nghịt...

TRONG BA BƯỚC ĐƯỜNG, HOÀNG-THƯỢNG ĐI TỪ « VƯỜN THỀ - DỤC » SANG « VƯỜN TRÍ-DỤC »

(5 giờ chiều thứ hai 4 Décembre)

Ra khỏi « Tennis Club », Ngự-đạo đi thẳng đến Trung-ương thư-viện.

Nhà đọc sách, một tòa nhà rất hùng vĩ đứng thăm thẳm trong một cái vườn rộng, trước là dinh quan Bắc-kỳ kinh-lược.

Hai người lính cảnh-sát đứng cửa ngăn việc đi lại làm cho thư-viện có vẻ tĩnh-mịch hơn mọi hôm, cái tĩnh-mịch nặng-nề giữa khoảng thời gian tranh tối tranh sáng.

Trên thềm, hai người loong-toong ngày thường chuyên lục sách, hôm nay quần áo tề-chỉnh đứng hai bên coi.

Phòng đọc sách, ghế nào cũng có người. Nhưng cái cảnh hoạt-động mọi ngày hình như đã chôn chết vào trong kỷ-luật.

Thư-viện mở cửa hôm nay không phải để cung sách cho độc-giá mà nên nói là để thu lấy một ít, tô điểm cho cuộc đấu-xảo sách của nhà Trung-ương thư viện.

Người đọc sách chắc rằng tự biết như thế nên ngong-ngóng chờ. Gần 6 giờ tối, ngũ-giá đến.

Hoàng-thượng, quan Toàn-quyền và vài quan-chức nữa đi theo, tiến thẳng sang phòng giấy ông Boudet chánh Thư-viện.

Ông Boudet có đọc một bài chúc-từ, đại ý như sau này :

« Các bạn công sự của tôi và tôi cùng lấy làm vinh-dự được nghênh tiếp Hoàng-thượng trong viện này là viện tôi sáng lập ra do cái công phu 27 năm trời.

« Sang Đông-dương năm 1917 làm một chân hội-viên của trường Bác-cổ Viễn-đông, tôi được cái may là quan Tổng-trưởng Sarraut cùng quan Toàn-quyền Pasquier đã khuyến-khích cho lập thành được công-cuộc này, có lẽ là cái công-cuộc duy nhất ở Viễn-đông vậy.

« Ngày 1er Septembre 1919, Trung-ương thư-viện mở cửa trên khu đất này là nơi trước khi thành nha Kinh-lược Bắc-kỳ, lại là chỗ trường thi Annam ngày trước.

« Trước kia, cứ ba năm một lần, các sĩ-tử trong nước đều đến trường thi đây dự kỳ thi hương, làm ra những văn-bài hay cả về tinh-thần và hình-thức.

« Những ngày ấy đã thuộc về thời-kỳ dĩ-vãng.

« Nay thì đến lượt các thanh niên tân tiến mỗi ngày đến đây một đông hơn đề hấp-thụ lấy Âu-tây tư-tưởng.

« Lòng hiếu học của các bạn trẻ mới rất nhiệt-liệt, nhiều người khẩn-khoản xin đến đây để xem đề học, nhưng tiếc vì chỗ chỉ có hạn thôi.

« Song đó mới chỉ là một nhánh của thư-viện. Công-việc của chúng tôi còn phải lưu-trữ và xếp đặt cho có thứ-tự những giấy má công-văn để giúp ích cho công việc của Chánh-phủ và sau này, giúp tài-liệu cho sử-học nữa.

« Hiện nay, Đông-dương đã có thể lấy làm vẻ vang có một cái dĩ-vãng hơn nữa thế-kỷ nay trong tròng giấy má cũ còn lưu-trữ. Đối với tròng giấy cũ đó, chúng tôi đây chính là những người « gác » rất chân thành.

« Hiện nay, ở Nam-kỳ, Cao-miên cũng có những thư-viện tổ-chức theo phương pháp của thư-viện Trung-ương.

« Xin Hoàng-thượng cho phép tôi nói: duy còn xứ Trung-kỳ, về mặt ấy là chậm tiến. Chúng tôi rất hi vọng sẽ lập được ở Huế một thư-viện tổ-chức theo lối mới, xứng với cái danh tiếng của đất Thần-kinh.

« Công cuộc ấy muốn được hoàn toàn, còn phải nhờ ở sự cộng-tác của các nhà Lưu-trữ đã không ngần ngại sang giúp việc ở Đông-dương, mà những nhà ấy, cũng như tôi, đã lấy đất nước này làm nơi quê hương thứ hai của mình.

Thay mặt các anh em cộng-sự Pháp, Nam, tôi xin có lời thành kính chúc mừng Hoàng-thượng hôm nay đã bước chân vào « rừng sách. »

Sau khi đã ký vào cuốn sách vàng của Thư-viện và nhận cuốn sách « l'Iconographie historique de l'Indochine » do hai ông Paul Boudet và André Masson soạn (sách đóng bìa da đỏ rất đẹp), Hoàng-thượng đến thăm cuộc trưng bày các sách cổ, mà quan chánh Thư-viện đã đặt ra đề cung nghinh ngũ-giá.

Hoàng-thượng chú ý nhất đến cuốn Catéchismes cổ (một bên viết bằng chữ Latin, một bên viết bằng chữ Quốc ngữ cũ). Ngài có xem cả bức ngự-dung đức Đồng-Khánh, chân-dung Hoàng Tử-Cảnh vận y phục hồi thập bát thế-kỷ (lúc đức Giám-mục d'Adran đưa Hoàng Tử-Cảnh sang Pháp), cuốn « Gia-Long tấu quốc » « Gia-Long phục-quốc » và các tác-phẩm của quan Thượng-thư bộ Quốc-dân giáo-dục Phạm Quỳnh.

Quan Chánh Trung-ương thư-viện Boudet có dẫn đạo-ngự đi xem công việc xếp đặt trong nhà Lưu-trữ công-văn (archives), nhà chứa sách, nhà đọc sách, nhà cho mượn sách, lớp dạy Lưu-trữ tập-sự đặt riêng cho thư-ký các công sở đến theo học.

Cuộc ngự lăm lâu đến hơn một giờ đồng hồ, Hoàng-thượng có hỏi cách tổ-chức và các công việc xếp đặt trong nhà Lưu-trữ công-văn (Archives), một tòa nhà ba tầng, trông ngoài như một nhà máy dệt, ở bên tả phòng đọc sách.

Sau khi xem qua phòng mượn sách và phòng đọc sách, ngự đạo trở ra.

Một đoàn sáu chiếc ô-tô lại lần vào trong dãy ô-tô dài chạy trên đường Borgnis Desbordes, qua Cửa-nam về phủ Toàn quyền.

Lúc ấy đã bảy giờ kém một khắc.

NGỰ-GIÁ ĐI BẮC NINH

Sáu giờ sáng.

Thành-phố còn đắm ở trong đám sương mù, Một đoàn ô-tô ở phủ Toàn-quyền đã từ từ đi qua cầu sông Cái, sang tới Gia-lâm, cũng vẫn chưa sáng rõ. Khởi đầu cầu độ vài trăm thước, ngay chỗ đầu phố chính, huyện Gia lâm lập một chiếc thềm môn, dưới lại cờ, lại hương-án, lại áo thụng xanh, mấy món hàng rất đặc dụng từ khi Hoàng-thượng ra Bắc.

Xe đức Bảo-Đại đi qua hai bức thành người, mấy đoàn học-sinh theo lệnh thầy giáo, phát cờ.

Xe vùn vụt tiến thẳng qua Yên-viên, Tiên-du (Lim) Từ-son, chỗ nào cũng gặp những cảnh bài trí giống nhau. Tới Bắc-ninh, một chiếc thềm môn đứng sừng sững ngay đầu đường, vẻ hùng tráng thích hợp với một tỉnh đã nặng chĩu về những công cuộc của bốn nghìn năm lịch-sử. Đội lính Khố-xanh đứng rạn mặt đi bài « Marseillaise »; nhưng xe đi thẳng tuột đến tòa Sứ.

Hoàng-thượng ngự giữa sảnh đường bên cạnh có quan Thống-sứ Tholance, ngoài ra, đi hộ giá chỉ có quan Thượng-thư Phạm-Quỳnh, Hoàng-tùng-đệ Vĩnh-Cần, vài quan chức ta nữa và mấy nhà làm báo.

Quan Công-sứ Wintrebert đọc chúc-từ bằng tiếng Pháp. Quan

Tổng-đốc Lê Văn-Đình đọc chúc-từ bằng tiếng Nam. Hoàng-thượng, ngỏ lời phủ dụ.

Tiếp đến quan Công-sứ giới thiệu các viên-chức có mặt — trong số có Đại tá Armand Dupicq, tổng chỉ huy đạo quân Bắc-ninh. Lần lượt đến các quan Phủ, Huyện và các nhà tông sự Việt-Nam đứng sấp hàng, vái.

BACNINH. — Đức Bảo-Đại ở hội Chấn-hưng Mỹ-ngbệ đi ra. Bên tay phải Ngài là quan Thống-sứ Tuolance, bên tay trái Ngài là quan Khâm-sứ Trung-kỳ Taibaudean

Hoàng-thượng gán đệ-tứ đẳng Annam Long-bội-tinh cho quan Tổng-đốc Lê Văn-Đình và đệ-ngũ-đẳng Annam Long-bội-tinh cho các ông Bayle, thanh-tra đội khố-xanh Bắc-ninh và Brenner, phó thanh-tra đồn khố-xanh Yên-sơn, Nguyễn-Bách, tri-phủ Từ-sơn, Lê Văn-Lân, tri-phủ Gia-Binh và Kiều-tiên, thư-ký tại tòa Sứ.

Các ông sau này được kim-khánh: Bác-sĩ Theron, Đỗ-Dũng tức Nam-Quát, và Nguyễn-văn-San.

Hoàng-thượng thưởng ngân-tiền cho các ông : Phạm-huy-Kỳ, giáo-học Bắc-Ninh, Trương-đình-Bình, tùy-phái tòa Sứ, Nguyễn-xuân-Du, tài xế tòa Sứ, Nguyễn-văn-Cung, tài xế tòa án và Hoàng-văn-Trác, chánh-quản khố-xanh. Khi Hoàng-thượng ra khỏi tòa Sứ, đoàn Hướng-đạo Bắc-ninh do ông Thú y Trần-Vượng chưởng-giám và ông Nam-Ký, đoàn trưởng, chỉ huy làm lễ chào. Trong lúc phụng nhạc của trại khố-đỏ củ' nhạc học-sinh các trường phát cờ theo hiệu lệnh của các ông giáo.

Sang hội Chấn-hưng Mỹ-nghệ, Hoàng-thượng cùng quan Thống-sứ đi giữa hai giầy hội-viên phần nhiều là nhà buôn, hơi có vẻ lúng túng trong chiếc áo xanh may chèn.

Do quan Công-sứ hướng dẫn, Hoàng-thượng đi xem các đồ bày trong hội quán : đồ gỗ, đồ đá, đồ đồng. Hoàng-thượng ngừng lại vài phút trước bức tượng Ngai, đúc bằng đồng đen do hội chế tạo.

Khi trở ra, Hoàng-thượng thưởng kim-khánh cho ông Nguyễn-văn-Chung, buôn bán ở Đáp-cầu, Hội-trưởng hội này.

Ông Chung lấy bài diễn-văn ở trong túi ra, định đọc, nhưng vì ít thời-giờ không được đọc. Hoàng-thượng cùng với quan Thống-sứ ra khỏi hội, lên xe đi phủ Lạng.

ĐI PHỦ-LẠNG

Con đường từ Bắc-ninh lên Bắc-giang đại khái cũng giống như từ Gia-lâm sang Bắc-ninh, nghĩa là thề-môn, hương-án, cờ và mấy cậu học-sinh nhỏ phát chiếc cờ hai sắc. Tới tòa Sứ cũng lính bông súng và củ' nhạc, cũng quan Công-sứ và quan Tuần-phủ đọc chúc-từ và cũng gán bội-tinh, kim-tiền, và kim-khánh cho mấy viên chức Tây, Nam. Nhưng con đường từ Bắc-giang, nhất là từ Kép trở đi thì cảnh-trí có hơi khác.

Trái hẳn với cảnh tấp-nập ở trung-châu, con đường này xa thăm thẳm ở trên những cánh đồng hoang. Tuy thỉnh thoảng có lác đác một vài lá cờ, nhưng dân-chúng không có vẻ nao-nhiệt như ở một vài vùng mạn dưới. Lên xa chút nữa, Đạo-ngự đi

trên con đường hai bên là rừng, là núi. Sắc đá lẫn với sắc lá cây, lẫn vào đám sương mù chưa tan. Trông xa, chỉ thấy khí núi bốc lên ngùn ngụt.

Khỏi Đồng-mỏ, đường đi lại càng khuất-khúc, nhưng tới Chùa-tiên (trong một quả núi đứng ép bên sông Kỳ-cùng), trông vào đầu tỉnh đã thấy một chiếc thề-môn lộng lẫy.

Tỉnh lỵ Lạng-sơn như một cái chợ ở giữa cánh đồng hoang. Trái với con đường vừa đi qua và sắp phải đi qua là phạm-vi của dân Nùng và Thổ, trong thành phố này hầu hết là dân Việt-Nam. Cảnh náo nhiệt lại hiện ra như ở mấy tỉnh về miền-dưới.

Cách tiếp rước đại loại cũng giống hai tỉnh vừa qua.

Sau khi gán bội-tinh cho mấy viên-chức, Hoàng-thượng giở về tòa Sứ ngự-thiện, chờ đến 2 giờ chiều lại đi.

NGỰ GIÁ RỜI LẠNG SƠN

Hai giờ chiều, đạo ngự ra khỏi Lạng-sơn. Hai đầu cầu sông Kỳ-cùng, bắc ngang qua Kỳ-lừa và Lạng-sơn, xen lẫn vào với đám đông các cô đội, cô cai, áo vải, quần đen, người ta nhận thấy một ít vừa đàn-ông vừa đàn-bà Thổ, mặc thứ y-phục giống nhau, màu chàm xẫm.

Bên đường — từ tòa Sứ ra đầu cầu, linh đông, y-phục tề-chỉnh bồng súng chào. Đại-biểu của Thổ-dân hầu hết đều có mặt.

Từ Lạng-sơn lên Đồng-đăng, đường tuy vắng-vẻ, nhưng xo với mạn Lạng-sơn — Đồng-mỏ, còn có vẻ xầm uất hơn nhiều. Nấp ở dưới chân đồi, thỉnh thoảng có một vài chiếc lều tranh, đại-biểu cho cách sinh-hoạt rất cầu-thả của dân mạn ngược.

Tại Đồng-đăng, cuộc nghênh-tiếp lại long trọng, vì đây là một đồn lớn ở biên-thùy. Đứng nhìn thẳng sang Nam-quan, đồn Đồng-đăng là một trong nhiều cái trụ để chống cho biên-cảnh.

Qua Na-châm, đường đi càng khuất khúc. Len lối chân đồi về

suối, Đạo-ngự như đi trên một bài tha ma. Khắp vùng này toàn đồi và núi trọi.

Tới Thất-khê, cảnh-tượng có thay đổi đôi chút.

Khi đạo Ngự tới, hai bên đường có học sinh nhỏ phát cờ. Những cậu bé ở đây chín phần mười là người Thổ, nhìn theo đạo Ngự bằng đôi con mắt đại-dột, hình như không hiểu việc mình làm. Là một khu đất phẳng ở giữa miền Thượng-du, Thất-khê là bức tranh hoạt-động nhất tỉnh Cao-bằng, sau tỉnh-lị.

Năm giờ chiều, sương mù đã đổ xuống như một chiếc màn phủ lấy chân trời. Lúc này lạnh quá, Hoàng-thượng cùng các quan tùy-tòng đều phải mặc thêm áo phủ.

Dưới cái ánh sáng đèn dầu và đuốc, đạo Ngự vào tỉnh. Ra nghênh tiếp có quan Tổng-binh Cầu. Tới dinh Tổng-binh ở ngay đầu trại lính, Thiếu-tá Cầu đón đạo-ngự. Hoàng-thượng tiếp thân-hào trong tỉnh và hào-trưởng các dân miền núi. Những người này đều mặc quần áo sặc-sỡ.

Tới Cao-bằng, trời tối đã lâu. Cuộc nghênh-tiếp tuy sơ sài, nhưng có thể gọi là một cuộc dạ-hội lớn ở chốn sơn-lâm.

Sau khi vãn-thiện, Hoàng-thượng nghỉ lại dinh quan Tổng-binh.

NGỰ GIÁ ĐI BẮC KẠN

6 Décembre !

Sáu giờ... sáu rưỡi... bảy giờ... ngoài đường, màn sương vẫn chưa cuốn.

Một đoàn ngót mười chiếc ô-tô ra khỏi dinh quan Tổng-binh, chấn thủ Cao-bằng. Xe rạch cái màn tối tăm đi xuống phía Nam tức là qua Ngân-sơn về Bắc-kạn.

Đường này lại càng tệ nữa !

Sở Công-chánh hình như mới theo vết chân của dân Thổ, Mán mà vạch một con đường tạm bợ ở giữa rừng. Đường, chỗ là đất đỏ, chỗ là đá, như một con trâu lớn, cưỡng với sức đè ép của chiếc xe hơi, thường vụt lên, vụt xuống.

Đi mò như thế một lúc lâu, mặt trời mới lộ ra phảng-phất ở giữa đám sương mù, rọi xuống lá cây ướt đầm vì những hạt sương còn đọng lại. Qua một chỗ mà người mình lên làm ăn trên này gọi là đèo Gió (Col des Vents), xe bốc lên lưng trời, nom bao quát được cả một giãy núi non, làm cho người ta tưởng-tượng như qua đèo Hải-vân trên con đường từ Huế đi Tourane.

Khi gần tới Ngân-sơn, đường đã khá. Nhưng lại gặp một cái nguy-hiểm nữa là qua đèo Giang.

Đạo Ngự về tới Bắc-kạn, đã quá 11 giờ. Cuộc nghênh-tiếp như mấy tỉnh đi qua hôm trước.

12 giờ, Hoàng-thượng tảo-thiện tại tòa Sứ, và nghỉ ngơi đến 2 giờ chiều xuống Thái-nguyên rồi trở về Hanoi.

HOÀNG-THƯỢNG ĐI THĂM CÁC BỆNH-VIỆN

Hôm qua mãi đến 7 giờ rưỡi tối. Đạo ngự mới về tới Hanoi, trời đã tối sẫm.

10 giờ kém một khắc. Đạo-ngự đến thăm nhà thương Đồn-thủy Đại-tá Marque, chánh nhà thương ra nghênh-tiếp và hướng dẫn Hoàng-thượng đi xem xét các phòng ở trong bệnh-viện. Qua ba giãy nhà dài có thể so với một phố lớn ở Hanoi, nhà thương Đồn thủy hiện ra trước mắt người xem, những quang cảnh đại khái cũng giống nhau: phòng mồi, phòng cho thuốc, phòng khám bệnh giữ gìn rất sạch sẽ.

Qua cảnh thuốc đến cái cảnh bệnh: nhà thương Đồn-thủy phần nhiều chữa người Pháp, và trong những người Pháp ấy, phần nhiều lại là quân lính. Trên những giãy giường kê đều nhau, người bệnh nằm theo một hàng dài, da tái, má hóp, mắt lổ.

Một giờ sau, Hoàng-thượng đến xem viện Pasteur, cũng vẫn phòng thuốc, cũng vẫn nhà thí-nghiệm. Viện có chiếu một phim về cách trị bệnh sốt rét ngã nước để Hoàng-thượng xem. Viện nghĩ cách thả chất bột « Vert de Paris » để giết loài muỗi khi mới thành hình, nghĩa là khi nó còn là con bọ gậy sống dưới

nước. Nhà binh dùng máy bay rắc thứ bột ấy ở đồn Thông nên theo như phim ảnh, bệnh này đã đỡ.

Sau đó, Hoàng-thượng lại đi xem các phòng thí nghiệm khác rồi sang nhà thương Phủ-doãn và viện Quang-tuyển.

TẠI NHÀ THƯƠNG PHỦ DOÃN

Từ đầu phố Julien Blanc rẽ ra đường Borgnis Derbordes, đầu nhà thương Phủ-doãn, đã có lính gác từ 8 giờ sáng. Một số đông người đứng lại xem. Họ đợi từ 8 giờ cho tới 10 giờ hơn, Hoàng-thượng mới tới. Nhà thương Bảo-hộ vì được cái hân-hạnh tiếp Hoàng-thượng nên các tường chung quanh và các phòng bệnh mới được tẩm một lớp vôi vàng mới, cửa và rậu sắt đều sơn mùi xám xanh. Người ta nhận thấy buổi sáng qua có vẻ khác thường ngay từ mấy bác gác ở cổng nhà thương. Bỏ đôi guốc bệt ở nhà, mấy bác gác đã cho bàn chân nịt chặt vào trong đôi giầy cao ống, hai bắp thịt vẫn sà-cạp ba mùi. Trong sân, ông Chánh Le Roy des Barres cùng tất cả các bác-sĩ, y-sĩ Pháp, Nam đã tề tựu.

Tiếng còi của lính cảnh sát báo hiệu, hai cánh cổng lớn nhà thương vừa mở thì đạo-ngự tới nơi. Xuống xe, quan Thống-sứ giới-thiệu ông Chánh nhà thương, Hoàng-thượng bắt tay ngài rồi lần lượt theo lời giới-thiệu của ông Chánh, Hoàng-thượng bắt tay mấy bác-sỹ và y-sỹ Pháp, Nam ra đón Ngài:

Do ông Chánh nhà thương hướng dẫn, Hoàng-thượng đi thăm phòng thí-nghiệm trước nhất rồi đến các phòng bệnh: phòng trẻ con, người lớn, phòng đẻ v. v.

Hoàng-thượng tới phòng mổ, cùng quan Thống-sứ, ông Phạm-Quỳnh, ông Chánh nhà thương đứng vào chiếc thang máy vịn lên gác để xem. Qua phòng Lanessan, tiếng trẻ con khóc oe oe, mọi người khúc khích cười, Hoàng-thượng cũng tùm tùm... Ngự xem xong hết các phòng, thì đã quá 11 giờ.

11 giờ 15, đạo-ngự tới viện quang-tuyển Radium cũng do ông Chánh Le Roy des Barres tiếp dẫn. Hoàng-thượng dừng lại thư

viện riêng của viện để xem những bức ảnh chụp các chứng bệnh ung-thư v. v..., Ngài có lấy một tờ giấy của viện in để phát cho công chúng nói về việc chữa bệnh ung-thư đề là: Phấn-đấn trừ bệnh ung-thư. Ngài trao cho ông Phạm-Quỳnh giữ.

11 giờ rưỡi, Hoàng-thượng lên xe ô-tô về phủ Toàn-quyền tảo-thiện.

CUỘC CHUNG BẦY ĐỒ CHƠI CỦA CON TRẺ VÀ Đám RƯỚC TỨ-DÂN

Dân Annam nào nức đi xem rước như thế nào, xưa nay ai cũng đã biết.

Nhưng cái náo nức tại Hội-chợ Hanoi chiều qua còn gấp trăm lần các cái náo nức khác vì đám rước hôm qua chẳng những là một đám rước đặc biệt của hội Khai-trí tổ-chức mà còn là một đám rước để các quan tùy-hành Hoàng-thượng xem.

Tả cái cảnh náo nức đó, chỉ có một câu: « Cả Hanoi chiều qua có mặt tại Hội-chợ » cũng đủ thay cho những câu tán rộng dài giòng. Có một điều, ai tinh ý cũng nhận thấy là số người tò mò muốn được chiêm ngưỡng long nhan đông gấp trăm lần số người đi xem rước.

Tuy trong chương-trình nói Hoàng-thượng đến Hội-chợ, đúng ba giờ chiều mà mãi 3 giờ 35 đạo-ngự mới đến. Nhân-dân bao giờ cũng đến sớm trước giờ chương-trình định nên mới 1 giờ chiều, già trẻ lớn bé đã tren vai thích cánh đứng phoir dưới những tia lửa hạ của mùa đông.

Đạo-ngự do cổng chính Hội-chợ tiến đến, khi tới trước bậc cao của Bảo-tàng viện thì quặt về bên tay trái, đổ trước dan hàng của xứ Ai-lao là nơi hội Khai-trí mượn tạm để trưng bày các đồ chơi trẻ con.

Lần lượt xuống xe, người ta thấy đức Bảo-Đại khăn vàng áo vàng, quan Toàn-quyền Pasquier lễ phục đen thường tay cầm can, quan Thống-sứ Bắc-kỳ Tholance lễ phục đen, tay cầm găng, quan Khâm-sứ Trung-kỳ Thibaudeau thường phục màu nâu non, quan

Thượng-Quỳnh áo gấm hồng tía thêu hoa cũng như áo quan Bử'u-Thạch, Tôn Thất-Quảng và Hoàng Tùng-Đệ Vĩnh-Cần.

Khúc bát âm của phường nhạc Hadong, bài quốc-ca Pháp, bài Đăng đàn của lính khố-xanh.

Hoàng-thượng đứng chào dưới bốn chiếc lọng vàng cho đến lúc bài Đăng đàn rứt tiếng.

Quan Thống-sứ THOLANCE

Đứng đón đạo-ngự ở cửa dân nhà Lào, có các quan Hoàng-trọng-Phu, Nguyễn-năng-Quốc, Nguyễn-đình-Quý, Crévost Chánh Bảo-tàng viện Maurice Long, Lê-thành-Ý, Đỗ-Thận, quan Phủ hàm Đỗ-Thận tuy mặc áo đen thường nhưng đeo nhiều huy-chương bội-tinh nhất, trông rực rỡ hơn ông Lê-thành-Ý ở bộ lễ phục đuôi tôm.

«Chào kèn» rồi, Hoàng-thượng bước đến trước nhất cửa phòng bày các đồ chơi trẻ con. Cửa có một giải cờ vàng đỏ vàng buộc ngang. Một cô bé xinh xắn chừng 10 tuổi, quần lụa trắng, áo lụa hồng, dâng Hoàng-thượng một cái kéo nhỏ bằng vàng để ngài cắt sợi giấy ngang cửa.

Đạo-ngự và các quan-chức Pháp vào hết rồi, hai viên Cầm mật thám đứng ngăn trước cửa.

Mấy người đưa giấy của hội Khai-trí mời đến dự, định vào cùng đạo-ngự, nhưng những nhà giữ việc canh phòng nhún vai nói những giấy ấy không có nghĩa gì.

Không được vào phòng trưng bày đồ chơi của trẻ, người ta cũng chẳng biết bên trong có những trò trống chi.

Có thấy, người ta cũng chỉ thấy gần cửa vào có ông sư nhỏ 99 lần, kèm ông sư thật đáng chấp tay vái lạy gật gù và cái cử'động ấy chắc là do một bộ động-cơ để dưới bệ của sư cụ.

4 giờ kém 10, Hoàng-thượng rời phòng bày đồ chơi con trẻ. Phường bát âm lại nổi khúc, 4 chiếc lọng vàng đứng chờ ở cửa lại giờ cao che.

Đạo-ngự đi luôn lại trước cửa Bảo tàng viện, hàng đầu có quan Toàn-quyền, Hoàng-thượng và quan Võ-hiền Hoàng-trọng-Phu. Một thị-vệ bung theo sau một bó hoa giấy làm rất công-phu của hiệu Quảng-nam-Lâm kính dâng Hoàng-thượng.

Mấy hàng ghế gỗ sơn son thiết vàng có đệm vóc dựa đã bày sẵn tầng trên bậc cao nhất ở cửa chính Bảo tàng viện. Trên đấy một cái bạt bằng vải xanh căng chũng có gai hoa ngũ sắc để che những cái ghế sơn sơn thiếp vàng.

Đức Bảo-Đại ngự ngay ghế giữa bên tay trái có quan phó Toàn-quyền Greffeuil, quan Khâm-sứ Tribaudeau, tay phải có quan Toàn-quyền Pasquier, quan Thống-sứ Tholance.

Hàng ghế sau có quan Thượng-Quỳnh và quan Võ-hiền.

Đúng 4 giờ «đám rước Khai-trí» họp đảng đường Reinach sau Bảo-tàng viện, theo con đường cùng về bên phải Hội-chợ, lần ra

cồng chính rồi bước thẳng vào trước chỗ bậc cao, đi qua mắt Hoàng-thượng. Từ đấy, đám tăt về tay phải, luồn lại đầu đường bên này phố Reinach, rồi tan.

Thật là một đám rước linh-đình!

Dàn đầu có các ông Hường-đạo chia từng đoàn, mỗi đoàn có một sắc cờ riêng, khi đến trước bệ cao, cùng giơ ngang tay phải lên

Tại Hội-chợ, công chúng có ước hơn vạn người đứng chen chúc nhón vào cửa bảo-tàng viện Maurice Long là chỗ dức Bảo-Đại ngự

chào và hô « Vive l'Empereur » theo hiệu một nhịp còi của người đoàn-trưởng.

Cách sau đoàn Hường-đạo 10 bước đến một cái đèn hình cuốn thư con, trên có mấy chữ: « Le Tonkin religieux » bằng trang-kim. Theo sau đèn có mấy cây tán lớn, một chiếc tháp giấy cao ngất 10 tầng, những đóa hoa sen không lồ làm bằng giấy đỏ xanh, mấy chục ông sư đánh chũm chọe sắp đều hàng, một điệu rước kinh,

một người cưỡi ngựa thật làm giả Sa-tăng, một người sắm Tề Thiên Đại-thánh.

Đám rước Phật này khi đến trước chỗ Hoàng-thượng ngự trên bậc cao thì một vị Hòa-thượng ôm bình hoa cúi vái trước thềm chào Hoàng-thượng. Chũm chọe lúc này đánh gấp tiếng, chũm tăng đều cúi đầu khi đi qua Hoàng-thượng coi có vẻ kính cẩn tôn-nghiêm.

Theo sau đám rước Phật, đến rước thần. Dàn đầu đám này có mấy giầy cờ ngũ-hành, đồ bát-b' u, lộ bộ, phùng bát âm, dĩ đánh bông, long-đỉnh, cây hương, gươm vĩa, cờ thần và một cỗ kiệu bát-công trên có đặt một bó hoa lớn.

Kiệu hoa này, khi đến trước bậc cao thì đứng cao lên ba lượt rồi đứng lạng một lát chào Hoàng-thượng. Phùng bát âm lúc này cữ nhã-uhạc, âm điệu du dương.

Đến đám rước thánh theo sau đám rước thần. Cũng cờ trống, cũng bát-b' u, bát-âm, bọn kỳ-lão thì bận áo thụng xanh, hai người dĩ đánh bông thì bận áo trắng dài quần thàm, cõ đeo chàng mạng.

Các đồng quan, khăn châu áo ngự sắp thành hàng đi trước kiệu thánh. Nhiều người đeo kim bài chàng mạng tay cầm quạt Tàu, quạt Nhật-bản, đầu-đội khăn vành giấy xanh.

Trong lúc một bà đồng quan cao tuổi, lớn chức cầm ngang gươm cúi vái trước Hoàng-thượng thì các con công đệ-tử lần lượt bước đi rất tha thướt, nhẹ nhàng. Những mặt hoa tươi tỉnh nấp sau mấy mảnh quạt giấy màu hồ thủy, màu phớt hồng, càng như tôn vẻ thêm khi cặp mắt đưa ngang lên chỗ bệ cao lồng lộng.

Sau đám rước thánh đến cây đèn có uững chữ : « Le Tonkin ethnique ». Đi sau cây đèn ấy có các « cô nàng » Hòa-binh sắp thành hàng 6 người một, rung nhạc đánh công.

Hết đám Mừng Hòa-binh đến các thầy then, Mán-cóc, Mán-sơn-đầu, Mán-tiền, Mán-mèo, người Lo-lo và vô số các thứ Mán khác.

Bọn này, mỗi lần qua chiếc bệ cao cặp mắt ngáy ngò nhìn lên lấm lét.

Có lẽ lần này là lần sau cùng, tuy là lần thứ nhất họ được chiêm ngưỡng long nhan.

Theo sau các ông Mán, Mường, Mèo, Mọi, là những ông dân chài, lưới, quăng vó với cần câu ngất nghều xếp thành hai hàng dài đi hai bên. Giữa hai hàng ấy, có cả các đàn-bà vác đó, vác đơm, người thì lưng đeo dọ dun, người thì đầu đội thuyền thúng.

Bọn dân chài mới này khi qua chỗ Hoàng-thượng ngồi, đều làm đủ bộ như lúc bắt cá, mò cua, đánh đập thật. Chỉ có một cái không giống thật là không phải là một cái hồ lớn mà con đường tro đá chẳng phải là một con sông. Có lẽ vì không có cá thật, nước thật nên họ vẫn vịn quần dài, thắt lưng chùng. Ở đây người ta không thấy nước da cháy xém như da đồng đen của các chị em mò cua, hay của các anh em đánh rậm.

Hoàng-thượng lúc này ngó bộ vui vẻ lắm. Ngài truyền hỏi quan Võ-hiền, chừng hỏi về cách sinh-hoạt và công việc của bọn ngư-nhân.

Sau đám dân chài lưới theo cây đèn có chữ « Le Tonkin industriel » cây đèn Le Tonkin agricole » của nông dân. Ở đây người ta thấy đủ mặt đàn cày, vừa đàn-ông, đàn-bà và trẻ con làm đủ việc. Trẻ mục đồng thì ngồi trên lưng trâu (trâu thật) nghêu ngao hát. Khi con trâu đến trước Hoàng-thượng, chừng thẳng bé sợ lắm nên hát không thành tiếng, nằm phục trên sống lưng trâu.

Sau con trâu được trần giắt đến con trâu kéo cày, kéo bừa, những người vác lưới liềm, vác cào vác gầu. Đàn-bà thì gánh mạ, đập lúa, quạt lúa, quạt thóc, khi qua chỗ bậc-cao, diễn đủ các bộ của nhà nông trong mùa cày cấy.

Từ đây trở đi đến cuộc trưng bày các đồ cũ và mới. Những nhà công nghệ dự cuộc đi sau cây đèn có chữ « Le Tonkin industriel ».

Đi đầu là hiệu sách Nam-Ký thu nhỏ vào một con cá rộng miệng, nuốt kín một chiếc xe kéo từ từ « đi » trên đường nhựa, trên lưng chông chất ít sách và có một thiếu nữ tung ném hoa giấy,

bạn áo tuồng. Rồi đến hiệu Quảng-tài thu củ'a hàng trên một xe ô-tô con trong có thợ ngồi đóng giầy khâu giầy, làm khăn xếp.

Nam-chỉ Công-ty, làm giấy An-nam, thu nhỏ trong một cái nhà con, mái toàn bằng chổi xể, cao ngất ngưỡng. Trong dan « nhà đi » ấy, cũng có mấy cô gái Bưởi dúng tay vào « bề nước gió » làm giấy bản, giấy phèn.

Hiệu ruộm Phạm-Tá có 7 người thợ mặc áo blouse trắng mỗi người đeo một chữ đỏ ở ngực xếp hàng thành tên hiệu, đi trước một nôi ruộm lớn làm bằng giấy thêu vắt chằng chịt những tấm lụa tím đỏ vàng xanh.

Chiếc tàu thủy giấy, có phun khói, có còi dục thì chở đầy một tàu những hòm trè Thăng-long, một hiệu trè nội-hóa.

Hiệu đan áo Cự-chung chung một cái áo pullover to gấp 10 lần áo thường, chỉ có thể khoác được vào lưng ông Chấn-võ. Quanh cái áo ấy có những cuộn len màu xếp thành các sắc cò.

Hiệu ruộm Nguyễn Toại đem một phần đồ làm trong xưởng chất trên một chiếc ô-tô. Một người đứng dậm chân trên một bộ máy không ai biết là máy gì, như trông giống người đang đập thuyền tán thuốc.

Nhà máy chế sơn Résistanco đem cả cái mẫu xưởng lập trên đường Haiphong — Đồ-sơn chất trên một chiếc ô-tô lớn. Xưởng tuy bằng giấy mà có ống khói phun khói, có tiếng máy chạy trong.

Công-ti nấu rượu Văn-điền có bốn cái chai lớn đủ nút bịt, lá nhãn, vừa bốn người chui trong. Đi sau 4 cái chai lớn ấy là một chiếc xe camion làm thành kiệu nhà gỗ mái cong có ba người xắm Trương-phi, Lưu-bị, Quan-công theo tích tuồng Đào-Viên kết nghĩa.

Xưởng làm đồ mây đan Phan Tất-Tạo phô bày ra một cách khéo hơn cả. Trên chiếc ô-tô xinh xắn dựng chiếc đỉnh lớn làm bằng mây đan và hai cái bình hoa kết toàn bằng những giỏ đan con sắc sỡ đủ màu.

Củ'a hàng thêu Đỗ Bá-Hoạt thu trong một chiếc thuyền rồng hẹp, cánh buồm là hai bức vóc thêu.

Hiệu Toàn-Thịnh đem cả các máy móc hấp mũ, chải mũ chắt trên xe ô-tô, máy móc chạy đều, thợ làm rộn rịp.

Hiệu pháo Tường-Ký, thu nhỏ trong lớp nhà mái chồi, chung quanh treo những bánh pháo dài lượt lượt. Một xe ấy bày đủ pháo cối, pháo đùng, pháo tạch, pháo bông, pháo thăng-thiên.

Xe pháo Tường-Ký lại đèo thêm một cái « remorque » của hiệu Đức-Lợi, trên có mấy người thợ đang gọt rửa đồ đồng. Hàng mấy

Hiệu trẻ Chính-Thái Song-hỷ trong đám rước Tứ-dân ở Hanoi, hồi dức Bảo Đại tuần du Bắc-kỳ.

chục chiếc mâm đồng trở thủng, treo thành khuôn lấp lánh ánh vàng sau những tràng pháo dài đỏ thắm.

Hiệu thợ may Tân-Thịnh đặt trên ô-tô một người giả bán đồ tây bằng giấy phất.

Ô-tô của hiệu trẻ Chính-Thái Song-hỷ có mấy ông Tàu ngồi đánh nã-bạt trong cảnh Phụng Nghi-Đình.

Hết đám rước quảng-cáo ấy đến đám rước của các hội thể-thao ở Hà-thành. Sau cây đèn « Le Tonkin Sportif » có đội phốt-ban của hội bóng « Stade Hanoien » bận quần đùi và áo dọc đỏ đen rồi tiếp đến các ban Điền-kinh, ban Tennis của trường Thể-dục.

Mấy chục ông đô-vật làng Đàm đóng khổ bao bằng nhiều đỏ, xanh cũng đi trong đám rước. Khi đến trước chỗ bệ cao, bốn người làm một keo vựt đề chúc mừng. Hết keo vựt đến cuộc múa đao, múa côn, múa song-sỉ, đánh khiên. Cuộc múa rồng sau cùng là cái « dấu hết » của « đám rước Khai-trí Tiến-đức. »

Lúc ấy đúng 5 giờ chiều, trời kéo mây u-ám.

Đoàn ngự lên xe giữa những bài quốc-ca rậy khúc cùng những tiếng hoan-hô : « Vive l'Empereur d'Annam ».

HOÀNG-THƯỢNG THĂM HỘI CỰU-CHIẾN-BINH

Bây giờ kém một khắc, Hoàng-thượng cùng quan Toàn-quyền và các quan tùy-tòng đến thăm hội Cựu-chiến-binh.

Hội này ở xế cửa nhà Hát-Tây, phía trong hẹp quá nên chỉ mời có người Pháp thôi mà cũng phải chen chúc nhau mới có chỗ đứng.

Phía trong cùng, trên lò sưởi trần thiết bằng một tàu lá Bách-hợp lớn có quấn băng tam-tài, phía dưới có 2 chiếc mũ trận bằng đồng đen là biểu-hiệu của các binh sĩ đã từng ra trận. Trước khi Hoàng-thượng đến, hội đã bắt đầu cuộc đấu kiếm. Dự cuộc có các luật-sư Lambert, Piriou, các ông Eminent, Fortin và nhiều người nữa.

Khi đạo-ngự đến, các kiếm-khách đứng hai bên lối đi giờ kiếm lên làm lễ, như một chiếc cửa tò-vò. Khi Hoàng-thượng cùng các quan chức đã yên vị, các kiếm-khách lại đấu luôn trong quá nửa giờ nữa cho đến lúc Hoàng-thượng cáo-từ đề sang dự tiệc bên phủ Thống-sứ.

HOÀNG-THƯỢNG NGŨ THĂM CÁC TRƯỜNG HỌC

Sáng nay Hoàng-thượng ngũ thăm trường Trung-học Albert Sarraut trước tiên rồi lần lượt qua thăm trường Trung-học Protectorat (Bưởi), trường Hàng-than và trường Nữ-học Brioux Hàng-cót.

Tại những trường này, các viên Đốc-học đều thân ra nghênh tiếp Hoàng-thượng.

Ngài lấy làm vui lòng được thấy các học-sinh là những hi-vọng tương-lai của đất nước và ngỏ lời ban khen các giáo-sư, giáo-viên.

Ở trường Nữ-học Hàng-cót ra vì giờ đã trễ nên đạo-ngũ hoãn cuộc đến thăm nhà Máy-dệt Texor ở gần lò Sát-sinh.

Theo lời ông chủ hãng Texor thì cuộc thăm này định lại vào thứ hai 11 Décembre hồi 11 giờ rưỡi sáng.

3 giờ chiều nay, đạo-ngũ sẽ lên thăm sân đánh Golf ở trường Đua-ngựa rồi từ đây sẽ về thăm nhà Máy-điện ở phố Đỗ Hữu-Vị, nhà in IDEO ở sở Thuốc-lá cũ đê Yên-phụ.

Vào khoảng 5 giờ chiều, tại phủ Toàn-quyền sẽ có cuộc bài-yết của các người trong Hoàng-thất.

9 giờ tối Hoàng-thượng sẽ đến dự cuộc dạ-hội của hội Khai-trí Tiến-dức.

Trong cuộc ngự thăm các trường-học, có mấy chỗ sau này là đáng đề ý :

1. — Tại trường Trung-học Bảo-hộ học-sinh diễn thể-thao, xếp thành chữ « Vive sa Majesté Bảo-Đại ».

2. — Tại trường Thực-hành phố Jambert, có một ông già gần chín mươi tuổi ra đón đường Hoàng-thượng và phục lạy, đức Bảo-Đại ra lệnh biên tên tuổi ông già này để chò ân-thưởng.

3. — Tại trường Brioux (Hàng-cót) một cô nữ học-sinh rất xinh xắn đọc chúc-từ, Hoàng-thượng hỏi han cô bé giờ lâu rồi mới trở về phủ Toàn-quyền.

Ba giờ chiều, Hoàng-thượng mặc golf, trong « sơ-mi », ngoài « pun-ô-vơ » cụt tay, quần trắng, ống lắp vào trong bí-tất ra trường Đua-ngựa đánh « golf ».

Hoàng-thượng chơi golf trong ngót một tiếng đồng-hồ với bác-sĩ Cartoux và nhiều người khác. Mãi đến gần 5 giờ chiều, cuộc chơi mới tan, đức Bảo-Đại lần lượt đi thăm nhà in Viên-đông (nhà Máy thuốc-lá cũ) và nhà Máy-điện.

Ra khỏi hai nhà máy, trời đã tối xẫm, Hoàng-thượng trở về phủ Toàn-quyền thay áo rồi đi thăm các nhà buôn và phố Tràng-tiền.

Được sở Đốc-ly thông báo trước, các nhà buôn lại chịu khó trang hoàng, mấy trăm chiếc bóng điện ở cửa nhà Gò-đa và Địa-ốc ngân-hàng tắt lịm đi từ tối 2 Décembre (ngày đức Bảo-Đại tới) nay lại có dịp bật lửa.

Hoàng thượng đang đánh GOLF.

Hoàng-thượng và quan Thống-sứ Tholance lần lượt vào thăm Auto-Club tại Địa-ốc ngân-hàng, hàng Kim-hoàn Chabot, Perroud rồi quay lại Hàng-khay, thăm nhà Aquel, sang phố Borgnis Desbordes thăm nhà bán đồ cổ « La Perle ».

Khi đi thăm các nhà buôn này, Hoàng-thượng mặc Âu-phục (quần áo tím, pardessus xám) đi bộ với các quan-chức, nên công-chúng ủa xem, như đi xem một đám rước.

Khi ra khỏi nhà bán đồ vàng Robert Beau đã gần tám giờ tối nên Hoàng-thượng lại phải quay về phủ Toàn-quyền để chờ ra hội Khai-trí Tiến-đức.

Mấy nhà bán ô-tô mà Hoàng-thượng định thăm như Stai, Aviat, i đành phải hoãn lại, có lẽ đến thứ hai 11 Décembre.

ĐẠ-HỘI TẠI KHAI-TRÍ TIẾN-ĐỨC

Hội Khai-trí Tiến-đức tối qua, lại hiện ra ở dưới bộ mặt thường — thường từ khi đức Bảo-Đại tới Hanoi — nghĩa là qua lại trong chiếc phòng Hội-đồng rộng-rãi, áo gấm hồng, áo gấm xanh, áo gấm lam, nếu có lọt vào một vài bộ smoking thì lại toàn là những người hội mới không có chân trong hội.

9 giờ một khắc, Hoàng-thượng tới.

Sau khi giới-thiệu ban Trị-sự của hội với Hoàng-thượng, quan Võ-hiến Hoàng Trọng-Phu, hội-trưởng đọc bài chúc-từ.

Nguyên-văn bài chúc-từ đó như sau này :

Kính tâu

Hoàng-Đế bệ-hạ

Từ khi được tin Ngự-giá Bắc-tuần, hội Khai-trí Tiến-đức chúng tôi vẫn ngóng trông có ngày được phụng nghênh Thánh-giá.

Ngày nay thật được thỏa lòng mong mỗi ai nấy đều biểu hoan tình, chẳng quản đường xa dặm thẳng, nô nức về cung chiêm Thánh-thể như chốn âm-nhai hàn-cốc được trông thấy bóng đờng-xuân.

Hội chúng tôi thật chưa từng có ngày nào vẻ vang bằng ngày nay, chưa từng có dịp nào mà hội-viên lại họp mặt đông đủ như thế này.

Trong số hội-viên về báii yết Thánh-hoàng đây có gồm đủ người trong các giới: sĩ, nông, công, cô, người Pháp, người Nam đề huề hợp tác, trong 14 năm nay, cùng noi theo một mục-đích khai-trí tiến-đức cho dân Việt-Nam, khiến cho ba kỳ xum họp lại một nhà, cố kết tình liên lạc, thành một đoàn-thể to ở Bắc-kỳ, đã làm được nhiều việc ích cho quốc-dân.

Năm 1922, khởi xướng lên vấn-đề lập Ấu-trĩ-viên ở vùng thôn-quê xứ Bắc-kỳ để cho hạng bần-dân, ban ngày phải đi làm vãng, có chỗ gửi con nhờ người ta trông nom giúp.

Năm 1923, lập ra cuộc đấu-xảo mỹ-thuật, cuộc ấy tuy mới mở lần đầu, nhưng cũng được nhiều người đem dự cuộc biết bao nhiêu đồ-đạc chế-tạo tinh-xảo.

Năm 1925, mở cuộc đấu-xảo vẽ kiêu nhà, cốt đề cổ-động cho các nhà nghề nghĩ ra những kiêu nhà thích-dụng cho người Annam theo qui-mô kiến-trúc cũ mà cách bố-trí lại hợp với hình-thức tân-thời.

Năm 1926, đặt ra giải thưởng văn-chương, tuy không có nhiều nhà văn-sĩ ứng thí, nhưng cũng được một quyển tiểu-thuyết có giá trị về phương-diện triết-lý và văn-chương.

Năm 1928, lại tổ-chức một cuộc đấu-xảo mỹ-thuật nữa, lần ấy được kết-quả thập phần viên mãn.

Năm 1931, gây nên ban Cứu-tế, thu được hơn 7 vạn đồng để giúp nạn dân Nghệ-Tĩnh.

Năm 1932, đặt ra phần thưởng khoa-học để khuyến khích người Nam về đường xáng-chế phát minh.

Năm 1933, mới mở ra cuộc đấu-xảo đồ chơi cốt đề cho các nhà làm thợ đua tài tranh khéo, mong sau này sẽ gây nên một nguồn lợi cho tiểu công nghệ Việt-Nam.

Hơn mười năm nay, ban Văn-chương theo đuổi việc làm quyền Việt-Nam tự-vưng, hiện đã in được mấy chữ đầu, khi nào soạn xong trọn bộ, tiếng Annam sẽ nhờ đây mà định nghĩa, rõ ràng, dân Việt-Nam trong ba kỳ sẽ nhờ đây mà hiểu rõ nhau hơn bây giờ.

Sở-dĩ hội chúng tôi làm được những việc công-ích này là nhờ có Chánh-phủ Bảo-hộ giúp đỡ và quốc-dân tán thành.

Nay Hoàng-đế lại ban nhận chức Danh-dự hồi-trưởng, từ rày hội chúng tôi được núp dưới cờ ba sắc và dưới bóng mây rồng, chúng tôi vui lòng chắc dạ, xin ra công gắng sức làm hết bổn-phận để khỏi phụ ơn trên và chóng đạt tới mục-đích.

Tôi xin thay mặt các hội-viên hội Khai-trí Tiến-đức cúi đầu kính chúc :

Đại-Nam Hoàng-đế vạn tuế,

Đại-Pháp vạn tuế.

Sau mấy câu đáp của đức Bảo-Đại, tiếp đến các cuộc vui.

Thoạt đầu là cuộc cử' nhạc ta, rồi đến khúc hát nghênh-hoàng. Xen vào giữa là vở kịch Tây « Les Fourberies de Scapin » của Molière mà các kịch-giả ta đã đổi cho hợp với phong-tục Việt-Nam.

Hết mùa cô đầu đến mùa thêu. Sau cùng là cái cảnh Mừng, Mãn mà người ta đã trông thấy ở Hội-chợ.

Mấy tiếng sâm-banh nổ kết liễu các cuộc vui.

11 giờ hơn, giải tán.

HOÀNG-THƯỢNG TỚI ĐÔNG-TRIỀU DUYỆT CUỘC TẬP - TRẬN LỚN

Nhân dịp đức Bảo-Đại ngự-giá Bắc-tuần, nhà binh có tổ-chức một cuộc tập trận tại miền Đông-triều để Ngài ngự duyệt. Cuộc tập trận này lớn lắm. Trận-địa chạy suốt mấy tỉnh Đông-bắc xứ Bắc-kỳ : Haidương, Haiphong, Bacninh, Bacgiang. Đại-bản-doanh đóng tại đồn Chi-ngãi, cách Hanoi 73 cây số, Bacninh 43 cây, Phả-lại 14 cây.

Đạo-ngự khởi hành từ Hanoi vào hồi 7 giờ sáng. Bảy giờ hơn, quan Thống-soái Verdier mới từ đại-doanh ngài lên ô-tô ra phả Phả-lại, đón Hoàng-thượng, 8 giờ rưỡi, xa-giá tới Phả-lại, gần 9 giờ thì tới đại-doanh.

Đạo-ngự chạy thẳng ra trận-địa chứ không lên đồn. Đầu tiên là xe quan Thống-soái Verdier cùng quan Tổng Tham-mưu của ngài, đến xe quan Thanh-tra Mật-thám, rồi đến xe đức Bảo-Đại ngồi với quan Toàn-quyền Pasquier, xe quan Toàn-quyền hàm Charles, quan Thống-sứ Bắc-kỳ Tholance, quan Khâm-sứ Trung-kỳ Thibaudau, xe quan Phó Toàn-quyền Graffeuil, Hoàng-tùng-đệ Vĩnh-Cần, xe quan Thượng Phạm Quỳnh, quan Thượng Tôn-thất-Quảng, xe quan Tả-tôn-khanh Bửu-Thạch, xe quan Thủy-soái Richard, quan Đốc-lý Hanoi Eckert vân vân...

Một khoảnh đất không rộng tới một cây số vuông, chung quanh có lính đeo súng gác. Ngoài hàng lính là dân-dan đứng xem đông như kiến.

Trời nắng trang trang. ai nấy đều mồ hôi nhễ nhại mà cũng cố đứng chờ xem cho được long nhan.

Trong khoảng đất không ấy, quân lính đứng dàn hàng. Đoàn xe dừng lại, đức Bảo-đại bần kỹ-phục, quan Toàn-quyền Pasquier bần nhung phục, đầu đội casque vàng, đeo hải vàng Trạch-nam-vương và đệ nhị đẳng Bắc-đầu bội-tinh, chân đi giầy ống, tay cầm can, bước xuống xe. Đội kèn cử hai bài quốc ca Pháp, Nam, súng đại bác nổ mừng luôn 21 phát.

ĐÔNG-TRIỆU — Đức Bảo Đại bần kỹ-phục, khi tới Đại-doanh của Thống soái Verdier ở đồn Chi-ngãi.

Tiếng súng vừa rứt. Theo lời mời của quan Thống-soái Verdier, Ngài-ngự lại lên xe cùng quan Toàn-quyền Pasquier và các quan hộ giá tiến về phía đồi núi làng Đại-bát, Phục-thiên, Hoàng-gián quan-xát trận thế. Tới nơi, Hoàng-thượng cùng quan Thống-soái Verdier, Tổng chỉ-huy quân đội hai bên, quan Toàn-quyền Pasquier,

các quan Nguyên-soái Philippot, Legendre, Ehret, Crépet và nhiều quan chức khác nữa, lên mình ngựa, rồi trèo lên núi. Ở đấy, quan Thống-soái Verdier tâu bày đề Ngại Ngự biết các thế trận của hai bên lúc ấy hiện đang xung đột. Đại bác nổ rầy đất, súng cối xay bắn liên thanh. Trên trời bầy chiếc máy bay bay lượn thả bom.

Xong cuộc duyệt trận ấy hết hơn một tiếng đồng hồ, đức Bảo-Đại lại cùng các quan chức xuống núi lên xe về đại-doanh. Đoàn xe ngựa chạy lên đồi trông ngoằn ngoèo như con rồng cuộn khúc. Tới nơi, Ngại Ngự vào phòng rửa mặt thay áo, rồi ra ngồi nghỉ và giải khát. 11 giờ đúng, Ngại lại xuống trận địa đề gán huy-chương. Lúc này đức Bảo-Đại chít khăn vàng, bận áo vàng, đeo thẻ vàng và băng đệ nhất-đẳng Bắc-đầu bội-tinh, chân dận giày vernis đen.

Xa giá tới ngã ba rẽ ra đường thuộc địa số 18 đề ra trận địa, công chúng đổ xô vào sát vía đường. Ai nấy reo mừng. Nhưng xe Ngại Ngự lại dương mũi và chạy nhanh, nên rất nhiều người phàn là không được trông rõ mặt ngài.

Xe ô-tô tới nơi, đội lính kèn cử hai bài quốc-ca Pháp, Nam chào. Hoàng-thượng xuống xe, có một quan thị-vệ cầm ô che, từ từ tiến ra chỗ đất bằng đề sắp gán huy-chương cho các quan chức. Tất cả binh lính bồng súng thi lễ. Đầu tiên đức Bảo-Đại gán cho quan Thống-soái Verdier chiếc Thượng hạng Kim-khánh, rồi tới lượt nhiều cao cấp quân quan Pháp. Những người Nam được cái hân hạnh nhà vua gán huy-chương cho thì ông Đội-Thuyết ở tòa Tham-mưu quan Thống-soái, một người cai và mấy người lính. Lúc gán ngân-tiền cho ông Thuyết. Ngại ngự ban hỏi:

— Làm việc quan được mấy năm?

Ông Thuyết tâu đã được 12 năm, Ngại lại hỏi:

— Làm việc quan tốt chứ?

Rồi Ngại mới cầm ngân tiền quảng qua cổ ông Thuyết, đoạn Ngại giơ tay bắt tay một cách rất thân mật.

Ông Thuyết tâu mấy lời tạ ơn và chúc vạn tuế, Hoàng-thượng mỉm-cười.

Xong lễ huy-chương đến cuộc duyệt binh. Quân lính diễu qua trước Ngài-Ngự đủ các hạng, có cả ô-tô thiết giáp trèo núi (auto-chenille) có đặt đại-bác, ô-tô vô-tuyến-điện kiểu mới. Trên trời 25 chiếc máy bay bay lượn, một cái bay rất thấp trước chỗ Ngài-ngự.

Quân lính diễu qua trước mặt Ngài vừa hết thì vừa đúng 12 giờ rưỡi. Hoàng-thượng lại lên xe về đại-doanh quan Thống-soái Verdier ngự-thiện. Làn sóng người lại đổ xô cả vào chỗ Hoàng-thượng ngự qua, lính tráng không thể nào cản nổi.

Đoàn xe lại vẫn cứ theo thứ tự như cũ mà tiến lên đồi. Chung quanh đồi, cỏ cắm xan cát, lính khố-xanh và sen-dầm đứng gác rất nghiêm-minh. Quan Thống-soái Verdier mời Hoàng-thượng, quan Toàn-quyền Pasquier và các quan hộ-giá ra bãi đất đằng sau đồn dự tiệc. Đứng trên bãi đất này, nhìn về đằng trước, xuất ba bốn cây số, đồng điền bát ngát, núi non trập trùng, thật là một phong cảnh nên thơ. Trên không, máy bay vẫn bay lượn vù vù trên đường cái quan số 18. quân lính kéo về Hanoi không rút. Hàng mấy vạn con người vẫn kéo nhau từ ruộng lên đường cái đứng đón ở ngã ba ngay chỗ con đường trên đồi xuống, mong được chiêm ngưỡng long nhan lần nữa.

Hai bên đường, các hàng cơm, hàng nước chanh, rượu bia và nhiều đồ giải khát khác lập đông phan nhản.

Trong làng Chi-ngãi là chỗ sở-tại đại-bản-doanh, nhà binh thuê gần khắp các nhà cửa, cái thì làm nhà thuốc, cái thì làm phòng điện-thoại, cái làm nơi ăn của các quan-chức: cái làm chỗ để dầu sáng. Thật hết cảnh trận-địa: chỗ nào cũng thấy quân lính, súng ống, đạn dược. Đêm, bất cứ quan hay lính cũng phải nằm ngay xuống đất chỗ mình đóng, ngủ được hay không, mặc. Giấy điện-thoại chằng chịt ở khắp nơi trạm-tuyến đều chạy cả về đại-doanh, mắc cả vào cây hay đặt ngay xuống đất. Những ô-tô từ Hanoi, Bắc-ninh, Haiphong, Haiduong đưa mọi người về xem được ngoại trăm chiếc, đều đậu riêng vào một nơi giữa đồng giáp đường cái. Các ô-tô vô tuyến-điện kiểu mới đậu chung quanh đại-doanh đều chằng giấy mắc lên cột để nhận tin tức các nơi đánh về.

Một giờ đúng, đức Báo-đại và các quan-chức bắt đầu dự tiệc. Tất cả 62 vị, ngồi về một phía, nhìn xuống cánh đồng bát ngát ngay dưới chân đồi. Đằng trước mặt, 7 cây thông kêu vi-vút. Ngay đấy có ống thiên-lý kính của quan Thống-soái Verdier dùng để quan sát trận thế. Năm sáu cái « bạt » xanh che vùng trên bàn tiệc phập phồng theo chiều gió. Hoàng-thượng chít khăn vàng, bận áo vàng ngồi chính giữa, bên tả ngài là quan Toàn-quyền Pasquier, quan Toàn-quyền hàm Charles bận thường-phục, quan Thống-sứ Bắc-kỳ Tholance bận nhung phục, quan thượng Phạm Quỳnh khăn đen, áo tím, Nguyên-soái Philippot, quản-đốc sư-đoàn Trung-bác lương-kỳ, Nguyên-soái Giám-đốc sở Binh-lương Saleine, quan Đốc-ly Hanoi Eckert, quan chánh Công-sứ Bắc-giang Le Guénédal, Nguyên soái quản-đốc đạo binh Chùa-thông Ehret, quan Giám-đốc chánh-trị Marty, Đại-tá Ardant du Picq, ông Delage, Đại-tá Barran, Tổng-tham-mưu của quan Thống-soái Verdier, Đại-tá For-geron, Đại-tá Casson Barbé, quan Tổng-đốc Haiduong Lê Nhiếp, Đại-tá Villiam, Đại-tá Debas, Trung-tá Lacordaire, Trung-tá Quilichini, Thiếu-tá Chaillet, Trung-tá Rocatort, Thủy-quân Trung-úy Barthélemy, Chánh-võ phòng của đức Báo-Đại, Đại-úy Goguét và nhiều các quan khác nữa. Bên tay hữu đức Kim-thượng là quan Thống-soái Verdier, quan Phó Toàn-quyền Graffeuil, quan Khâm-sứ Trung-kỳ Thibaudeau, quan Thượng Tôn-thất-Quảng. Thủy-quân Nguyên-soái Richard, quan Tả-tôn-khanh Bửu-Thạch bận áo gấm lam, Nguyên-soái Sorel, Hoàng-tùng-đệ Vĩnh-Cần bận thường phục, quan Chánh Công-sứ Haiduong Domec, Nguyên-soái Legendre, Nguyên-soái Crépet, ông Virgitti, Đại-tá Maignan, Đại-tá Tastel, Đại-tá Rémy, Đại-tá Rabat, Trung-tá Kraemer, Trung-tá Conlec., Thiếu-tá Gros-Coissy, Thiếu-tá Denis Chánh Văn-phòng của quan Thống-soái Verdier, Thủy-quân Trung-úy Bonlay, Đại-tá Debes và nhiều quan chức khác nữa.

Hoàng-thượng yên vị một lát, ngắm ra đằng xa xa thấy phong-cảnh rất ưa nhìn, nhưng những tia lửa của mặt trời đỏ chói đang soi tỏ mọi nơi nên Ngài gọi lấy kính rợp... Ngài ban chuyện cùng Thống-soái Verdier và quan Toàn-quyền Pasquier rất vui vẻ.

Thực-đơn có:

Vol au vent financière

Perdreaux sur canapés

Chou fleur Polonaise

Dindonneaux rotis

Galantine

Salade de Saison

Savains à la Chantilly

Fruits

Hoàng-thượng chỉ tay ra trước mặt, khen ngợi quan Thống-soái Verdier đã chọn được nơi đóng đại-bản-doanh rất đẹp đẽ. Gió ri-rào thổi ở rặng thông trước mặt, xa xa, làn sóng người vẫn cứ từ từ tiến về phía đồn Chi-ngãi. Đằng sau bàn tiệc, đội lính kèn luôn luôn hòa những điệu lên bổng xuống trầm. Quan Toàn-quyền Pasquier nhìn phong cảnh đẹp, nghe khúc du-dương hòa với tiếng gió thông vi vút, cũng thấy xúc động hồn thơ mà cất tiếng hòa theo mấy điệu hát. Hoàng-thượng luôn luôn mỉm cười.

Sau một cuộc duyệt trận long trọng dường kia, sau một cuộc cưỡi ngựa quan sát trận-tuyến từ núi này sang đồi khác, ai nấy đều ăn uống rất vui vẻ. Lại được nhà bếp của quan Thống-soái làm những món ăn khéo léo nên từ đức Kim-thượng tới quan Toàn-quyền Pasquier và các quan chức khác ai nấy đều thưởng giám một cách ngon lành.

Gió thổi vù vù tạt ngay vào mặt các quan chức nên quan Toàn-quyền Pasquier đánh riêm chàm điệu cối của ngài mãi không được. Đức Bảo-Đại liền lấy ngay khăn ăn của ngài mà đưa lên che gió cho quan Pasquier hút được thuốc. Sau cách tỏ tình thân mật ấy, quan Toàn-quyền Pasquier nói:

— Tiếc không có ai chụp ảnh!

Hoàng-thượng và quan Thống-soái Verdier mỉm cười, lúc nào đức Bảo-Đại cũng tỏ tình thân-mật với quan Toàn-quyền Pasquier,

đối với ngài vừa là người thay mặt Chánh-phủ Pháp ở Đông-dương vừa là người bạn rất thân từ khi còn thơ ấu.

Tới tiệc Champagne, quan Thống-soái Verdier đứng dậy đọc chúc-từ, đại khái như sau này :

Tâu Hoàng-thượng.

Nhân có cuộc Ngụ-giá Bắc-tuần của ngài, binh-sĩ chúng tôi được cái hân-hạnh đặt ra cuộc tập trận lớn này tại đây để tiếp đón ngài. Riêng phần tôi đây lại được tiếp ngài ở bữa tiệc này thật là một cái kỷ-niệm hiếm có trong đời tôi ngài vừa quan sát mấy trận tuyển, ngài vừa duyệt các đạo binh đi qua trước mặt ngài một cách bùng bùng tỏ ra rằng đạo quân ấy thật là dũng-mãnh và có lực lượng để đối phó và đàn áp tất cả những nạn nội-xâm ngoại-lược ở xứ này để giúp cho Chánh-phủ Đông-dương làm việc bồn phận, giã giắt nước Việt-Nam lên con đường văn-minh tiến-bộ.

Tâu Hoàng-thượng, năm 1914, nước Pháp bị quân Đức đã man mang quân xâm phạm bờ cõi, các cường-quốc ở trên thế-giới đều nổi lòng công-phẫn, vì chữ tự do, không để cường quyền thắng công lý, mang quân lính ra trận địa giúp nước Pháp đánh đuổi quân thù nghịch. Các thần dân của Bệ-hạ xuất, ba xứ Bắc, Trung, Nam cũng đều nức lòng rầm-rầm rộ-rộ kéo sang giúp nước Pháp, kể hàng mấy mươi vạn thần dân của ngài đã vì nước Pháp mà bỏ mình, kể trong xưởng thợ, người trên chiến-trường, các vị anh hùng ấy, nước Pháp không khi nào quên ơn được. Còn về phần chúng tôi ở xứ Đông-dương này, tôi đây cùng với hết các hàng tướng-tá thuộc quyền tôi quản-đốc, xin hết sức giữ gìn cho xứ Đông-dương được an hưởng thái-bình, mau mau bước lên con đường văn-minh rực-rỡ.

Tâu Bệ-hạ, ngài đã mười năm thâu thái văn-hóa Âu-tây và học-thuật của nước Pháp, nay ngài đã trở nên một vị tân-quân ở nước Việt-Nam này, ngài sẽ hiệp tác với Chánh-phủ bảo-hộ mà đưa giắt thần dân của Ngài lên một cái trình-độ khá cao.

Xin hết cả các ngài đây đứng dậy cùng tôi nâng cốc rượu chúc mừng đức Bảo-đại Việt-nam Hoàng-đế người bạn rất thân của

nước Pháp và quan Albert Lebrun, nguyên Thuộc-địa bộ Tổng-trưởng, đương kim Tổng-thống Đại-pháp Dân-quốc.

Rút lời quan Thống-soái Verdier chạm cốc với đức Kim-thượng, kế tới đội âm nhạc củ' bài quốc-ca Pháp các quan-chức đều gơ tay chào « kèn ». Hết bài quốc-ca, Hoàng-thượng kế tới đội âm cất giọng thanh thoát dịu-dàng đáp lại quan Thống-soái bằng mấy lời vắn tắt :

Thưa quan Thống-soái.

Nhân dịp cuộc Bắc-tuần của tôi đây, lại được cái hân-hạnh quan Thống-soái Ngài đặt ra cuộc tập trận lớn tại đây để tiếp đón tôi ; hết cả trận tuyến tôi vừa quan sát, hết cả quân lính tôi vừa điem duyệt đều tỏ cho tôi biết rằng họ không hề thẹn được ở dưới quyền quan Binh Pháp chỉ huy. Thật là một cái kỷ-niệm mà suốt đời tôi không khi nào quên được.

Hoàng-thượng nói rút lời, đội âm nhạc củ' bài quốc-ca Việt-Nam, mọi người lại chào quốc-ca lần nữa.

Hết bài quốc-ca, Hoàng-thượng và mọi người lại ngồi xuống sợi đồ nước và hoa quả.

Ba giờ rưỡi tiệc tan, Hoàng-thượng bắt tay cảm ơn quan Thống-soái Verdier. Rồi đạo-ngự lại từ từ tiến ra phía trước đại doanh để lên xe ô-tô về Hanoi, Dưới đời, dân sự vẫn còn đứng chờ xa giá đi qua. Đoàn xe ngự từ từ xuống dốc, đi qua hai hàng rào người, giữa những tiếng hoan hô.

Binh sĩ ở chung quanh đại-doanh thì đóng nghỉ lại đây một đêm, sáng mai mới bắt đầu về Hanoi. Còn các đạo quân khác phải đi cả đêm đâu về đây.

Trong bóng tối mờ, quan và lính vừa đi vừa hát ra dáng vui vẻ lắm. Xuất đường từ Chi-ngãi ra tới dò Phả-lại, cờ cắm rất nhiều, thỉnh thoảng lại có cái thề-môn trên có những chữ : Thánh cung vạn tuế hay Thiên-tri vạn niên. Ngay ở chỗ đầu phà Phả-lại, một cái thề-môn kết bằng lá gồi trên có bốn chữ « Long thành ngũ thái » và hai cái máy bay bằng giấy quay trên hai cái cột.

NGỰ-GIÁ THĂM TỈNH SƠN-TÂY

Sáng chủ nhật, Ngự-giá lên thăm tỉnh Sơn-Tây.

Cách nghênh tiếp ở dọc đường bất tất phải nói nhiều. Nó giống hệt như nhiều đoạn đường khác ở Trung-châu Bắc-kỳ mà đã đi qua.

Cách bố trí tuy không có gì lạ, nhưng lối phục sức có nhiều chỗ giống nhau. Dưới chiếc thề-môn ngay đầu cầu Phụng trên sông Đáy, khách qua đường, nếu nhanh mắt sẽ nhận thấy những chủ tuần-đình cùng mặc áo nậu đỏ, nhưng không dùng chiếc nón thường. Ở đây, họ đội chiếc mũ trái tròn và « bo » rộng như mũ đi săn. Toàn thể chiếc mũ sơn đỏ, cộng với chiếc áo nậu đỏ.

Cũng lại dưới một chiếc thề-môn ở cách tỉnh lỵ chừng 7 cây số, ai cũng phải lưu ý đến mấy ông già đội mũ. Chiếc mũ này là món đồ phục sức cổ của các ông già đã tiêu diệt ở hầu khắp xứ Bắc-kỳ, miền này có lẽ là miền duy nhất mà nó còn sống sót.

Tới làng Bún, cách tỉnh 12 cây số, Hoàng-thượng dừng lại xem chiếc máng nước dẫn thủy từ sông Cái vào huyện Đan-phượng. Giòng nước phản chiếu ánh nắng mặt trời trắng nuột, ở giữa cánh đồng bao la, như một chiếc đường ngòi rẽ hai mái tóc.

Khi ngự-giá tới tỉnh lỵ, có quan Công-sứ Sourdeval và quan Tuần-phủ Bùi-đình-Thịnh ra đón.

Trước tòa Sứ, hai toán lính bông súng chào.

Sau khi duyệt qua mấy đội binh, Hoàng-thượng, quan Thống-sứ Tholance và các quan tùy tùng vào tòa Sứ nghỉ mười phút rồi ngự tại sảnh đường.

Quan Công-sứ đọc chúc-từ.

Quan Tuần-phủ đọc chúc-từ.

Hoàng-thượng đáp.

Giới thiệu các viên-chức.

Sau khi Hoàng-thượng gán đệ-tứ-đẳng Long-bội-tinh cho quan Công-sứ và đệ-ngũ-đẳng Long-bội-tinh cho mấy nhà địa-chủ

Reynaud, Rostain, Duquesnes ở Sơn-tây, quan Công-sứ gọi đến tên một người đàn-bà (Nguyễn-thị-Lập) được thưởng đệ-nhất hạng ngân-tiền.

Tiếp với tiếng « dạ », len từ ngoài cửa tiến lên, một bà già đã ngoài 70. Lúng túng trong chiếc áo rộng đỏ, bà già hình như không chủ được việc mình làm. Phục xuống đất, bà lạy rồi tiến lên trước Hoàng-thượng để lĩnh lấy đồng tiền bạc.

Lần lượt đến các ông Nguyễn-hữu-Sinh, chánh-hội, Nguyễn-hữu-Lễ, Trịnh-văn-Thung, Nguyễn-danh-Du và Hoàng-văn-Thanh lên lĩnh kim-tiền.

9 giờ sáng, ra khỏi tòa Sứ, Hoàng-thượng lên thăm máng nước Phủ-xá cách tỉnh lỵ hơn cây số.

Do kỹ-sư Roustan nghênh tiếp và hướng dẫn, Hoàng-thượng đi thăm nhà máy gốc máng nước là một trong những công-trình to tát ở Bắc-kỳ.

Đứng xừng xững ở ven sông Nhị, nhà máy Phủ-xá có đủ các máy móc để vận nước sông cái vào các sông đào, để tưới cho hàng mấy mươi ngàn mẫu đất.

Xuống chiếc cầu si-măng cốt-sắt ở ven sông, Hoàng-thượng nom bao quát cả mặt sông và những khu ruộng man mác lơ thơ vài lớp nhà tranh như để làm biểu hiệu cho sự sinh hoạt của dân thôn dã.

Ngay cửa nhà máy có một bể si-măng chứa nước, trông giống chiếc bể cạn trong các vườn hoa. Nhưng chiếc bể này không phải là món chơi xa xỉ của mấy ông thừa thời giờ mà là cái nguồn sinh-khí của dân mấy huyện bấy lâu khô cạn.

Xem hết các máy trên mặt đất, Hoàng-thượng xuống xem các máy đặt ở dưới hầm.

Quay trở về tỉnh, đạo-ngự đi vào thành, xưa nay là trại của lính lê-dương.

Thành xây thấp, chung quanh có hào, hai phía tả hữu có mang cá. Thoạt mới trông, chắc Hoàng-thượng có cái cảm tưởng như vào thành Huế, nhưng là thành Huế thu nhỏ lại.

Người ta nói cách kiến-trúc thành này cũng như thành Huế và nhiều thành khác của nước Việt-Nam giống hệt kiểu của Vauban, một nhân-vật quan-trọng trong lịch-sử' nước Pháp.

Vậy Vauban rập kiểu của nhà kiến-trúc Việt-Nam hay nhà kiến-trúc Việt-Nam rập kiểu của Vauban ? Hay cả hai cùng nghĩ ra cả ?

Một cái nghi án ! xin hạ dấu hỏi. Vào cái địa-vị chữ « Đông-Nam môn » hoặc « Tây-Bắc môn » của thành Huế, ngay cửa thành Sơn-tây có chữ số « 1893 ».

Từ cửa đi vào vài bước, đứng ngất ngưỡng một đài bằng đá, nhỏ nhưng có vẻ hũng tráng, trên ghi mấy chữ « La légion à ses morts au Tonkin » (Đội Lê-dương kính nhớ các bạn đồng-ngũ bỏ thân ở Bắc-kỳ),

Đó cũng là đài Chiến-sĩ Trận-vong.

Ra khỏi thành, đạo-ngự đi lên đường Trại-thông (Tong) : Một giã trại đóng trên một khu đồi. Trại này tuy ở hẻo-lánh về phía tả tỉnh Sơn-tây nhưng cuộc nghênh tiếp do nhà binh tổ-chức cũng có vẻ rất long-trọng. Đứng từ Trại-thông nom về đằng trước, phảng-phất thấy trường bay (Tông), mấy tòa nhà lợp kẽm nép ở chân trời trông xa như một nhà máy lớn.

Đi khỏi Tổng, Đạo-ngự như đã tới một miền ở Thượng-du. Đường đất đỏ uốn lượn, vắt khúc từ đồi nọ sang đồi kia, không khác một vết đỏ vạch trên một cánh đồng lớn phủ bằng một lớp cỏ phần đông cân cỏi. Tuy vậy, dọc đường — những chỗ có người ở — cũng lác đác có một vài lá cờ và cách núi Ba-vi chừng 12 cây số lại hiện ra một chiếc thề-môn bằng lá dừa, nhỏ hẹp.

Càng tiến về đằng trước càng gần những giã núi cao. Núi tiếp với chân mây như những chiếc cửa tò vò, che khuất ánh nắng mặt trời. Càng lên cao, khí trời càng mát.

Xe quân quai trong nửa tiếng đồng hồ nữa mới tới cửa một lớp nhà lớn, như một hòn đảo ở giữa biển xanh : đồn điền Borel.

Hoàng-thượng vào thăm máy xay cà-phê. Qua một chiếc sàn phơi lẫn lộn những quả cà-phê vừa xanh, vừa đỏ thắm, Hoàng-thượng do ông Boyer, chủ nhà Omnium Indochinois chỉ dẫn, vào

xem, nào máy con, nào máy to, xay những quả cà-phê hoặc còn tươi hoặc đã khô nát ra như những miếng bã trầu con nhai rập.

Ra khỏi nhà máy, đạo-ngự đi thăm đồn-điền cà-phê : một giầy đồi thưa thớt một ít cây xanh, nom ra không biết đâu là giới hạn. Dừng lại cuối đồn-điền (chỗ nuôi bò), trông man mác không thấy một bóng người. Trên đỉnh núi đất chỉ thấy di tích một tòa nhà mà bão đã cuốn đi từ bao giờ.

Đứng xem xét giờ lâu, Hoàng-thượng lại trở về sở nuôi bò của đồn-điền Borel, 12 giờ rưỡi trưa mới về tới Hanoi.

Bài chúc-từ của quan Tuần-phủ Bùi Đình-Thịnh :

Tâu Hoàng-đế,

Hôm nay Ngự-giá Bắc-tuần, tới hạt Sơn-tây, thần dân trong tỉnh được đặc ân chiêm thiên ngưỡng thánh, đều cúi đầu một lời tung hô vạn tuế, lại dám có lời tâu chúc :

Tam-cung vạn vạn an.

Hạt Sơn-tây xưa nay ít theo đường kỹ-nghệ, chỉ chuyên việc nông tang, nhờ ơn Hoàng-thượng mùa màng thường thường vẫn được phong đăng, dân dân vẫn làm ăn vui vẻ, lại nhờ ơn Chánh-phủ Bảo-hộ hết lòng khai hóa, khuếch trương các công việc ích lợi cho dân, năm kia đã làm xong việc dẫn-thủy nhập-điền để cho dân nửa tỉnh được có nước đều hòa mà cấy chiêm, thực là ơn huệ nên ghi nhớ mãi mãi.

Cuộc tuần-du này : khi Hoàng-thượng chưa đến, thần dân mong mỏi.

Hoàng-thượng nay đến, thần dân vui mừng ; nay mai

Hoàng-thượng hồi-loan, thần dân còn chưa chan biết bao hi-vọng.

Vậy hôm nay là ngày đáng ghi vào dã-sử' tỉnh Sơn-tây.

Thần dân cả địa-phương chúng tôi đều bái tụng : Hoàng-đế vạn tuế, vạn vạn tuế.

Cần tấu

Ngày 23 tháng 10 năm Quý-dậu

ĐẠO-NGỰ VÀO HADONG

Từ đầu Phố Khâm-thiên, chỗ biên sát phân địa-giới Hanoi với Hadong, cảnh tượng sáng qua rọc rỡ khác thường ở những kỳ sí rợp trời trông xuất trên giải đường từ Hanoi vào Hadong, dài đến 10 cây số.

Tám giờ 10, đạo-ngự tới phố Khâm-thiên đã thấy xe ô-tô quan Võ-hiền Hoàng Trọng-Phu, Tổng-đốc Hadong, đứng chờ nghênh-giá ở đó.

Hoàng-thượng truyền cho bỏ mui chiếc xe Lorraine xuống; tứ đẩy xe bắt đầu đi giữa hai hàng tàn, lọng, quạt, cờ.

Đạo-ngự qua những trặng đường có học-sinh các trường Phổ-thông Hoàng-mai, Khương-thượng, đứng nghênh giá, đều nghe thấy vang lừng những tiếng tung hô: « Vive l'Empereur ». Các kỳ-hào những làng mạc ở rải rác hai bên vệ đường đều bận áo thụng xanh đứng bên những hương án nghi ngút hương-trầm chờ vái các ô-tô đạo-ngự.

Qua cái thềm-môn kết toàn bằng lá thông dựng ở đầu cầu Đơ, xa giá tiến thẳng vào dinh quan Chánh-sứ.

Nam, nữ học-sinh trường Pháp-Việt Hadong đứng sấp hàng hai bên từ cổng vào đến cửa, đều phát cờ hoan-hô.

Phường nhạc trại lính khố-xanh cử bài quốc-ca.

Dưới bốn chiếc lọng vàng, Hoàng-thượng với quan Toàn-quyền đứng chào trước lúc bước lên dinh quan Chánh-sứ.

Phòng khách trong trần thiết dẫn-dị. Một hàng ghế bọc nhung bày sát mặt tường phòng bên tả. Tám vóc vàng phủ kín mặt tường.

Hoàng-thượng an-tọa. Lần lượt quan Công-sứ Collet, quan Tổng-Đốc Hoàng Trọng-Phu đọc chúc-văn:

Kính tâu Hoàng-đế Bệ-hạ,

Bệ-hạ là một vị Thánh-quân mà đã từng sang qui quốc du học, hấp thụ được những văn minh chính kiến, từ khi hồi loan đến nay, đã cải cách nhiều điều ở trong Triều, thi xem ra cả quốc dân

đều hoan nghênh và thiệp phục lắm; nay Bệ-hạ ra Bắc-tuần lại quang lâm đến tỉnh Hadong thì thực là hạnh phúc cho hàng tỉnh lắm vậy.

Tôi xin cùng với quan Công-sứ Collet đây thay mặt quan lại tỉnh này kính dâng mấy nhời chúc hạ Thánh-thượng.

Tàu Bệ-hạ, tỉnh Hadong này trước nguyên là tỉnh Hanoi, năm Thành-Thái thứ tám đem Hanoi làm thành-phố, cho nên di tỉnh lý vào làng Cầu-đor, mà gọi là tỉnh Cầu-đor, đến sau lại đổi gọi là tỉnh Hà-đông. Tỉnh này có bốn phủ sáu huyện, dân số có tới hơn tám mươi vạn người, ruộng đất có gần ba mươi vạn mẫu, cả tứ dân, sĩ, nông, công, thương đều chăm chỉ làm ăn, mà nhất là việc công nghệ, cho nên gặp lúc kinh-tế khó khăn này dân cũng đỡ được đôi chút, lát nữa Thánh-thượng đi ngự lâm qua nhà Bảo-tàng và trường Kỹ-nghệ thì sẽ thấy rõ tỉnh này lại là tỉnh văn vật, khi trước theo về cựu học thì có nhiều người đỗ đạt cao mà làm quan có sự nghiệp, hiện bây giờ cũng còn nhiều người làm đến Tỉnh-hiến mà đã về hưu, hiện nay cũng có tới châu Thánh-thượng đây mà tân học cũng phát đạt nhiều. Chúng tôi còn nhớ năm Khải-Định thứ 3, Tiên-đế ra Bắc-tuần, có ngự đến miếu-giám văn-miếu của tỉnh Hadong, lúc ấy thần dân hàng tỉnh đã được triệu hạ ở đó: Ngài có ban hai bài thơ đề khắc vào bia; khi bài đọc những thơ ấy thì lúc nào cũng như trông thấy uy nghi đức Tiên-đế; thơ có câu rằng: « Tàng vị bác phương danh giáo-địa, nghi hồ miếu mạo vỹ nguy-nga »; đó là ngài ban khen cho tỉnh Hadong là đất danh giáo ở xứ Bắc-kỳ, ăn ở có luân thường đạo-lý, chúng tôi xem ra dân tỉnh này văn tuấn phụng câu thơ ấy làm phương châm, trình-độ dẫu trí đã tiến nên cách cai-trị tỉnh này có thể dần dần thí-nghiệm chánh-sách văn-minh được. Nghìn năm đất cũ mà gang tấc trời gần, thì thần dân tỉnh Hà-đông chúng tôi hoan-hò biết là chừng nào, đó cũng là một điềm tốt cho tỉnh chúng tôi sẽ được ngày thêm thịnh vượng. Nay chúng tôi xin kính chúc.

Hoàng-đế vạn tuế!

Đại-Nam vạn tuế!

Đại-Pháp vạn tuế!

Đáp lại quan Sứ Collet, Hoàng-thượng nói mấy câu tiếng Pháp.

Đến cuộc giới-thiệu các quan-chức.

Quan Công-sứ Collet dẫn các viên-chức Pháp, viên y-sĩ và viên thú-y bản tỉnh đến trình diện Hoàng-thượng trước. Các viên-chức đều cúi chào Hoàng-thượng rồi lui ra ngoài hành-lang.

Lần lượt, quan Tổng-đốc Hoàng Trọng-Phu giới-thiệu các quan chức Annam và các đại-biểu của người Hoa-kiều ở Hadong. Các quan hoặc đang tại-chức, hoặc đã trí-sĩ đều xếp thành hàng năm, vái chào Hoàng-thượng.

Hết cuộc giới-thiệu đến cuộc gán huy-chương cho các thân-hào, viên chức Nam và Pháp.

Bà Nguyễn Hữu-Nghi, người xáng-lập trường học và nhà Hộ-sinh Văn-điền, luýnh quýnh trong chiếc áo gấm màu huyền hoa bạc, tỏ vẻ cảm động khi được Hoàng-thượng ban cho chiếc Long-bội-tinh hạng năm.

Ở dinh quan Sứ ra, đạo-ngự đến thăm hội Chấn-hưng Mỹ-nghệ Hà-đông. Ông Đinh Văn-Tiến, Trần Quang-Lâm, hội-trưởng và Trĩ-sự hội Chấn-hưng dẫn đạo-ngự đi thăm các đan hàng và các công xưởng.

Hoàng-thượng dừng lại hồi lâu trước khu bày các rỏ mây đan và khu bày hàng gấm vóc. Quan Tổng-đốc Hà-đông có tâu với Hoàng-thượng cách dệt và dâng ngài xem mấy tấm nhiễu hảo-hạng của xưởng hội làm.

Ở đan nhà bày các đồ hàng bước xuống, Hoàng-thượng vào thăm xưởng làm đồ xừng. Sang đến đan thợ trạm làm, Ngài đứng lại lâu xem thợ đang xoi hoa trên một chiếc khay và tạc một pho tượng con bằng gỗ.

Lần lượt, Hoàng-thượng qua thăm các đan làm đồ đồng, đồ đồi-mồi, đồ đan chỉ ngũ sắc, quạt giấy, quạt nan, đồ đen, đồ thiếc, đồ cần sà cừ. Đến xưởng dệt gấm, Hoàng-thượng đứng lại xem thợ đang dệt một tấm gấm hoa và hỏi quan Tổng-đốc Hoàng Trọng-Phu về cách làm và số sản-xuất của thứ chế-tạo-phẩm đó.

Ở vài dan hàng ra, Hoàng-thượng có mua ít đồ để kỷ-niệm cuộc đến thăm hội Chấn-hưng Mỹ-nghệ. Những đồ ấy ngài đều giao cả cho mấy quan tùy-hành giữ, trong có : một cái cân bằng xừng, một bức Ngự dung cần sà-cừ, một cái khay gụ to, một ông Lã-Vọng tạc bằng gỗ.

10 giờ kém 10, Hoàng-thượng trở ra cửa trước hội Chấn-hưng Mỹ-nghệ. Tại khu vườn con trước cửa, học-sinh trường Hadong bận áo nịt dọc đỏ vàng đã đứng chờ cả đó thao diễn rồi đi qua chỗ Hoàng-thượng ngự mà tung hô.

Xa-giá rời tỉnh-ly Hadong đúng 10 giờ.

Đến quãng đường làng Thanh-liệt, trời mưa to, các xe phải dừng lại dương mũi rồi chạy lướt qua những giầy cò rủ lá bên đường, những tiếng bát âm vắng đưa qua tiếng sập sùi mưa gió.

Con đường nhựa bóng lộn như quang dầu, bỗng khô hẳn từ quãng cách Văn-điền chừng non cây số.

Đạo-ngự chạy từ chỗ mưa đến chỗ tạnh nên lại len vào giữa con đường hai bên phấp-phới ngọn cò.

Đến ngã ba Văn-điền, xa giá quặt về tay trái, dừng lại trước trường học Văn-điền của bà Nguyễn hữu-Nghi.

Trong những màu xạc-xỡ của các lá cò, nhà trường trang-hoàng như một cô dâu, con gái quý của một ông phú hộ ! Con đường lát gạch dài ngót 100 thước tây đều rải vài hoa đào xuất từ cổng vào đến cửa. Cái đặc sắc nhất là các ông giáo ở đây đều mặc áo thụng xanh cả, chấp tay đứng dạy học-trò !

Hoàng-thượng vào thăm từ Cours Infantin đến Cours Supérieur. Đi theo ngài có các quan Pasquier, Tholance, Thibaudeau, quan Thượng-thư bộ Quốc-dân giáo-dục Phạm Quỳnh với quan Đốc-học Hadong Nguyễn văn-Ngọc.

Hoàng-thượng vào lớp Préparatoire nhằm vào giờ học-trò đang tập đọc. Bàn học thấp, ngài phải chống tay cúi xuống, ghé trông vào sách một cậu bé ngồi ghế đầu.

Trong Cours Supérieur, Hoàng-thượng có hỏi một cậu học-trò mấy câu. Cậu bé trả lời, đầu ngẩng cao, có vẻ mạnh bạo hơn ông thầy dạy cậu.

Ở trường Văn-diễn ra, trời lại lác đác mưa, Hoàng-thượng đi bộ sang nhà hộ-sinh dưới 4 lọng vàng với chiếc ô đen của quan Thiếu. Thăm qua các buồng sản-phụ nằm và buồng đỡ đẻ, Hoàng-thượng lại lên xe đến thăm sở nấu rượu của « Bắc-kỳ Nam-tửu công-ti ».

Sở rượu Văn-diễn trần-thiết một cách long-trọng thật xứng với cuộc đón vua. Trong sân cách cổng chính 50 thước, dựng một nhà rạp kết lá trắng hoa, có đỉnh trầm, có bệ cao để làm chỗ Hoàng-thượng ngự.

Xa giá qua cổng chính, đến trước nhà rạp thì đỗ. Ban Quản-trị Nam-tửu công-ti, đứng đầu có ông Trần quang-Vinh đã túc trực tại đó. Hoàng-thượng với quan Toàn-quyền xuống xe. Ông Vinh dẫn đạo-ngự đi thăm nhà nấu rượu, nhà làm cơm rượu, nhà ủ men, nhà cất rượu vào chai, nhà đóng nút, gián lá nhãn, mỗi việc biệt lập ở một khu.

Trong đàn nhà nấu rượu, khói bốc lên như sương mù, Hoàng-thượng đứng lại xem đến 10 phút, đồng-hồ và có hỏi quan Tổng-đốc Hoàng trọng-Phu cùng ông Trần quang-Vinh về cách làm của công-ti Nam-tửu.

Các anh em thợ thuyền làm việc với công-ty, nhân dịp Hoàng-thượng đến thăm, vận quần áo cùng một kiểu. Người nào cũng đội mũ béret đen trên có đỉnh 2 chữ nho « Nam-tửu », bận quần trắng và áo bành-tô. Chị em thợ thuyền vận theo lối thường, người nào cũng áo dài quần trùng cả.

Sau khi Hoàng-thượng thăm các nơi đã đủ, ngài trở lại nhà rạp tạm nghỉ và nghe ông Trần quang-Vinh đại diện cho công-ty, đọc chúc-từ.

Hoàng-thượng ngự trên chiếc ghế bành chính giữa có phủ vóc vàng và đồ bày theo sắc cờ. Bên tay trái ngài là ghế quan Thống-sứ Tholance, quan Khâm-sứ Thibaudeau, và bên phải, ghế quan Toàn-quyền Pasquier, quan Toàn-quyền hàm Charles. Các quan tây, nam ngồi thành hai hàng hai bên ngay trước Hoàng-thượng. Quãng giữa một chiếc đỉnh đặt trên bàn bốt hương trầm nghi ngút bên một

chiếc khay gụ chân quì có ba chiếc nạm sứ, một bộ 6 chiếc chén ngọc và các khay cốc sâm-banh.

Khi Hoàng-thượng và các quan đã an tọa, ông Trần Quang-Vinh đứng thay ban Trị-sự Công-ty Nam-tử'u, đọc chúc-văn :

« Muôn tâu Hoàng-thượng,

« Chúng tôi mở ra lò rượu này, thật không ngờ ngày hôm nay được cái hân-hạnh đặc biệt là Hoàng-thượng ngự-giá đến chứng quả cho cái công việc gầy dựng của chúng tôi trong mấy tháng nay.

« Cái cơ-sở nguy-nga này, cách tổ-chức theo Thái-tây, song cách cất rượu vẫn theo lối cũ là dùng gạo nếp thơm, men thuốc bắc, gồm đủ hương-vị mà quốc-dân khao-khát đã mấy mươi năm trời nay.

« Hiện nay lò rượu chúng tôi mới có một cái nồi chaudière mà hàng ngày đã xuất-sản được hơn một vạn litres rượu ngon, thơm, độ một tháng tới đây, sẽ chỉnh đốn xong 3 cái nồi chaudière nữa thì mỗi ngày có thể nấu ra chừng 4 vạn litres.

« Việc công-ty chúng tôi vừa tạm chỉnh-đốn xong thì may sao gặp dịp Ngự-giá Bắc-tuần, đội ơn đức Hoàng-thượng rủ lòng chiếu cố đến, khiến cho công-nghệ chúng tôi được thêm giá-trị.

« Chúng tôi xiết bao mừng rỡ, cảm kích vô cùng, vậy xin hết lòng chấn-hưng công cuộc để ngày thêm phát-đạt, để khỏi phụ tấm lòng của Hoàng-thượng chú trọng đến công-nghệ nước nhà.

« Nhân-viên chúng tôi hơn 800 người ở trong sở Rượu dám xin kính dâng lên Thánh-cung ngự-thưởng một chén rượu thơm, men, hương cũ, mong Ngài-ngự sẽ động tất cho tấm lòng thành-kính của chúng tôi.

« Nay lò rượu Văn-diễn xin tung hô :

Hoàng-thượng vạn tuế
 Đại-Pháp vạn tuế
 Việt-Nam vạn tuế ».

Hoàng-thượng truyền cho quan Tổng-đốc Hadong ban mấy lời khen và chúc cho Công-ty thịnh-vượng.

Về dịp này, bốn ông sáng-lập công-ti được lời hứa sẽ có Nam-long-bội-tinh ban thưởng, tuy ông Đỗ Hữu-Thục và ông Trần Quang-Vinh, mới một giờ trước đó đã được Hoàng-thượng gán Long-bội-tinh và ngân-tiền ở tòa Sứ Hadong.

Ban Trị-sự Công-ti Nam-tử'u đều vái Hoàng-thượng, chúc mừng. Đoàn, một viên trong ban cầm một chiếc nậm sứ đựng thứ rượu ngon nhất của công-ti mới cất rót vào bộ chén ngọc bít vàng, kính cần mời Hoàng-thượng. Ngài cùng quan Pasquier, Charles, Tholance, Thibaudeau cùng nâng chén nhấp. Mặt rỗng lúc này có vẻ tươi tỉnh. Rượu dâng trong chén ngọc hẳn là một thứ rượu tuyệt ngon.

Xong tiệc rượu « Nam-tử'u » đến tiệc bánh ngọt và sâm-banh. Giữa lúc vua quan nâng cốc vui mừng thì sân ngoài mấy đội thợ-thuyền, cả đàn-bà và đàn-ông xấp thành hàng dưới ba tấm biển có những chữ đi đôi « Việt-Nam » « Hoàng-đế », « Vạn tuế » diễu quanh và cúi vái ngay trước rạp.

Đúng 11 giờ, đạo-ngự rời Văn-diễn. Đoàn xe chạy được một quãng thì rẽ về bên trái đi suốt dọc đê dài chừng 15 cây số đến lò bát Thanh-trì.

Khác hẳn với cảnh dọc đường từ Hanoi vào Hadong, từ Hadong đến Văn-diễn, trên mặt đê không có bóng một lá cờ. Mãi lúc đạo-ngự đến quãng trước nhà thờ Thanh-trì mới thấy phát-phơ vài lá cờ ngũ-hành, mấy thầy tu và mười cô bé nhà tu đứng chờ dâng hoa, nhưng vì còn ít thời-giờ nên đạo-ngự không dừng lại.

Chạy suốt dọc đê Thanh-trì như lướt đi trên tấm thảm xanh, đoàn ngự tới cổng lò bát đúng 11 giờ rưỡi. Do ông Nguyễn Bá-Chính hướng dẫn, Hoàng-thượng qua thăm các đan nhà máy lọc đất, nhào đất, đan làm các isolateur, serre fil dùng vào việc điện, đan làm bát, ấm, đan làm các bản vẽ để in lên đĩa, bát, đan hong các đồ sứ mới đắp, đan quét bột men các đồ sứ đã đắp xong.

Hoàng-thượng đứng lại lâu nhất ở đan nhà làm bát chiết-yêu và

bát con, xem cách thức làm do ông Nguyễn Bá-Chính và quan Tổng đốc Hoàng Trọng-Phu chỉ dẫn.

Ở đan này có nhiều chiếc cối quay đùn đất lên, do những thợ bắt đất bằng khuôn tay theo cối máy xoay tròn cho thành hình từng chiếc bát. Cách làm thực nhanh nhẹn : chỉ trong vài phút, vốc đất theo tay người bắt hình đã thành ra một chiếc bát chiết-yêu hoặc chiếc bát con.

Đến chỗ lò nung đồ sứ ở cuối xưởng, quan Tổng-dốc Hoàng Trọng-Phu có dâng Hoàng-thượng xem một chiếc lọ sứ con vừa nung xong. Chiếc lọ ấy là chiếc lọ cắm hoa, men giả đá.

Ở xưởng làm đồ sứ ra, Hoàng-thượng đến phòng giấy đề quan Tổng-dốc Hoàng Trọng-Phu giới-thiệu với Ngài, ban Trị-sự.

Trước lúc vào tiệc sâm-banh mừng Hoàng-thượng, ông Nguyễn Bá-Chính có thay mặt ban Trị-sự, đọc chúc-từ.

12 giờ đúng, Hoàng-thượng ở lò bát Thanh-tri ra,

Đạo-ngự thẳng đường đến hăng dẹt thăm Texor ở ngang lò Sát-sinh thành-phố.

HOÀNG-THƯỢNG NGỰ XEM CUỘC THAO - DIỄN TẠI BÃI MANGIN

11 Décembre 1933, một ngày đáng kỷ-niệm của nền vận-động Bắc-kỳ : ngày thứ nhất bãi Mangin được hân-hạnh tiếp cùng một lúc đức Hoàng-đế và quan Toàn-quyền Pasquier. Đức Bảo-Đại-sốt-sảng về nền thề-dục. Vì thế mà cuộc tuần-du đất Bắc, Hoàng-thượng chẳng bỏ dịp tốt, đến chứng kiến cuộc thao-diễn của các lực-sĩ Pháp, Nam ở Bắc-kỳ. Tin mừng ấy đã làm cho đầu đầy đều nô-nức.

Trên con đường Puginier, mới hai giờ chiều, người, xe đã rộn-rịp. Vé bán vào cửa tăng giá hơn ngày thường mà số người đến xem cũng không phải là ít. Giữa phía tây bãi, ở đầu rạp mới xửa một lối đi riêng để Hoàng-thượng khi ngự tới thì qua đó mà vào rạp.

Ba giờ đúng bắt đầu cuộc Basket-ball. « E-kíp » áo xanh là của trường Sư-phạm và E-kíp trắng là của trường Bảo-hộ, Tiếng còi giám-cục vừa rút, quả bóng da tung lên rơi xuống liền liền. « Kíp » áo xanh vẫn thắng thế hơn phe trắng.

Lấy bóng giỏi và truyền đúng hơn phe trắng, áo xanh thường thường được bóng luôn. Kết cục, áo xanh thắng áo trắng 16 à 2. Phe áo trắng sở dĩ thua đậm là vì ít đấu-thủ biết ném. Nhiều quả đáng ăn mà toàn ném trệch ra một bên. Hội thắng và hội thua mỗi hội đều được một giải thưởng.

Cuộc Basket-ball vừa xong thì Hoàng-thượng đến. Phòng nhạc khố-xanh cử khúc quốc-ca Pháp và Nam. Rút bài kèn, quan Toàn-quyền và Hoàng-thượng vào ngự trong rạp, trước có bày nhiều « cúp » để sẽ thưởng cho các lực-sĩ, hai bên bệ có kết hoa, cài lá.

Giữa bãi, non một nghìn học-sinh các trường, lính khố-xanh, trường Vũ-bị do mấy giáo-sư trường Vũ-bị chỉ-huy, bận quần đùi, áo nịt cụt cánh, xếp hàng đứng đề chờ thao-diễn. Cuộc thao-diễn lớn này người ta chú-ý nhất, vì trước nay chưa từng có cuộc nào như thế cả. Theo tiếng còi của viên giáo-sư trường Vũ-bị, một nghìn học-sinh đứng rợp cả bãi, thao-diễn rất đều. Hoàng-thượng tỏ lời khen. Xong cuộc học-sinh thao-diễn thì đến cuộc chạy thi 100 thước. Tiếng súng nổ hiệu, các lực-sĩ từ phía ngoài chạy vào tới đích, Thái nhất, bỏ người thứ nhì chừng 5, 6 bước rồi đến: Xương, Canh, Tông.

Lực-sĩ Thái tức « Thái ô-tô » dự kỷ-lục cuộc chạy nhanh ở đây, được Hoàng-thượng bắt tay, quan Thiếu trao cúp và quan Phó Toàn-quyền thưởng mề-day.

Cuộc chạy thi 1.500 thước

Cuộc thi này có 12 lực-sĩ, chạy vòng quanh bãi ba vòng. Lực-sĩ Tục số 9, cả ba vòng đều về trước nhất chiếm giải, rồi đến Thương Khâm-Phân. Bông Phát. Lực-sĩ Tục chạy mất 5 phút 7 giây.

Nhảy sào

Môn này ít lực-sĩ hơn cả. Lực-sĩ Tú nhảy cao 3m10 chiếm giải nhất, Lợi giải nhì, nhảy cao 2m80 và Viên giải ba, nhảy cao 2m60.

Hết cuộc nhảy cao thì đến cuộc thao diễn của các giáo-sư trường Vũ-bị. Các lực-sĩ này thao diễn rất giỏi. Các môn làm « barre fixe » ném đĩa, ném lao, chỉ có viên đội bốn Chauveau là được công chúng vỗ tay khen ngợi âm ầm. Nhất là về môn lộn bánh xe (Roue vivante) thì lực-sĩ Chauveau lại càng tỏ ra một tay cừ khôi nhất trong trường vận-động Bắc-kỳ.

Cuộc thi chạy nổi.

Cuộc thi chạy nổi có ba ê-kíp dự là ê-kíp trường Sư-phạm, trường Bảo-hộ và trường Kỹ-nghệ thực hành.

Kết quả « ê-kíp » trường Sư-phạm chạy mất một phút 2 giây 45 được nhất; « ê-kíp » trường Kỹ-nghệ nhì và « ê-kíp » trường Bảo-hộ thứ ba.

Các lực-sĩ chiếm giải nhất, nhì, ba đều được giải thưởng. Hoàng-thượng trao cúp cho những lực-sĩ giải nhất và bắt tay. Thống-soái Verdier trao cúp cho các lực-sĩ chiếm giải nhì.

Sau khi phát phần thưởng xong cuộc chạy thi đã 6 giờ chiều. Ba đoàn binh Việt-Nam mặc áo ba sắc: trắng, đỏ, xanh ra đứng trước rạp làm « pyramide ».

Trong lúc ấy, ba giáo-sư trường Vũ-bị được Hoàng-thượng gán bội-tinh rồi tất cả đứng xếp hàng trước Hoàng-thượng giơ tay ra hiệu chào, rồi giải tán. Phường nhạc lại cử khúc kèn chào, Hoàng-thượng cùng quan Toàn-quyền Pasquier ra ô-tô, các quan hầu theo sau. Hoàng-thượng ngự tới khánh-thành rạp chớp bóng Olympia mới làm xong ở phố Citadelle, trước chợ Hàng-da. Công-chúng thấy Đạo-ngự đi qua, lại xếp hàng chung quanh phố Hàng-da đợi cho tới lúc Hoàng-thượng ngự tới hội-quan hội Trí-tri phố Hàng-quạt.

CUỘC NGHÊNH-GIÁ TẠI HỘI TRÍ-TRI

6 giờ tối, Hoàng-thượng, quan Toàn-quyền Pasquier và quan Thống-sứ Tholance đến thăm hội Trí-tri Hanoi.

Hội-quán ở phố Hàng-quạt cũng như bao nhiêu hội khác đã được cái vinh-dự đức Bảo-Đại ngự thăm, trần thiết rất long-lấy. Riêng về một việc nghênh giá, tưởng không ai có thể trách gì về cái tài tổ-chức của ông Ngô Vi-Liễn và ban Trị-sự.

Bài chúc-từ của ông hội-trưởng, đại ý nói Hoàng-thượng ngự thăm hội Trí-tri lần này là một việc tình cờ rất đáng mừng vì trùng vào lúc hội ấy sắp sửa làm lễ «tứ-thập-nhị chu-niên kỷ-niệm».

Rồi ông kể những công việc hội đã làm : diễn-thuyết, dạy học, mở thư-viện, mở tàng-thư. Bao nhiêu công việc đó cùng theo một mục-đích : mở mang trí-dục.

Đáp lại, đức Bảo-Đại nói như đã hiểu rõ công việc của hội làm và cảm ơn hội đã tiếp giá một cách quá ư long-trọng.

Cậu học-sinh Lê Vũ-Thán tiến lên đọc chúc-từ.

Cậu Nguyễn Trung-Ngân dâng Hoàng-thượng một bó hoa.

Sau khi ký tên vào sổ vàng, Hoàng-thượng và các quan-chức do ông Ngô Vi-Liễn hướng-dẫn, lên gác xem các lớp học và thư-viện của hội.

Sáu giờ rưỡi, Hoàng-thượng trở về phủ Toàn-quyền.

ĐỨC BẢO ĐẠI KHÁNH-THÀNH TRƯỜNG THUỐC

Trường Cao-đẳng Y-khoa Đông-dương gần đây mới tổ-chức lại theo như chỉ-dụ ngày 8 Novembre 1933.

Theo chế-độ mới, các y-sinh học ngay ở Hanoi này cũng đủ giựt được bằng Y-khoa bác-sĩ, chứ không phải như trước, sau bốn năm học ở đây, còn phải sang học hai năm tại Pháp.

Y-học đổi chế-độ.

Nhà trường mời đức Bảo-Đại và quan Toàn-quyền Pasquier khánh-thành trường Cao-đẳng Y-khoa mới.

Đọc bài diễn-văn khánh-thành nhà trường, bác-sĩ Le Roy des Barres thuật lại cái lịch-sử' trường Y-học Hanoi.

Trường này thành-lập từ năm 1902 do bác-sĩ Yersin làm hiệu-trưởng lúc đầu mà bác-sĩ Le Roy des Barres chỉ là một giáo-viên. Lần lượt đến các bác-sĩ Cognacq, Duboscq giám-đốc trường này. Lúc mới đầu Chánh-phủ lập ra cốt ý chỉ đào tạo lấy một ít khán-hộ. Nhưng trường đã theo cuộc tiến-hóa của xã-hội Việt-Nam mà thay đổi. Qua câu làm chỗ sản-xuất ra một ít y-sĩ thí-sai, y-sĩ Đông-dương, đạo chỉ-dụ ngày 8 Novembre vừa rồi đã đổi trường Y-học Hanoi ra trường Đại-học, có đủ tư cách đào tạo ra các y-khoa bác-sĩ, địa-vị ngang với các trường Đại-học bên Pháp.

Bác-sĩ nói, trường sở-dĩ được phát-đạt, một phần nhờ công săn sóc của Chánh-phủ, phần khác nhờ ở sự siêng năng của học-sinh và các giáo-sư. Kết luận, bác-sĩ cảm ơn quan Toàn-quyền đã có công giúp đỡ cho nhà trường và đức Bảo-Đại đã ngự đến chủ-tịch cuộc khánh-thành này là một cái vinh-dự cho trường Y-khoa.

Đáp lại, quan Toàn-quyền nói qua về ý-nghĩa của việc học ở đây. Trường Y-học, trước đề đào tạo một bọn người giúp việc Nhà-nước, nay đổi ra là trường Đại-học, mà cái mục-đích của học-sinh không phải chỉ cần giựt lấy mảnh bằng để làm việc ăn lương.

Mục-đích của nhà trường là đào-tạo lấy một lớp các nhà bác-học, các y-sĩ có nghĩa-vụ lớn là cứu thoát cái đau khổ của nhân loại.

Tiếp đức Bảo-Đại cũng đọc mấy câu khen ngợi bác-sĩ Le Roy des Barres và khuyên các sinh-viên nên bạo dạn mà làm việc. Do các giáo-sư chỉ dẫn, đức Bảo-Đại cùng với quan Toàn-quyền đi xem phòng Thí-nghiệm của nhà trường về hóa-học, vật-lý-học và vạn-vật-học.

Khi Hoàng-thượng trở về diễn-đàn của trường Thuốc, ông Bernard, quyền Học-chánh giám-đốc có nói mấy câu về việc học ở Đông-dương. Đại ý, ông nhắc lại việc xưa đổi lại trường Y-học và đồng thời đổi cả luật-học để đào tạo ngay ở đây lấy một ít Luật-học củ-nhân. Ông khuyên học-sinh nên noi theo công cuộc từ

trước đã làm và cũng ngỏ lời cảm ơn đức Bảo-Đại. Hoàng-thượng có đáp lại mấy câu.

Sau đó ngự-giá xuống thăm trường Mỹ-thuật ở phố Reinach. Qua các phòng vẽ, phòng nặn, đến phòng kiến-trúc, Hoàng-thượng rất chú ý vào những tượng hoặc bức vẽ đã bày sẵn ở đó. Mãi đến gần mười một giờ sáng, đức Bảo-Đại mới rời sang trường Bác-cổ Viễn-đông.

3 giờ chiều nay Hoàng-thượng ngự thăm viện Bác-cổ Louis Finot.

5 giờ gần bội-tình tại phủ Toàn-quyền.

9 giờ tối Hoàng-thượng ra nhà Hát-tây.

7 giờ sáng mai, đức Bảo-Đại sẽ xuống Phủ-lý, Nam-định, Ninh-bình rồi vô Huế.

NGỰ-GIÁ HỒI-LOAN

7 giờ sáng !

Phủ Toàn-quyền vẫn lặng lẽ trong chiếc vườn rộng thung-thình mà cây cối còn đầm giọt sương mai.

Dưới thềm, thỉnh thoảng có dọt một vài tiếng giầy, giầy của mấy viên Thanh-tra Mật-thám chờ đi hộ-giá.

Ba đội lính, pháo-thủ do một viên Đại-úy chỉ-huy lẳng lẳng đứng xấp hàng như một cái chắn-phong ở ngay trước cửa phủ.

Phủ Toàn-quyền vẫn vắng.

Mấy bác tài-xế, tay đưa lên vô-lãng chờ.

7 giờ một khắc.

Hoàng-thượng từ trên thềm bước xuống, áo vàng, ngoài phủ chiếc măng-tô bằng nhung đen. Đi theo, có quan Toàn-quyền Pasquier, mặc theo lối các đế-vương cũ nước Nga: mũ lưỡi trai thấp, áo đen nẹp. Đi tiền đức Bảo-Đại, trong những người mặc nhung-phục, người ta nhận thấy quan Phó Toàn-quyền Graffeuil, quan Thống-sứ Tholance, quan Khâm-sứ Thibeau, quan Thống-soái

Verdier, quan Đốc-ly Eckert, có mấy quan-chức Việt-Nam, trong số có các ông Hoàng Trọng-Phu, Nguyễn Năng-Quốc và Vi Văn-Định.

Sau khi duyệt qua mấy đội lính túc-trực, Hoàng-thượng cùng các quan-chức lên xe đi ra phố Puginier, qua Hàng-lọng, lên đường Nam-định.

Mấy phố, khi Hoàng-thượng mới tới đã được đông đúc khác thường, sáng hôm qua có vẻ vắng tanh. Khách đi đường hình như cũng không lưu ý gì mấy đến cái đoàn hai chục chiếc ô-tô tiếp nhau trên con đường thiên-ly.

Dân Hanoi được « chiêm ngưỡng Long-nhan » đến mười hai ngày. Ngày thứ mười ba, tính hiếu-kỳ tất phải thỏa mãn.

Nhưng từ Văn-diễn trở đi, tức là con đường lần này mới được thấy đạo-ngự lần đầu thì ở dưới bóng cờ trước mỗi ga xe-lửa hoặc mỗi xóm bên vệ đường, người đi xem vẫn tren nhau như nê-m cối.

Tới ga Cầu-guột, trông về đằng trước đã thấy sắc trắng trên có đường đen hoặc đỏ của một chiếc vọng-môn mái thấp lụp xụp và chung quanh trần cát, ở xen vào giữa những lá cờ xạc xỡ cực lớn.

Từ đây trở xuống là địa-hạt tỉnh Hà-nam. Cách mười thước một lá cờ, con đường từ Cầu-guột về tỉnh-lỵ Hà-nam len ở giữa hai hàng rào mà cọc rậu toàn là cờ cả.

Tại Phủ-ly, bờ bên kia sông Châu-giang như đắp bằng người. Từ mặt nước cho lên đến mặt đường, những cái đầu đen chồng chất lên nhau, chỉ hơi nhúc nhích khi đạo-ngự tới.

Vào tòa Sứ Phủ-ly, Hoàng-thượng và các quan-chức dùng bánh ngọt tại một phòng riêng, trong lúc ngoài sân, các học-sinh nhỏ do mấy ông giáo tử dẫn, tay phát cờ, miệng hát mấy câu chúc-tụng do ông nghị-viên Phủ-ly Phạm Bùi-Cầm soạn.

Chín giờ hơn, Hoàng-thượng ra ngự tại sảnh-đường và gán huy-chương.

Khi đức Bảo-Đại bước xuống thềm, các học-sinh lại hát bài ca của ông Phạm Bùi-Cầm trong lúc mấy cô nữ-học-sinh khác dâng hoa.

Ra khỏi tòa Sứ Phủ-lý, đạo-ngự đi về đường Nam-định. Đoạn này cũng như đoạn trên, nghĩa là cũng cờ, cũng thề-môn, và cũng cái công-chúng hiệu-ký trên nhau ở bên vệ đường để chiêm-ngưỡng long-nhan.

Hoàng-thượng đứng trước tòa Sứ tỉnh Hà-nam.

Tới địa-hạt Nam-định, cách trần-thiết giản dị hơn. Ngoài những chỗ trang-hoàng lộng-lẫy ở các ga, dọc đường, thay vào cờ, các nhà đờng-chức cho đặt những người tuần thắt lưng xanh hoặc đỏ cầm tay thước đứng chực.

Việc thay đổi này, sự thực cũng có ích.

Tới cổng hậu (đầu Nam-định), vẻ náo-nhiệt lại hiện ra, không kém gì khi Ngự-giá mới tới Hà-thành. Từ chiếc thề-môn đặt ở

đầu tỉnh, qua chợ Rộng, vào phố France, lộn lại tòa Sứ, người xem chi chít, người đi chân không, khó lòng lách được.

Lo giữ trật-tự, Chánh-phủ đã phải phòng-bị trước, nghĩa là ngay từ buổi sáng, đã phải xuống Nam-định quá nửa sở Mật-thám và sở Cầm Hàng-trống ở Hanoi.

Khắp các phố Ngự-giá đi qua, ngoài mật-thám, lính cảnh-sát và sen-đâm, nhà binh lại cho đặt thêm lính pháo-thủ, hoặc lê-dương. Ngay từ tòa Sứ, mấy đạo pháo-binh đứng theo chiều dọc con đường ga, không còn có chỗ mà len vào được.

Quan Công-sứ Colas đọc chúc-từ bằng tiếng Pháp.

Công chúng đi theo sau Đạo Ngự tại Hội-Chợ Nam-Định.

Quan Tổng-đốc Trần Văn-Thông đọc chúc-từ bằng tiếng Việt-Nam.

Hoàng-thượng nói mấy câu đáp lại rồi gán huy-chương.

Sau đó, đức Bảo-Đại ngự ra thăm Hội-chợ.

Tuy ban Tổ-chức giữ không cho công chúng vào, nhưng trong Hội-chợ, người xem cũng rất đông. Trừ Hoàng-thượng và quan Toàn-quyền Pasquier đi đầu, đã được sở Mật-thám hộ-vệ, các quan chức đi sau bị người xem chen, có khi xa hẳn với Ngự-giá.

Lần lượt đi xem các dan hàng, phần nhiều là trần thiết rất đẹp, Hoàng-thượng có ngừng lại lâu ở những dan mà Ngài lưu ý. Tại nhiều dan Hoàng-thượng có mua một ít đồ đặc, giao cho các thị-vệ theo hầu. Tại một hàng giầy, ông chủ hiệu quý xuống dâng đúc Bảo-Đại một đôi giầy đựng trong chiếc hòm da rất đẹp.

Mấy chữ Teinturerie Phạm-Tá trên một chiếc băng cực lớn như đập vào mắt người xem. Những dan hàng như hàng Sơn Nguyễn Sơn-Hà và hàng đèn Đức-thành, không được cái vinh-dự Hoàng-thượng tới thăm, song cách tổ-chức rất khéo và đủ đại-biểu được một cái công-nghệ mới của xứ mình đã tới thời-kỳ phát đạt.

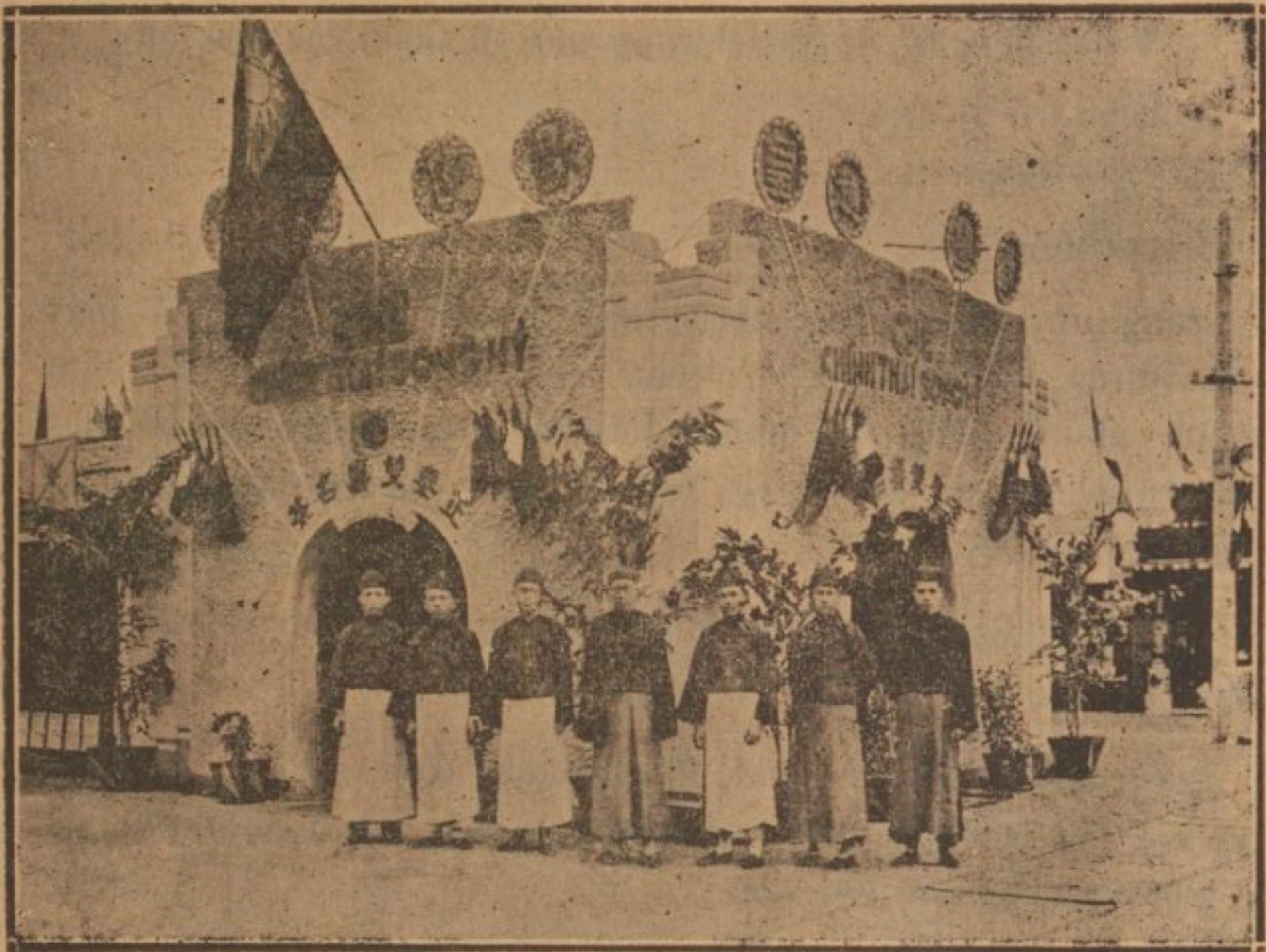
Đường bên tả ở cổng ra, nhà chữ nhật của hiệu đồ gỗ Hồ-Phong, trong có bày buồng ăn salon theo kiểu tàu và kiểu tây, một bộ buồng ngủ tân thời rất công phu và lịch sự.

Hoàng-thượng có ngự thăm hồi lâu ban hỏi tính danh chủ nhân cùng là hiệu dựng tự bao lâu. Ông Nguyễn-văn-Chập là chủ hiệu có trình bày mọi lẽ, Hoàng-thượng tỏ ý bằng lòng. Xét ra đồ gỗ hiệu này năm nay tấn tới nhiều có thể vào bậc nhất được, cho nên sau khi hồi loan đức Hoàng-thượng đã tư ban cho ông được ngàn tiền, và hội-đồng Hội-chợ đã ban thưởng cho ông được tấm bằng Hors Concours, thực xứng đáng với công phu của ông chủ hiệu Hồ-Phong là một hiệu đã làm vẻ vang cho nghề đồ gỗ ở Nam-thành.

Trong khi Hoàng-thượng đi thăm hội chợ Nam-định, có đề ý đến vài nhà buôn to, nhất là hiệu chè Chính-Thái Song Hỷ, bày một cách rất long trọng, nhà vuông làm bằng tường ciment giả, trên nhà vuông ấy ba mặt đều có bốn chữ tròn to là « Hoan-nghênh Việt-Hoàng » Trong nhà bày các thứ trà rất quý, như là long-tu, long-tĩnh, bạch-mao, Quan-Âm, la-hán.

Hoàng-thượng coi xét những chè hiệu Chính-Thái Song Hỷ và cách bày biện rất là kỹ có ý khen. Các quan cũng có lời tặng khen. Hoài Ân Quận Vương cũng có tặng khen hiệu chè Chính-Thái Song Hỷ bốn chữ là: « Phẩm trọng long đoàn ».

Hiệu chè Chính-Thái Song-Hỷ là một công sưởng chế tạo chè Tàu rất lừng lẫy tại Trung-quốc. Không những tiêu thụ ở cõi Đông này còn lan khắp cả Âu, Mỹ, ai cũng là hoan nghênh. Vì chè Chính-Thái Song-Hỷ qua tay kỹ sư đủ chí thức rộng kinh nghiệm chế tạo, dụng công nghiên cứu, nên cánh chè nhỏ mà nước xanh. Hương chè một vẻ thiên nhiên, đủ hợp vệ sinh. Có

Hiệu trà Chính-Thái Song-hỷ tại Hội chợ Nam-định.

nhiều nhà cũng muốn theo đòi bắt chước, nhưng không sao có sức tài giỏi mà theo đuổi được. Chè Chính-Thái Song-Hỷ đã lưu hành trong xứ ta vài chục năm, ai cũng vui lòng dùng cả mà hiệu chè Chính-Thái Song Hỷ không lấy làm tự túc, vẫn ra công khảo cứu cho càng ngày càng hơn nữa, để được lòng khách dùng.

Hoàng-thượng ngự thăm Hội-chợ có tới hơn một giờ rồi mới trở về tòa Sứ.

Công-chúng tin rằng hai giờ chiều Hoàng-thượng sẽ đi thăm các nhà máy, nên kiên-nhẫn chờ.

1 giờ... 2 giờ.

Công-chúng ngong ngóng nhìn. Linh khố-đỏ, sen-đầm, mật-thám, cảnh-sát về nghỉ buổi trưa, lục tục kéo đến. Nhưng một tiếng ở trong tòa Sứ truyền ra, rồi cứ theo « con đường lười » mà truyền mãi đi :

— 4 giờ kém 15, Hoàng-thượng mới đi thăm các nhà máy.

Linh lại trở về trại.

Hai giờ nữa !

Công-chúng chờ.

Đúng giờ, đạo-ngự vào thăm nhà Máy-sợi. Ông chủ nhà máy dẫn đường. Trong những tòa nhà rộng rãi, máy xếp đều đặn thành những hàng dài, nhưng toàn là máy không người. Thọ chờ cả buổi trưa đã bỏ về. Xem hết mấy tòa nhà Máy-sợi, đạo-ngự vô Ninh-Bình.

Trời về chiều lại lún phún mấy hạt mưa, khác hẳn với cái cảnh náo nhiệt mà đạo-ngự vừa bỏ ở Nam-Định.

Trước ga Cát-đồng, các nhà đưng-chức đặt một cái thềm-môn, các cột đều tét rỗng rơm ; cái thềm-môn này rất đẹp, nhưng đã bị giọt mưa làm cho hơi xám.

TỚI NINH-BÌNH

Tới Ninh-Bình, Ngự-giá như đi giữa một cái cửa mà hai cột là núi Non-nước và núi Cánh-riều. Tô-diềm cho cảnh đẹp thiên-nhiên của tỉnh Ninh-bình, sông Vân-sàng như chiếc bề cạn đề tôn cái vẻ yêu-kiều của non Dục-thúy. Chiếc đài cổ của ông Trương Hán-Siêu chia ra mảnh tường trắng phụ với các màu lộng lẫy của chiếc thềm-môn. Con đường từ đó vào tỉnh đều trần thiết bằng vải và giấy các màu cho đến tòa Sứ. Trong một tỉnh Ninh-bình 6, 7 chiếc thềm-môn, cách kiến-trúc đều như nhau, nghĩa là đều tét bằng

rom, đều có vẻ đẹp đặc biệt do công-nghệ làng La-mai mà không nơi nào khác nữa cả.

Tại tòa Sứ, sau khi nghe chúc-từ của quan Công-sứ Foy, quan Tuần-phủ Bùi Thiện-Cơ và gần bội-tình, Hoàng-thượng ra tới cửa có một bà già phục lạy. Bà già này quen gọi là bà đồng Cánh-thiên, năm nay 104 tuổi, Hoàng-thượng có ghi tên và hứa sẽ ân tứ.

Một đoàn ô-tô lại đi thẳng ra ga, Hoàng-thượng ngự tạm trong một chiếc vọng-môn đặt ở trong ga là chỗ tạm biệt của đức Bảo-Đại với các quan chức Bắc-kỳ.

6 giờ kém 15, Hoàng-thượng cùng với các ông Bửu-Thạch, Phạm-Quỳnh, Vĩnh-Cần, Nguyễn Bá-Trác bước lên xe-lửa riêng. Các quan-chức còn đứng cả dưới « ke ».

Một tiếng còi.

Xe từ từ chuyển bánh, rồi chạy tuột vào trong bóng tối.

Rẽ đám mưa chiều, quan Toàn-quyền Pasquier, quan Phó Toàn-quyền Graffeuil, quan Thống-sứ Tholance và các quan-chức tùy-tòng do đường Phuly trở về Hanoi.

TISSUS EN TOUS GENRES
PRIX DÉFIANT DE TOUTE CONCURRENCE
VENTE

GROS — DEMI-GROS — DÉTAIL

MOHAMED SAID

Télégramme : Said

Hanoi — 100 Rue de la Soie — Téléphone : 192

Haiphong — 18-20 Rue Chinoise — Téléphone : 124

Namdinh — 157 Rue Maréchal Foch — Télép. : 47

Có đủ các thứ vải

BÁN BUÔN VÀ BÁN LẺ

Giá đặc biệt

HOÀNG-THU'Ợ'NG

THĂM NHÀ MÁY RU'Ợ'U

VĂN-DIỄN

CA DAO MÓ'I

Cô kia vừa đẹp, vừa xinh,
Có về Văn-điền với anh thì về.
Văn-điền có rượu Bắc-kỳ :
Hương nồng men bở can gì không
mua.

Không danh, chẳng lợi thì thôi,
Mua rượu Văn - điền uống chơi
cũng tình,
Làm trai trong buổi văn-minh,
Con say, mình giúp người mình
mới ngoan.

Yêu nhau xin nhích lại đây,
Uống rượu Văn-điền cho khuây cơn
sầu.
Tỉnh say, say tỉnh có nhau,
Lo gì mang tiếng, đeo bầu thị phi!

Ai đi Văn-điền thì đi,
Có lò Nam-tử'u công-ty nước nhà.
Người Nam, mua rượu Nam ta,
Còn chi mà chẳng là-đà say sưa ?

Ai đi đảng ấy thì đi,
Ta về Văn-điền công-ty với mình.
Có non, có nước, có tình,
Có người tri-kỷ có bình rượu ngon.

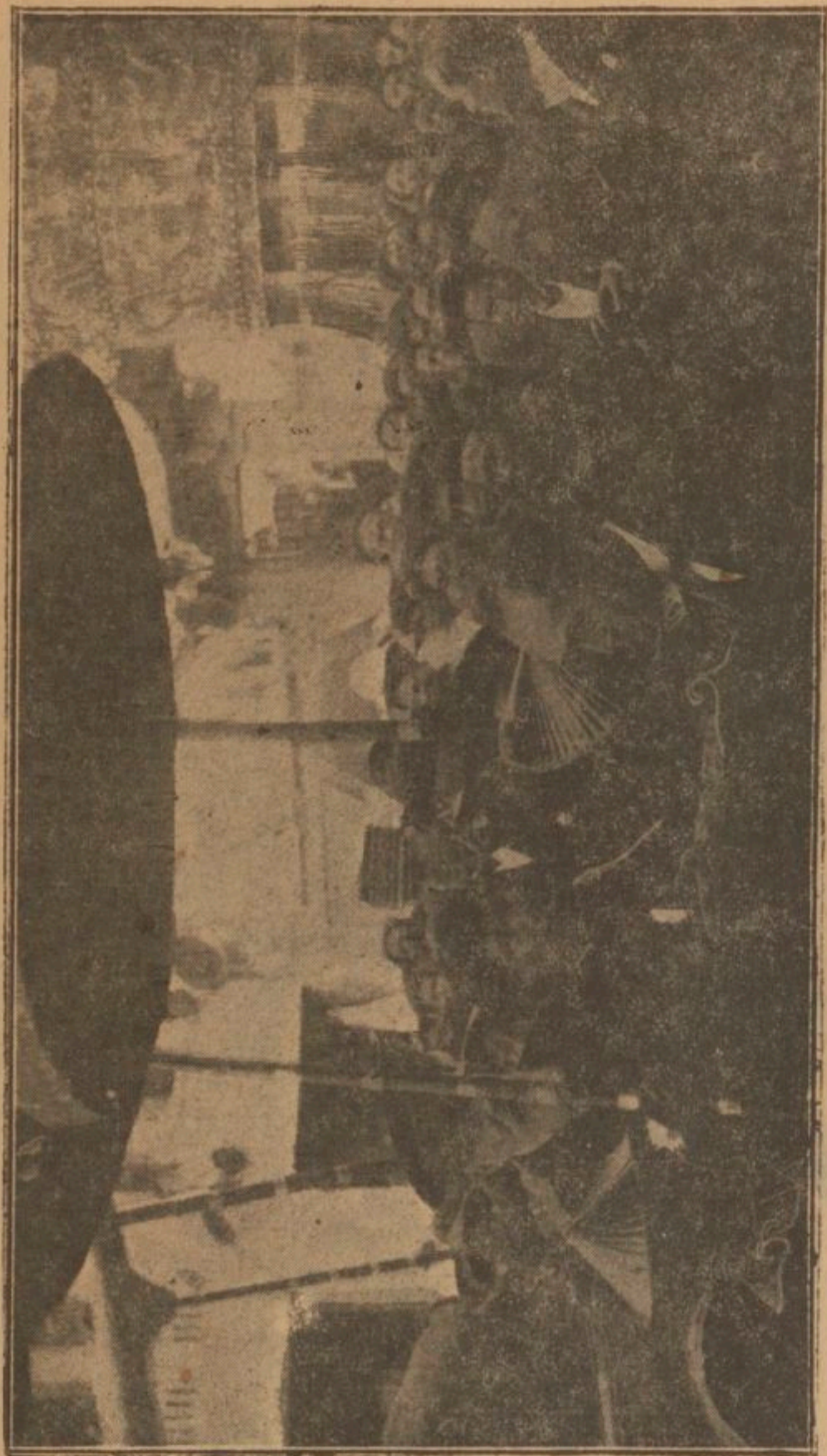
Làm trai biết đánh tồ-tôm,
Uống rượu Văn-điền xem nôm
thúy-kiều,
Giá gương phủ tấm nhiều điều,
Lo gì mang tiếng đeo điều như ai.

Xâm-banh, quế-lộ, mặc lòng,
Ta về Văn-điền ta dùng rượu ta,
Chén men pha vị sơn hà,
Tỉnh say trong nước non nhà có
nhau.

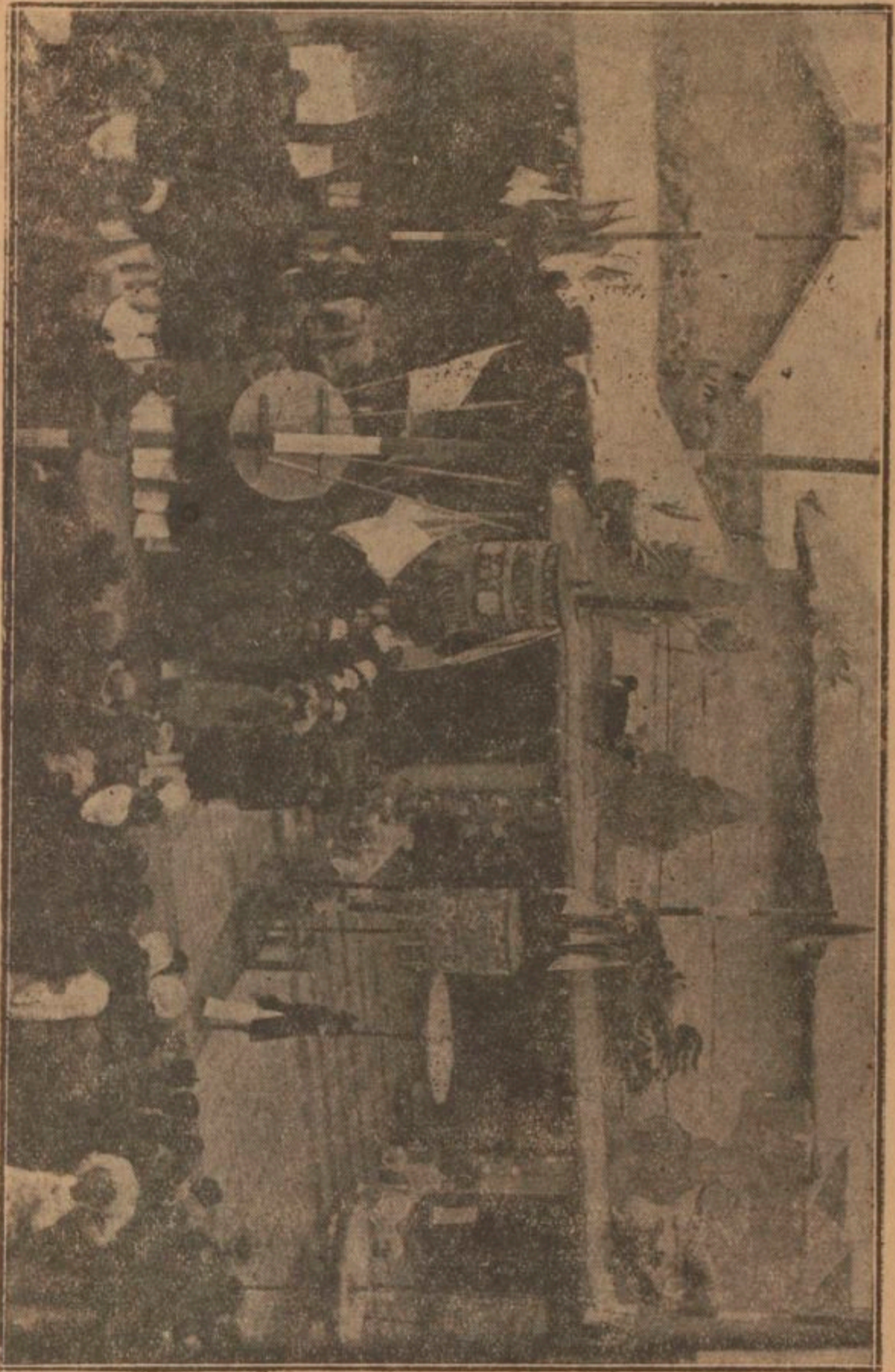
Sơn-tây có giải sông Lô,
Hà-đông Văn-điền có lò rượu ngon.
Sông còn, thì nước vẫn còn,
Còn ty Nam-tử'u ta còn say chơi.

Tay nàng chén rượu la-đà,
Hỏi đường Văn-điền rằng xa hay
gần.
Buổi đời kinh-tế khó khăn,
Lợi quyền, ta phải giữ phần cho ta.

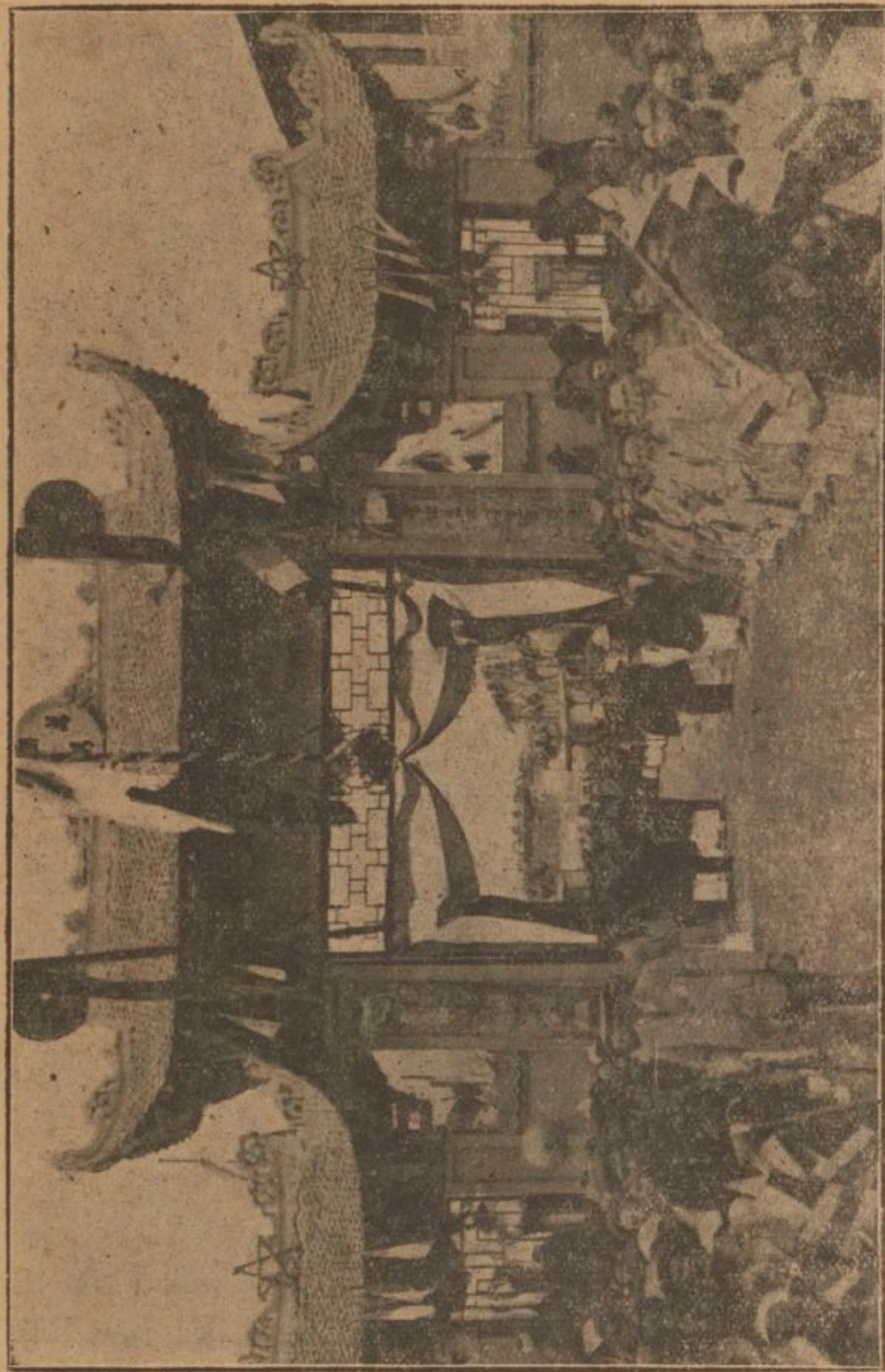
Hỡi cô quần trắng, khăn nhung,
Có về Văn-Điền buôn chung thì về.
Văn-Điền có rượu Bắc-kỹ,
Ta buôn, ta bán, lợi thì ta chia.

Đức Hoàng-Thượng ở trên auto xướng.

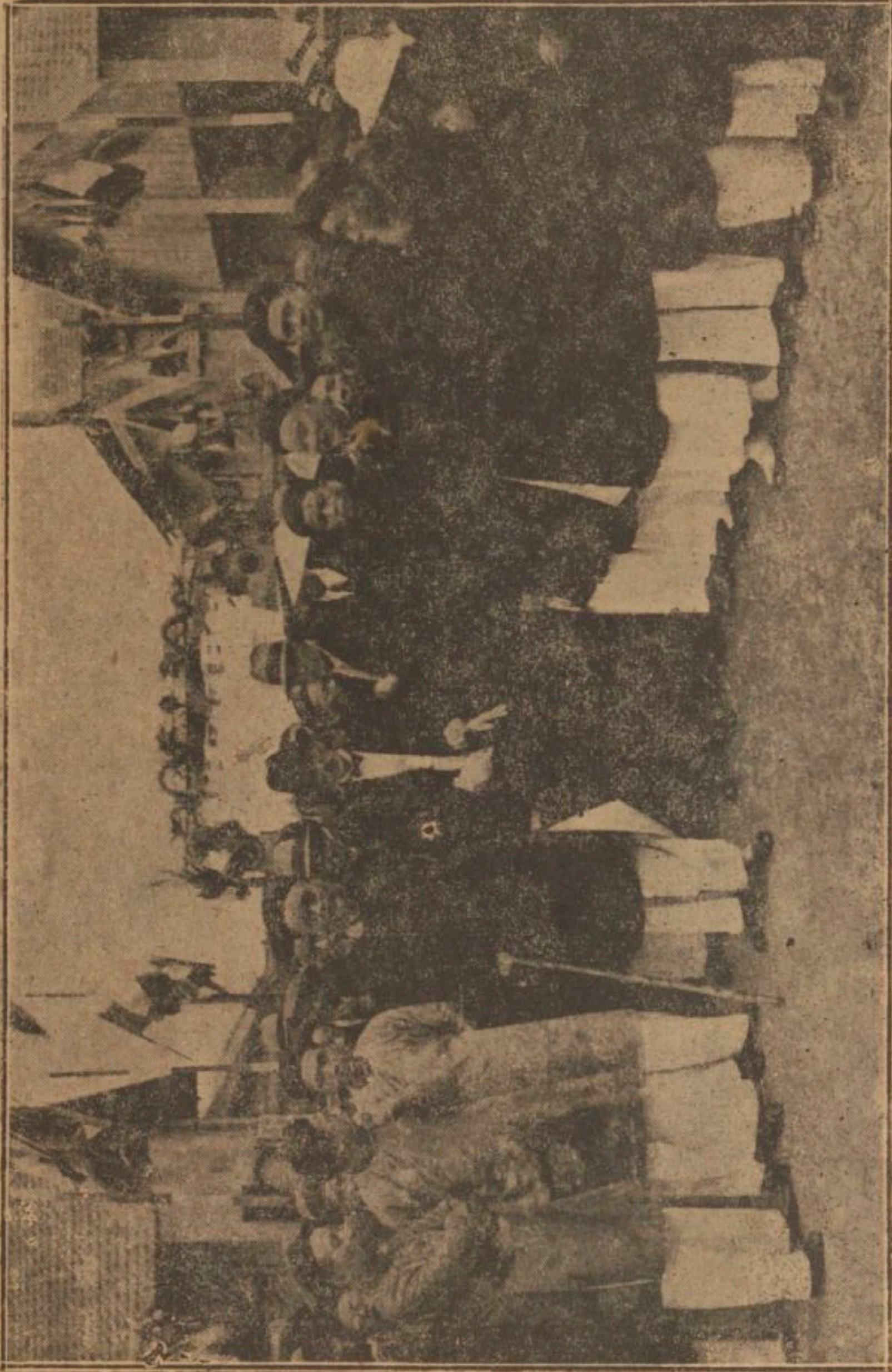
Nhà chào để đón đực Hoàng-Thượng

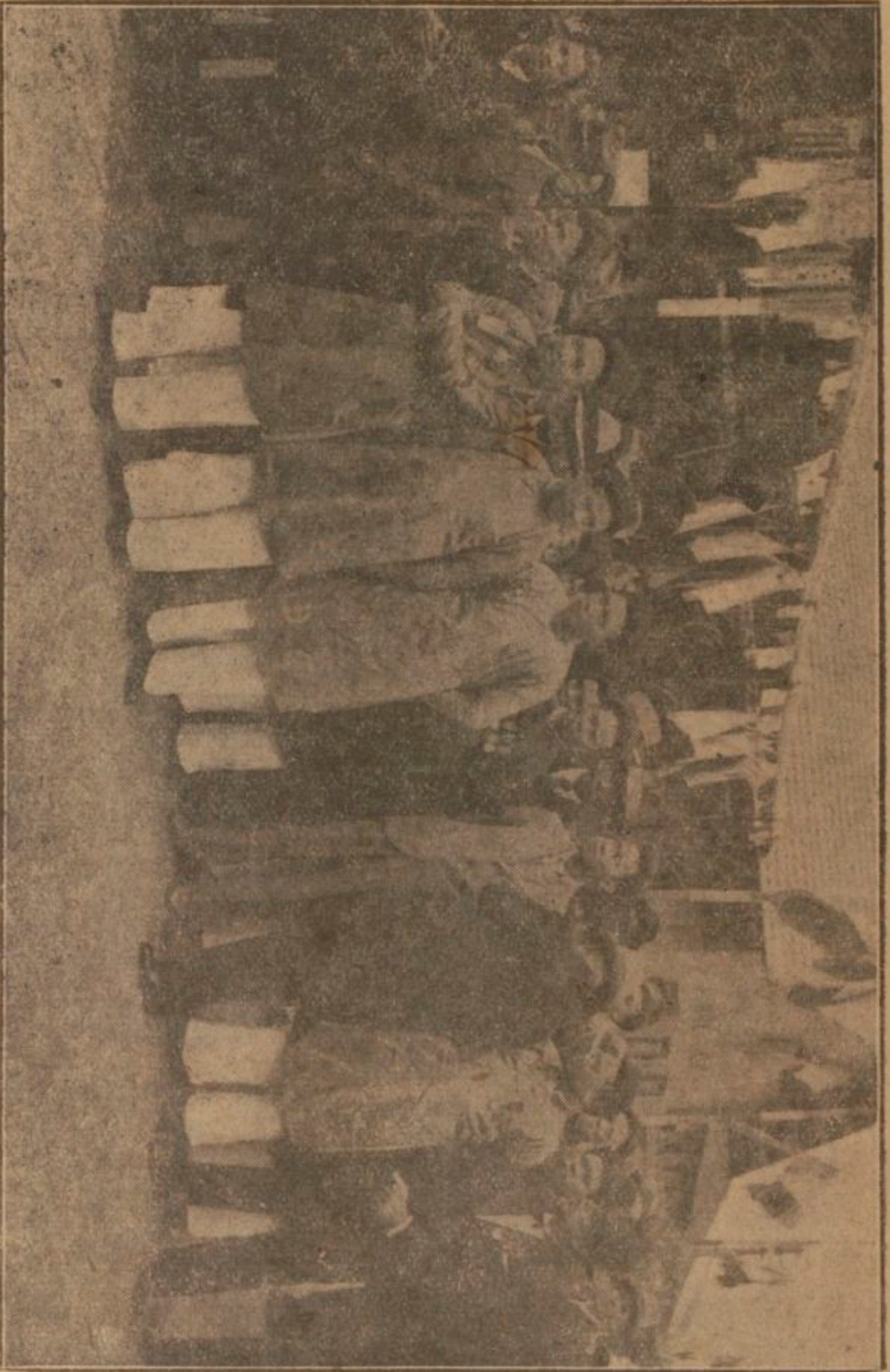
Thôn hào hàng huyện dừng đón Hoàng Thượng đến.

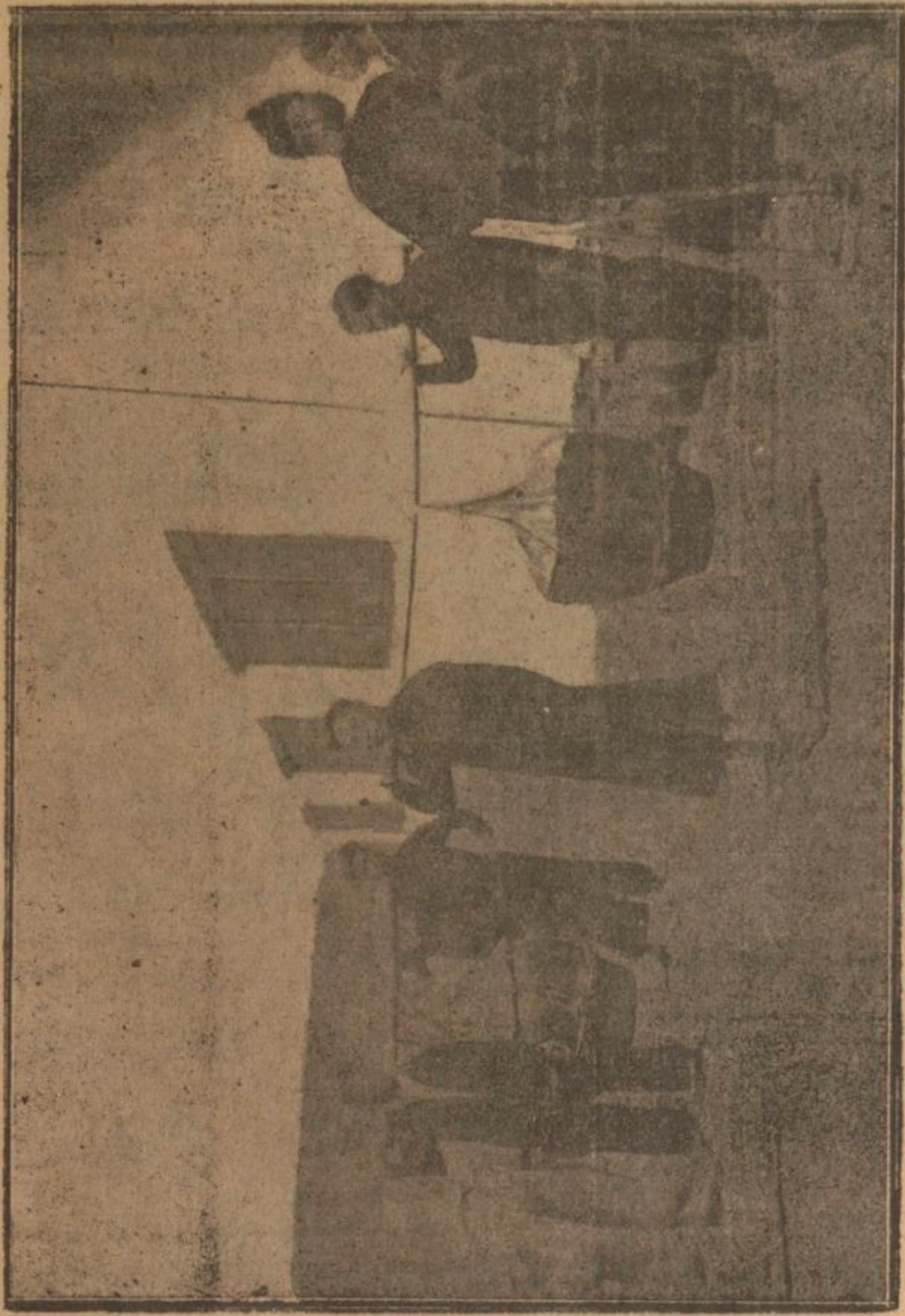
Quan khach đoi đuc Hoang Thuyng đên.

Các quan khách đợi đức Hoàng-Thượng đến.

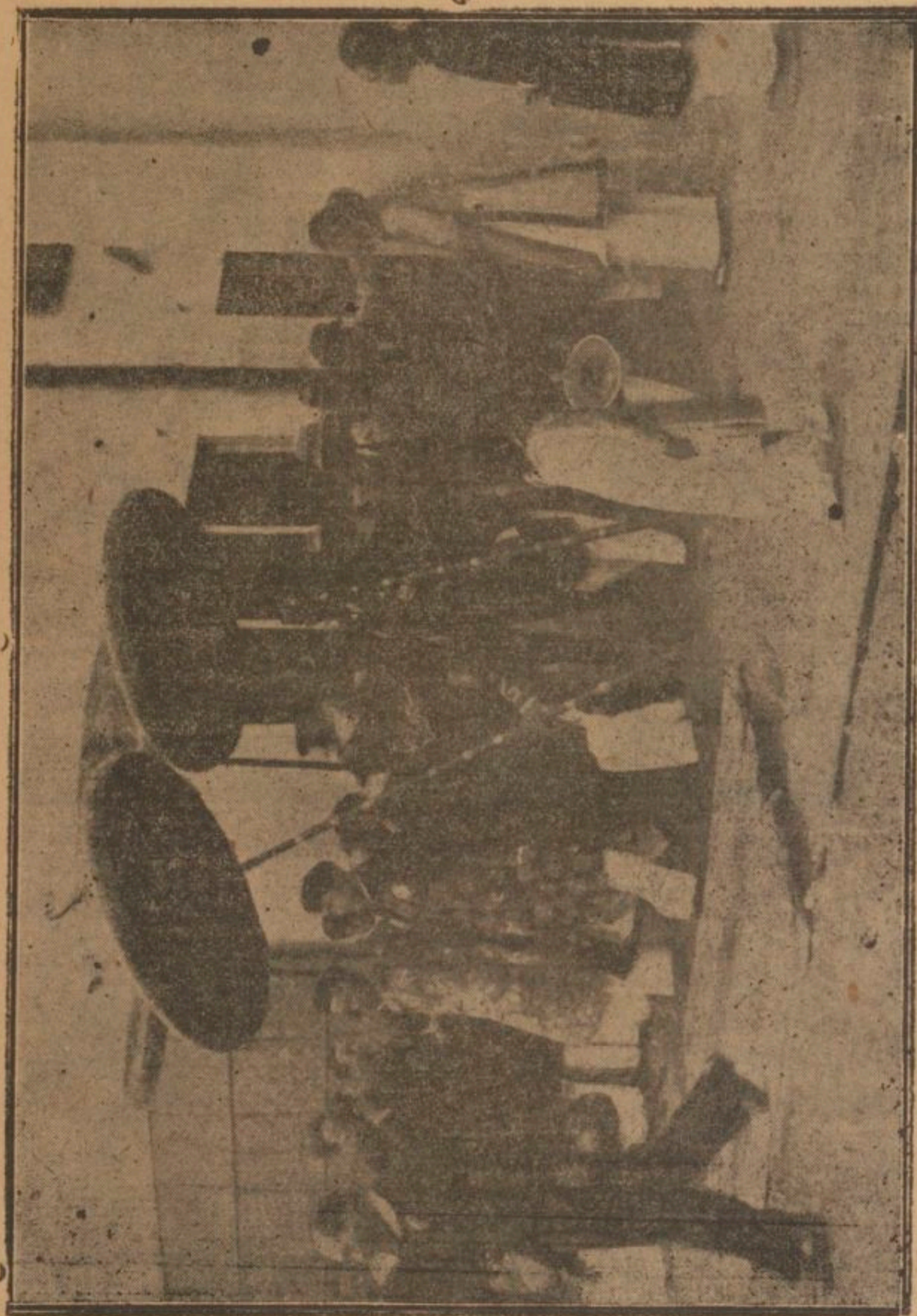
Quan-khách đing trưc cao-đài, đôn Hoàng-Thượng.

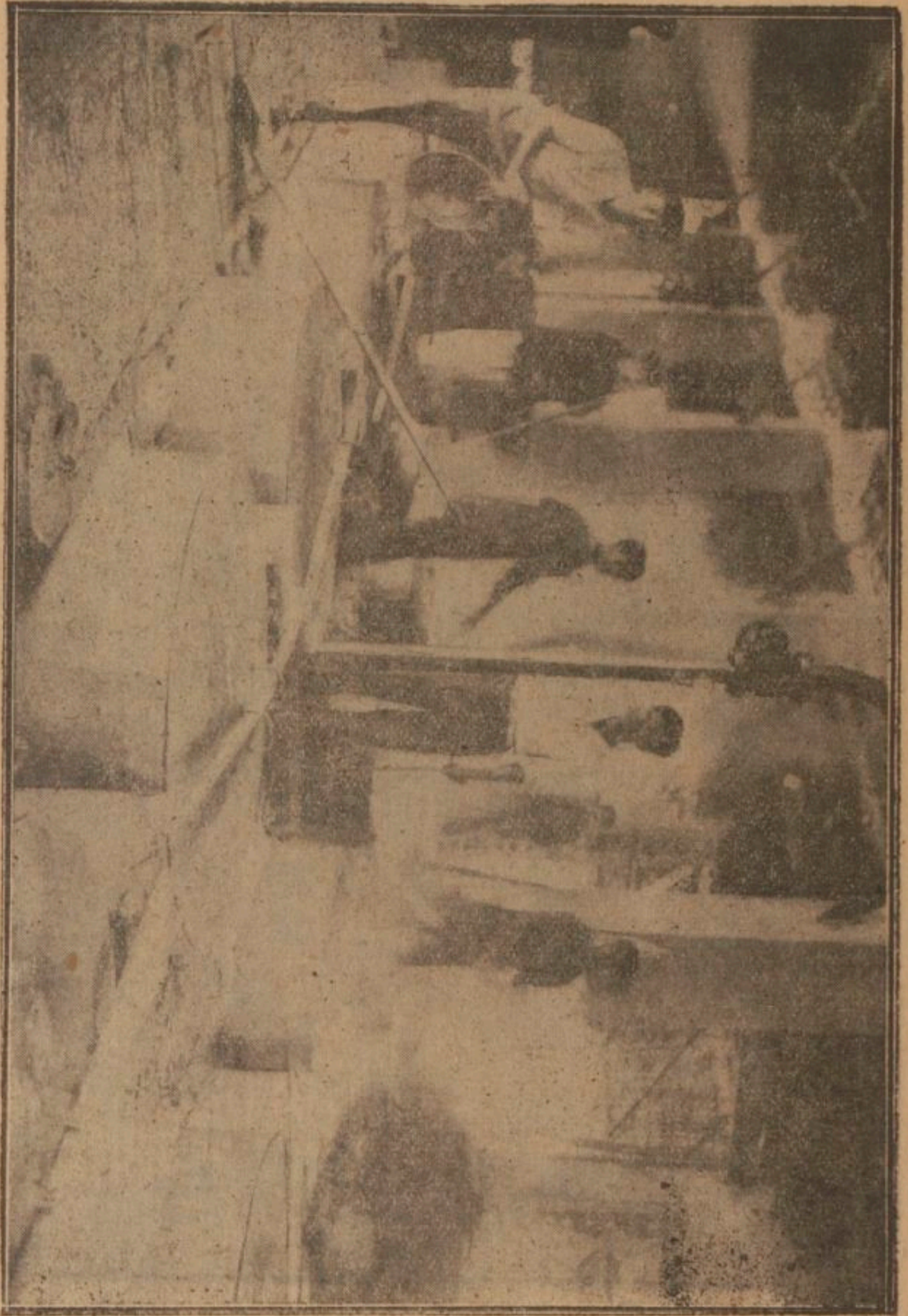
Khiêng rượu ở nhà nấu sạng kho chứa rượu.

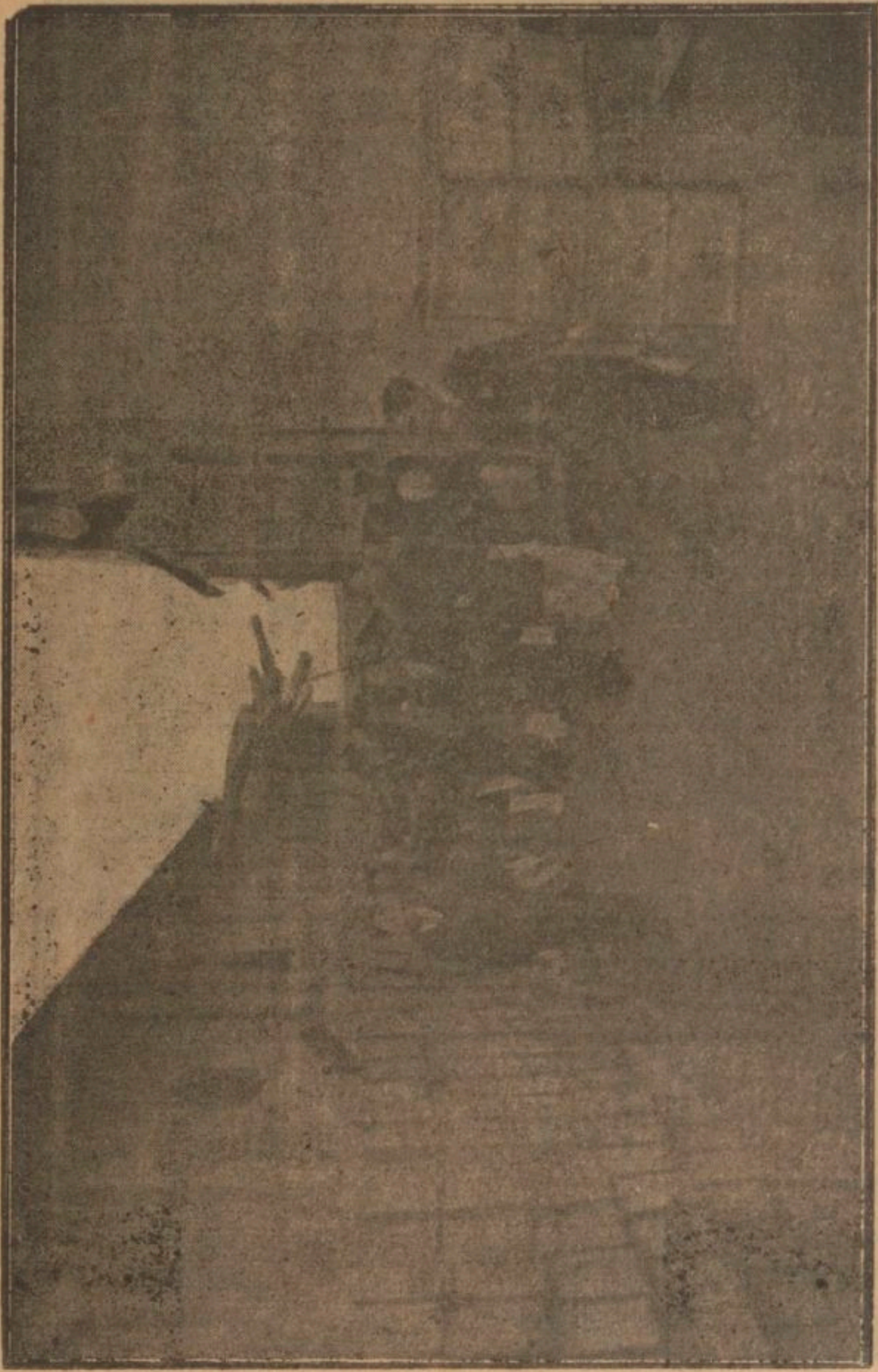
Đức Hoàng-Thượng đi sang nhà đóng chai.

Đức Hoàng-Thượng đi quanh trong sở nấu rượu.

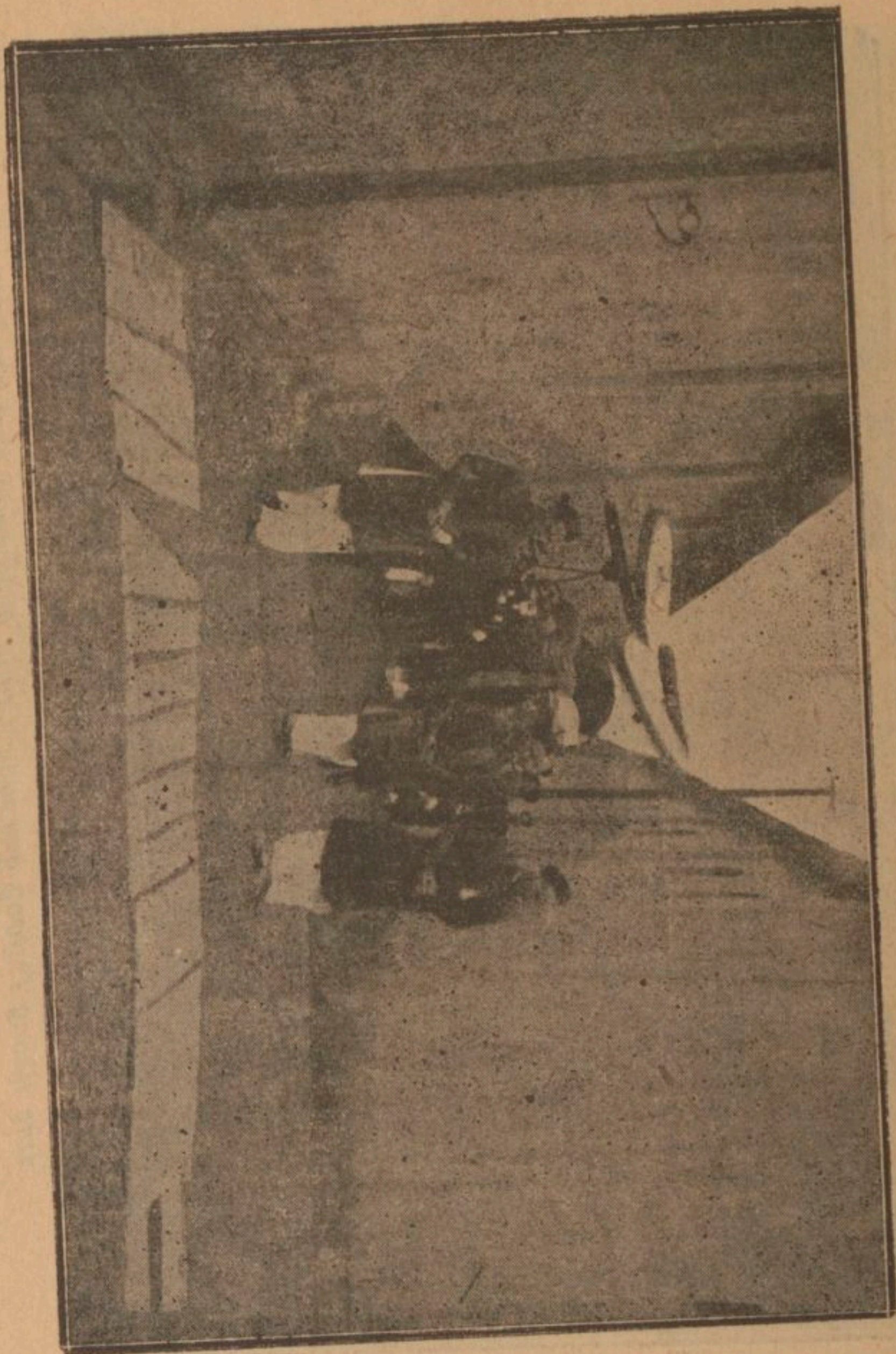

Nhà thổi cơm.

Đức Hoàng Thượng qua sang xưởng đóng rượu chai vào hòm.

Đức Hoàng-Thượng đi xem kho thóc.

Cơm giắc men rồi dương bốc vào chum.

Đức Hoàng Thượng bắt đầu vào xem các xưởng trong nhà rạn.

Hiệu sách MAI-LINH

130, phố Cầu Đất Haiphong

Bán và làm Đại-lý

Báo chí quốc-văn, sách, vở, giấy, bút cho học-trò các trường.
Kính đeo mắt — Tạp hóa — Thuốc của Kim-Hung dược-phòng

Làm

các thứ đổi trường cải-lương

Chữa

các thứ bút máy, đèn manchons,
đèn piles, kính đeo mắt, đồng-hồ

Nhận

các công việc in cho nhà in

Tân-Dân, — Hanoi

đăng quảng-cáo vào các báo chí

CÙNG CÁC BẠN HÀNG

Xin nài cho được hàng To-lựa của

Tiệm chính Bombay

mới thiết tốt đẹp mà kiểu lại tân-thời, vì chuyên nghề đã lâu năm, lại nổi tiếng chiêu khách nhất — Có bảo lãnh chắc chắn. Giá hạ hơn hết.

To-lựa : Bombay, Tàu, Nhật, Pháp, Mỹ, Ang lê, Huê-kỳ. Cao-mên, Đức, Diên-điện, Malacca, v.v...

Kỳ tàu ngoại-quốc nào cũng có sang các hàng kiểu mới.

Tổng-cục : 89, Hàng Khay, Hanoi — Giây nói 722

Chi-điểm : 26-28, Phố Khách, Haiphong — 114

— 115, Quai Đông-ba, Huế — 73

Đại-lý độc-quyền **Bas Kayser** của Mỹ dẹt rất bền.

Đức Hoàng-Thượng và các quan nếm rượu Văn Điền.

Bên tay phải Ngài là quan Toàn-quyền Charles, và quan Toàn quyền Pasquier.

Bên tay trái là quan Thống-sứ Bắc-kỳ Tholance, và quan Khâm-sứ Trung kỳ Thibaudeau.

Đứng ở phía tay phải là quan Võ-hiến Hoàng-Trọng-Phu.

Ngồi ở đằng cùng bên tay trái là quan Thượng Phạm-Quỳnh.

Ai cần đặt Đại-lý ở Haiphong

Nếu các ngài xuất bản hoặc sách, hoặc báo chí, hay có bất cứ một thứ hàng gì mà muốn đặt **Đại-lý ở Haiphong** xin viết thư cho hiệu

MAI-LINH

130, PHỐ CẦU ĐẤT—HAIPHONG

chúng tôi thương lượng.

Chúng tôi, ngoài mấy chục trẻ con đi bán báo trong thành phố, lại còn có người ngày nào cũng đem các thứ hàng chúng tôi làm đại-lý, đi các nơi chào khách.

Điện-tín : Mailinh Haiphong

NAM-KÝ THƯ-VIỆN

Trong năm vừa qua,

Trong khoảng thời-kỳ thí-nghiệm của Nam-Ký Thư-Viện Hanoi, số người xem báo-chí và đọc sách được kết quả mỹ-mãn.

Kể từ 1er Septembre đến 31 Décembre tổng cộng được 250 độc-giả, trong số ấy được 150 người Pháp và 100 người Nam, số độc-giả mỗi tháng tăng dần, tính chung bình mỗi ngày được ngót 100 độc-giả lại đổi sách.

Bản-viện không ngờ được kết quả mỹ-mãn, như thế, cũng là nhờ quốc-dân ta vui lòng hoan-nghênh giúp sức.

Như vậy đồng-bào ta đã tiến-bộ trên đường trí-thức nhiều lắm.

Bản-viện hiện mới thu-trữ được 2.000 bộ sách quốc-văn làm phòng đọc sách riêng cho Phụ-nữ với Nhi-đồng, và đã sưu-tập được 10.000 bộ sách chữ Pháp, hơn 300 bộ sách chữ Hán cổ đề cho độc-giả khảo-cứu.

Bản-viện lại nhận được ngót 200 cuốn sách và báo-chí của các bạn gần xa sốt sắng gửi cho xin có lời cảm tạ.

Giá tiền mượn sách của độc-giả bản-xứ hạ 40.l.

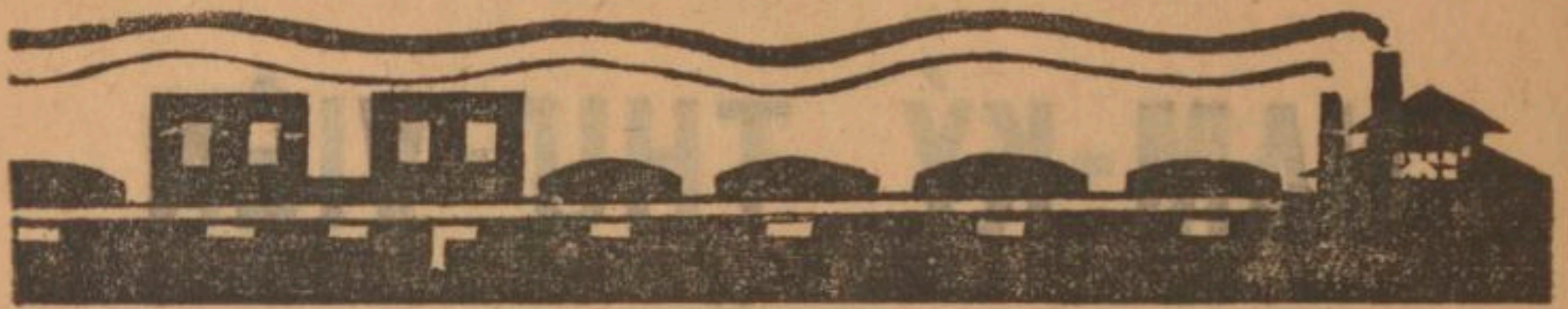
1 Tháng	0p.60
3 Tháng	1p.60
6 Tháng	3p.00
1 Năm.	6p.00

Nam-Ký Thư-viện lai-cáo.

Sách chơi xuân năm Giáp-tuất

ĐÃ XUẤT BẢN

Hạng thường.	0p.30
Hạng đặc-biệt.	1p.00

Các ngài muốn sơn Auto, buồng tắm,
bàn tủ được bóng, bền và đẹp như
sơn Annam thi hỏi cho được thứ

laque **DUROLAC**

của nhà Nguyễn Sơn - Hà chế ra

Các cửa hàng sơn đều có bán và ở nhà máy sơn

RÉSISTANCO

Haiphong — Hanoi — Tourane — Saigon

Grand'Imprimerie

Litho — Typo — Relivre

Litho Wah-Yang-Ly-Ky

83, Rue Chavassieux — Haiphong

Hiệu in thạch ấn-cục

WAH YANG-LY-KY

83 phố Cầu-lấp — Haiphong

Lá nhân rất mỹ-thuật — Nhật lịch
rất đẹp đẽ — Etiquettes rất đẹp

Giá phải chăng

Làm bánh có tiếng khai trương
đã hơn 55 năm của hiệu:

QUẢNG - CÁT - TƯỜNG

68 phố Khách — Haiphong

Bánh : long phượng đám cưới,
biểu lễ ngày tết
ngọt, tây, tàu
nướng ông giăng

làm sạch sẽ — đồ thực ngon,

Giá rất hạ

Đức Đại-Nam Hoàng-Đê

Ban khen

Palais Impérial

Paris, le 22 Novembre 1913

Cabinet Civil de Sa Majesté

50 768

御前文房用箋

*Le Ministre, Directeur du Cabinet
Civil de S. M. l'Empereur d'Annam
à Monsieur Vu Nhu Lem, Libraire,
500 Rue du Protectorat.*

NAM-DINH

Cher Monsieur,

Van-Phong tôi đã tiếp được 17 quyển sách giáo khoa của ông gửi về để dâng HOANG-THUONG.

HOANG-THUONG đã ngự lãm. Ngài ban khen là sách soạn có công phu, có thể giúp cho trẻ con trong nước học tập các môn phổ-thông.

Vậy Van-Phong tôi phụng chuyển lời Ngài ban đó để quý ông được biết.

Nay kính

Ouvrages de MM. Vũ Như-Lâm et ses collaborateurs

Félicitations

de S. M. l'Empereur d'Annam

En vente chez : l'Editeur Imprimerie Mỹ-Thắng (Namdinh)
Librairie Mai-Linh 130 Avenue Paul Doumer (Haiphong)

- 1.) 250 Problèmes classés par séries types, avec Solutions raisonnées et Réponses, C. Sup. et Moy. 2e année 0p.50
- 2.) Les Epreuves écrites et orales du C. E. P. F. I. 1p.20
- 3.) Manuel d'Histoire d'Annam, Cours Supérieur et Moyen — C. E. P. F. I. 0p.45
- 4.) Manuel d'Analyse logique et grammaticale, C. Sup. C. E. P. F. I. 0p.40
- 5.) Cent vingt rédactions françaises corrigées, Cours Elémentaire et Moyen 0p.30
- 6.) 250 Problèmes classés par séries types avec Solutions raisonnées et Réponses, Cours M. 1re An. et C. El. 0p.35
- 7.) La Récitation française expliquée Cours Elémentaire et Moyen 0p.40
- 8.) Manuel de grammaire et de dictée française avec Traduction en Annamite. — C. El. — C. E. El. I. 0p.50
- 9.) Cent une dictées expliquées — Cours El. et Moyen. 0p.45
- 10.) Sơ-học Yếu-lược vấn đáp — C. El. — C. E. El. I. 0p.40
- 11.) Việt-Văn đọc bản — Livre de Lecture annamite. C. El. et Moyen. 0p.35
- 12.) Nữ-sinh đọc bản — Lecture annamite à l'école de Filles. Cours Elémentaire et Moyen 0p.35
- 13.) La Récitation annamite expliquée. Cycle Elémentaire 0p.25
- 14.) Chuyện Giải-Tri — Choix de Lecture du samedi. Cycle Elémentaire 0p.30
- 15.) Sơ-học Nam-sử' lớp Sơ-đẳng — Histoire d'Annam. Cours Elémentaire. 0p.35
- 16.) Sơ-học Nam-sử' lớp Dự-bị — Histoire d'Annam. Cours Préparatoire. 0p.35
- 17.) Quốc-ngữ vỡ lòng 0p.05

Editions de l'Imprimerie MY-THANG
TONKIN — 50c, Rue du Protectorat — NAM DINH

R. E. Michel

- 1.) La Lecture française au Cours Supérieur. 0p.95
 2.) La Lecture française au Cours Moyen. 0p.90

Nguyễn duc Bao, Doan van-Dang et Vu-nhu-Lam

- 3.) Manuel d'Histoire de France et d'Annam C. S. 0p.40
 4.) Manuel de Traduction — Thème et Version C. S. 0p.35
 5.) La Dictée française au C. Sup. C. E. P. 0p.30
 6.) La Composition française au C. Sup. C. E. P. 0p.30

Vu-nhu-Lam et Nguyễn-da-Gia

- 7.) Annam Tự ngữ. 0p.30

Dao-van-Minh et Cie

- 8.) Vocabulaire français — 1er degré C. P. et El. 0p.45
 9.) Vocabulaire français — 2e degré C. El. et M. 1re. 0p.45
 10.) Livret de leçons de choses C. Sup. C. E. P. 0p.35
 11.) Livret d'Histoire de France. C. Sup. 0p.40
 12.) 1er Livre de lecture française. C. El. et Prép. 0p.50
 13.) 2e Livre de lecture française. C. El. et M. 1e An. 0p.55
 14.) La conversation française. C. El. et Prép. 0p.25
 15.) Cent dictées françaises. C. El. et M. 1re année. 0p.35
 16.) Luận Quốc-văn. Cours Élémentaire. 0p.30
 17.) Am-tả quốc-ngữ. Cours Élémentaire. 0p.25
 18.) La Lecture française expliquée. C. El. et M. 1e. 0p.55
 19.) Sách giấy văn tây, tiếng tây. 0p.20
 20.) Choix de lecture française du C. Sup. 0p.80

Nguyễn-van-Thuong et Nguyễn-hoài-Dinh

- 21.) Le Certificat d'études primaires franco-indigènes. 1p.20

Michel et Nguyễn-van-Du

- 22.) Địa-dư tỉnh Nam-Định. 0p.20
 23.) Nam nữ phòng trung bí mật tân y thuật. 0p.40
 24.) Tiểu trung duyên điển nghĩa (sous presse)

Vu-nhu-Lam et Cie

- 25.) Sơ-học địa-dư lớp sơ-đẳng, Géographie C. El. (sous presse)
 26.) Sơ-học địa-dư lớp dự-bị, Géographie C. Prép. —
 27.) Manuel de leçons de choses au C. Moyen —
 28.) Manuel de morale au Cours Moyen —

Các thứ sách trên này có bán tại hiệu Mai-Linh, 130 phố Cầu Đất Haiphong.

Pile Avion

Marque déposée

請用飛機嘜

乾電池

Những người dùng đèn pile sành sỏi nên mua cho được pile tàu bay mà dùng vì pile tàu bay thắp sáng đốt được lâu. Mọi nơi đều biết tiếng. Có bán tại các hiệu tạp hóa.

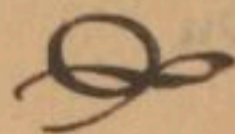
Bán buôn và bán lẻ tại hiệu.

VIÊN ĐÔNG

102 phố Baty Haiphong

POINSARD & VEYRET

Haiphong — Hanoi — Quinhon — Saigon — Pnompenh

Các đồ hộp, các thứ sắt, các đồ dùng trong nhà

Các đồ kim khí — Các thứ máy

Sơn **L'ESTUDO** đồ gỗ: bàn, ghế, tủ

Như - Ý Lâu

Tonkin — Rue Chinoise N° 48 — Haiphong

Téléphone N° 163

Hải-phòng có Như-Ý Lâu,
Một hiệu bán đủ cơm tàu, cơm tây.
Lầu cao phòng rộng, thang mây,
Trang hoàng lịch sự, khác rầy động
tiên.

Các món ăn tinh rẻ tiền,
Qui khách nếm thử, chẳng phiền
chút chi.

Người hầu kẻ hạ một khi,
Của ngon, vật lạ giá thì phải chăng.
Bốn mươi năm, tiếng đồn vang,
Vệ-sinh tinh chế đâu bằng hiệu này.
Chẳng dám khoe mép quá lời,
Vào ăn mới biết là lời chẳng ngoa.
Dịp may xin chớ bỏ qua.

Như-Ý Lâu cần bạch

Hiệu làm bánh

Kuong Yune-Long

62 Rue Chinoise — Haiphong

■
Làm bánh biểu lễ rất lịch-
sự, làm bánh long-phượng
dám cười rất ngon đẹp
có bán các thứ

Rượu mùi — Kẹo ngọt —
Hoa quả — Hành, khoai —
Đồ hộp — Bích qui
giá bán rất hạ

Các ngài muốn giày đẹp mà
rẻ tiền, xin mời lại hiệu :

« HANOI CHAUSSURES »
48 Bd Amiral Courbet — Haiphong
sẽ được vừa ý !!

LES PLUS BEAUX IMPRI-
MÉS SORTENT DES PRES-
SES DE L'IMPRIMERIE
TÂN - DÂN

93 Rue du Coton — Hanoi

■
AGENCE À HAIPHONG
LIBRAIRIE MAI-LINH
130 Paul Doumer

TO NHẬT BẮC-KỶ

Nhà thuốc **NAM-THIÊN-ĐƯỜNG**, Tổng-cục số 73 phố Hàng-Gai Hanoi, và Chi-Điểm số 140 phố Khách Nam-Định, là một nhà thuốc của người Việt-Nam chuyên môn khảo cứu các khoa học thuốc nam và thuốc bắc rất giỏi, nghiên cứu các môn thuốc nam rất linh nghiệm chế ra các thứ thuốc **Cao. đan, hoàn, tán**, rất tinh khiết và rất thần hiệu, bệnh nào có đủ thuốc ấy, làm ra sách Dược-mục (catalogue) chỉ dẫn rõ ràng, và đặt Đại-lý khắp các tỉnh trong xứ Đông-Dương, đề tiêu thụ các thứ thuốc, Thiệt là một nhà thuốc nam rất giá trị, rất có tiếng trong xứ Bắc-kỳ.

Đồng bào Việt-Nam ta ai có bệnh gì nguy hiểm khó khăn, và ai cần dùng thuốc gì, xin cứ gửi thư cho nhà thuốc **NAM-THIÊN-ĐƯỜNG** mà hỏi, sẽ được thơ trả lời ngay.

Nhà thuốc **NAM-THIÊN ĐƯỜNG** cần dùng nhiều người làm đại-lý ở khắp các nơi trong xứ Đông-Dương, ai muốn làm xin cứ gửi thơ lấy trương trình và catalogue, ai cần dùng thuốc gì xin cứ hỏi tại các nơi Đại-lý lớn như sau này:

Hiệu Mai-Lĩnh, số 130 phố Cầu-đất (Paul-Doumer) Haiphong.

Hiệu Vĩnh-hưng-Tường, số 77 phố Sarraut Nghệ-an (Vinh).

Hiệu Vĩnh-Tường, đường Gia-loug Huế.

Hiệu Lý-xuân-Hoà, đường Đỗ-hữu-Vị Tourane.

Hiệu Hoàng-Tá (Quảng-Lạc) Quinhon.

Hiệu Mộng-Lương, thư-quán Nha-Trang.

Hiệu Thanh-Thanh, số 38 đường Pellerin Saigon.

Còn các tỉnh trong xứ Đông-Dương đều có đại-lý cả.

Un seul tailleur

Au rendez-vous des Elégants

NGOC - THAP

tailleur coupeur

diplômé à Paris

51 Rue Jules Ferry — Hanoi

sa coupe, son travail, ses prix

APPAREILLAGE ÉLECTRIQUE

Tiên-Long

22 Av. Paul Doumer

HAIPHONG

Installation, Répara-
tions, Bobinage

HIỆU ẢNH CÓ TIẾNG Ở CẢNG

Phuc-Lai-Photo

98 bis, Boulevard Bonnal
HAIPHONG

có chụp được rất nhiều
ảnh về cuộc Ngự - giá
Bắc-tuần

Ameublement Général

ĐANG VAN-HƯƠNG

Fondé en 1894

Spécialisé dans la réalisation des
meubles et articles en bois sculpté

Exécution des meubles sur
commande de préférence

RUE DE FRANCE 13 NAMDINH (TONKIN)

Thuốc láo

MY-LAI

34 Rue de Bắc-ninh)
33 Rue Paul Doumer) **NAMDINH**

thơm ngon nhất

Restaurant chinois
Double cuisines :
Française et chinoise
Chambres propres
Cuisine soignée
Prix modéré

Restaurant YU SHUAN

29, Rue Formose — Haiphong

Cao lâu

Nghi - Xuân

29, phố hàng Cháo, Haiphong

Hiệu cao lâu mới mở rất sang trọng, chiều khách có lễ phép, các món đồ ăn tầu do bếp mướn tại Hongkong, cũng biến các ngài khẩu phúc, các món ăn tây.

Vị ăn rất ngon.

Giá tính phải chăng.

Xin các Ngài quá bộ chiếu cố, chúng tôi lấy làm cảm ơn.

Toutes sortes de souliers
Très commodes
Travail soigné
Prix modéré

Cordonnerie HOP ON

14, Rue de Bắc-Ninh — Haiphong

Sởng chế tạo các thứ giầy

HOP ON

Số nhà 14 phố Bắc-Ninh

(Tonkin) Haiphong

Chuyên môn chế tạo các thứ :

Giầy : cao-su, kếp, băng-túp, phốt ban, tennis

sáng lập đã lâu năm, xa gần biết tiếng, xin nhận kỹ marque con ngựa kéo nhậm.

Giầy làm rất vững bền, kiểu mới, da rất đẹp. Giá bán rẻ không đâu bằng.

Các đồ kim khí — Các thứ đồ sắt — Các thứ máy

Các chất nổ — Các thứ lật vật

DESCOURS & CABAUD

nhà bán các thứ đồ sắt — vốn

hàng trăm triệu quan tiền tây

Chi điểm — Saigon, Haiphong, Hanoi, Pnompenh,
Tourane.

Đại lý — Benthuy, Quinhon, Nhatrang, Yunnanfou.

Công-ty

“ La Paternelle Vie ”

lập tự năm 1841

là công-ty « **Bảo-hiêm nhân-thọ** » rất
có giá trị của người Pháp lập nên

Tiền đóng ít — Lợi được nhiều

Các ngài muốn biết thể lệ xin mời đến
hoặc viết thư cho Đại-lý của công-ty là ông

HENRI BLETON

39 Bd Francis Garnier Haiphong

Téléphon 79

Các ngài có xe auto, có nhà cửa có hàng hóa
gửi đi muốn mua “ **bảo hiêm** ” nên tìm cho
được công-ty “ **Assurance Franco Asiatique** ”
do ông “ **Henri Bleton** ” 39 Bd Francis Garnier
Haiphong làm đại-lý vì công-ty đó lúc nào cũng
sẵn lòng bênh-vực quyền-lợi cho bạn hàng !!

Thư từ xin đề rõ :

Mr HENRI BLETON

HAIPHONG

Téléphone 79

GENTLEMEN, QUE VOUS SOYEZ
GROS, COURTS, MINCES, ÉLANCÉS

SI FONG

coupeur élégant

58 Boulevard Amiral Courbet Haiphong

vous habillera élégamment à la perfection

Các đồ hộp, rượu vang, rượu mùi, nước hoa

Hiệu TAI-FAT

61 Rue Paul - Bert -- Haiphong

Téléphone 471

Hàng mới giá rẻ hơn các nơi và gửi đi nhanh
tróng.

Vente de Glaces de Production St Gobain

de toutes sortes et de toutes dimensions

Nam - My

43, Rue du Chanvre — Hanoi

argenture de glaces, pare buse autos
abat-jours en verre dépoli

Soieries, Lainages, Cotonnades
en tous genres

ICH - THANH

35, PHỐ KHÁCH — HAIPHONG

**CÓ ĐỦ CÁC THỨ HÀNG TƠ, LỤA, LEN,
GIẤ, VÂN VÂN. BÁN BUÔN VÀ BÁN LẺ**

LIBRAIRIE-PAPETERIE - MERCERIE

■
TÂN-NINH

Bùi Hữu-Thúc Propriétaire

83-85 Rue de France 83-85

NAMDINH

■
Prix Modéré

TONG-SENG

HAIPHONG

148 Rue Chinoise

■
Importation

Exportation

■
Téléphone 434

PHOTOGRAPHIE ARTISTIQUE

ET INDUSTRIELLE

Printemps Photo

1 Avenue Paul Doumer — Haiphong

■
Salon de pose le plus moderne

Travaux d'amateur

CINÉMA
TAI-KOAN

PARLANT ET SONORE

Rue Maréchal Pétain Haiphong

Téléphone 185

CHANGEMENT DE PROGRAMME TOUS LES LUNDIS ET VENDREDIS

MATINÉE TOUS LES JEUDIS, DIMANCHES

ET JOURS FÉRIÉS A 15 HEURES

Có bán vé tại hiệu sách Mai-Linh

130 phố Cầu đất Haiphong

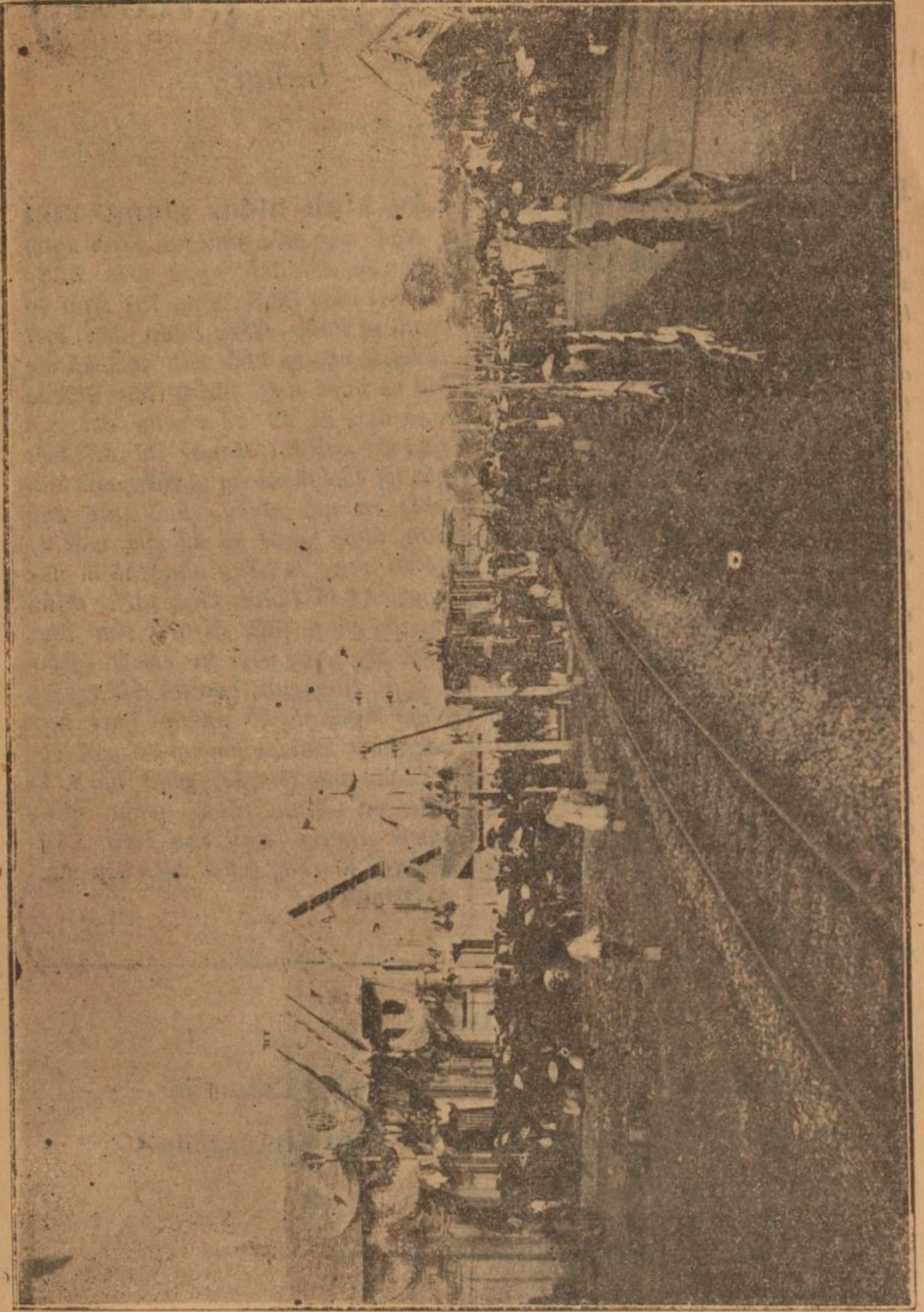
Hiệu thuốc mới của người Việt-Nam

DU'Ồ'NG-VINH

82 phố Khách — Haiphong

Thuốc sống rất nhiều, thuốc bảo-chế tốt thượng hạng, sao tằm kỹ càng, hợp phép vệ-sinh, có thầy lang lão luyện về nghề thuốc, chữa bệnh rất rỏi

Đường hỏa-xa trước cửa sở rượu.

Kim-Hung dược-phòng

81 Route de Huế — Hanoi

Phòng - tích đau dạ dày

Đầy hơi, hay ợ, ăn chậm tiêu, ngấm ngấm đau bụng dưới, đau xuyên sang lưng, tràn cả lên ngực, lắm người mang bệnh ấy hàng mấy năm thuốc nào cũng không khỏi, da mặt vàng khè, da bụng đầy lên, thế là thành bệnh nguy. Nguyên nhân là thực tích, hay trũng tích, nhưng phần nhiều là vì khí tích, vì sau khi cơm no rượu say, hoặc người yếu, mà phòng dục vào, làm cho thức ăn không tiêu, lâu ngày sinh trũng sản, hay khí không hóa được, làm cho nghịch khí lên, hễ uống thuốc này là phải khỏi, bởi vì nó làm cho tiêu hết trũng, đem được hơi xuống, thành ra ăn ngon ngủ yên, khoan khoái trong người, mất hẳn cái ợ cùng là đau bụng, rồi dần dần người khỏe lại. Thật là một môn thuốc Phòng-Tích, đau dạ dày hay nhất chưa có thuốc nào bằng, mỗi gói giá 0p.40.

Lậu kinh-niên, giang-mai

Ngài nào mắc phải hai bệnh nguy hiểm ấy, nên đến ngay hiệu KIM-HUNG mua thuốc uống thì khỏi lo ngại, vì khắp Đông-Pháp đều biết tiếng là chóng khỏi rất nọc, không vật vã nhọc mệt, không hại đường sinh dục, vì đã có chứng chỉ của nhà thí nghiệm Hanoi thì đủ biết giá trị của thuốc ấy là thế nào? Mới phải ra mủ nhiều, buốt tức đau đớn, uống thuốc số 19, giá mỗi ve 0p.60 trong 24 tiếng đồng hồ là nhẹ ngay. Ai đã thành kinh niên, thỉnh thoảng có tí mủ, đi tiểu vẫn đục, hoặc lây nhày như tơ chuỗi (chroniques, filaments, gouttes militaires), uống thuốc số 20 chóng khỏi hơn các thuốc khác, cũng 0p.60 một ve.

Giang-mai (tim-la) phát hạch, lở loét, củ - đinh, thiên - pháo, uống thuốc Giang-mai của hiệu KIM-HUNG là thấy kiến hiệu lập tức, 1p 00 một ve.

ĐẠI-LÝ :

Haiphong : Hiệu sách Mai Linh 130 Cầu-đất

Namdinh : Hiệu Việt-Long 28 Rue Champeaux

Hongay : 60 Rue Marché

Vinh : 44 Rue Maréchal Foch

Thanh-hóa : 32 Grand' Rue

Tourane : Qua g Cự, Quai Courbet

VUA CHÈ

CHÍNH-THÁI SONG-HỠ

Kính trình quý khách

Một sự-nghiệp chè của bản-hiệu sáng lập ở nước Tàu đã được vững bền dư 50 năm nay, vì bản-hiệu chịu dùng công mở mang những công xưởng lớn lao và đón những tay kỹ-sư học-thức rộng để dùng công khảo-cứu mà đem những thứ chè ở núi **Vũ di sơn** và **Thái lão sơn** chế-tạo ra các thứ chè mới thực tốt, là chè « Chính-Thái » và « Song Hỷ » :

1o — Chè « Chính-Thái » và « Song-Hỷ » ở xưởng Vinh-Mao to nhất nước Tàu chế tạo ra ;

2o — Chè « Chính-Thái » và « Song-Hỷ » đã qua tay kỹ-sư có học-thức chế-tạo ra ;

3o — Chè « Chính-Thái » và « Song-Hỷ » đã dùng công lọc chọn những cánh chè non, không để cuống chè và chè vụn còn sót lại ;

4o — Chè « Chính-Thái » và « Song-Hỷ » khi pha nước chong xanh và mùi thơm ngào ngạt, lúc uống lại mát đọng lạ nhưong ;

5o — Chè « Chính-Thái » và « Song-Hỷ » khi uống vào có thể giúp bộ tinh-thần tỉnh táo ra ;

6o — Chè « Chính-Thái » và « Song-Hỷ » đã có sẵn những chất tiêu-hóa, làm cho mình ăn uống chóng tiêu, thực là một thứ chè vệ-sinh có ích đáng uống ;

7o — Chè « Chính-Thái » và « Song-Hỷ » kiểu gói xinh đẹp ngoạn mục, thực tiện cho các Ngài đi lễ, đi mừng-lâm. Vậy xin giới thiệu cùng Liệt-quý chiếu cố. Bản-hiệu lấy làm hoan nghênh lắm.

HIỆU CHÍNH Ở TÀU :

Hong - kong : 181, Queen's Road West.

Canton : 109, Hing Long Nam Street.

CHI ĐIỂM Ở VIỆT-NAM

Hanoi : 25, 39, Hàng Ngang

Haiphong : 158, phố Khách

Nam-định : 144, phố Khách

Haiduong : 21, phố Đông Kiều

Vinh-Mao trà hiệu căn bạch

VUA CHÈ

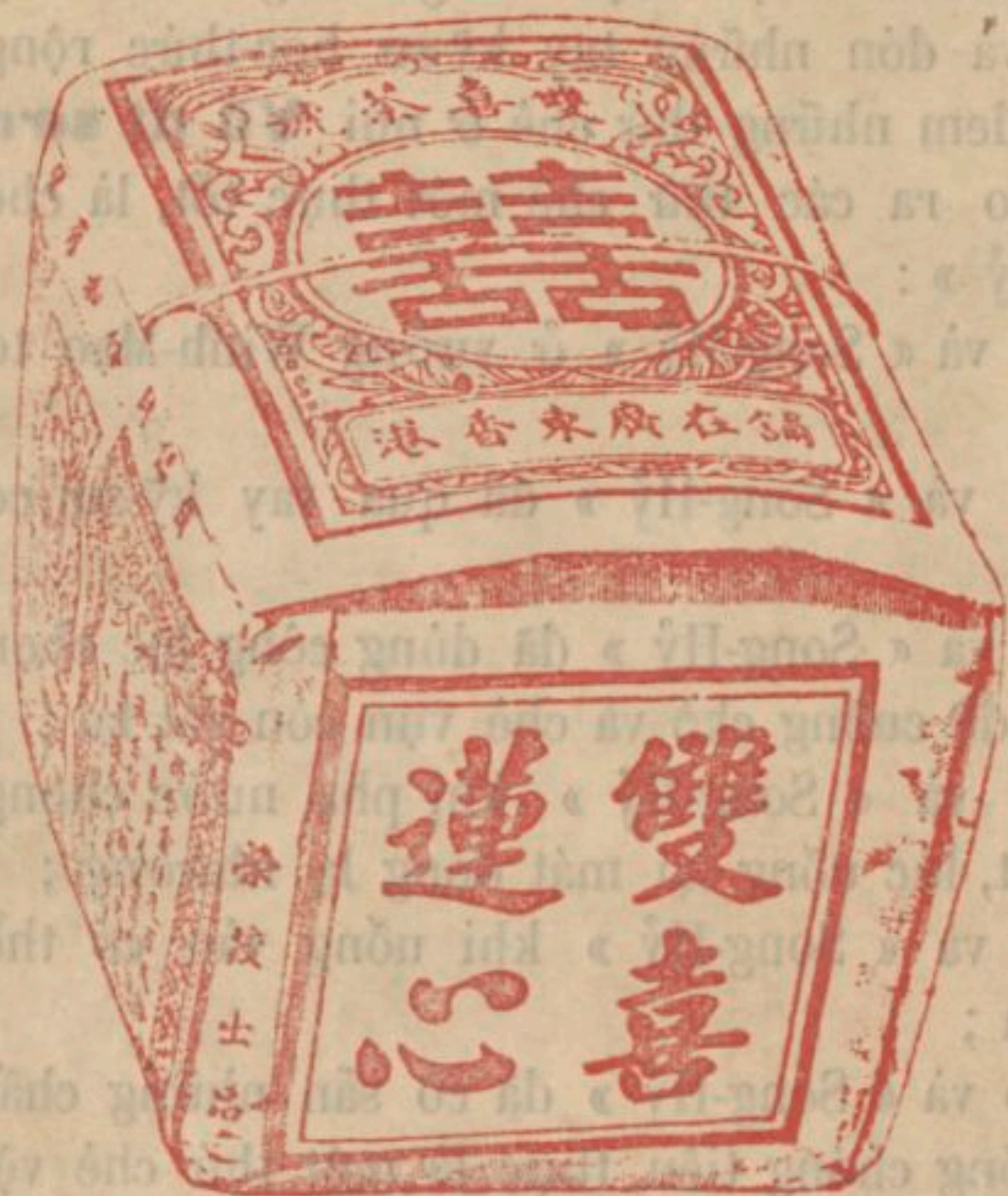
CHÍNH-THÁI-SONG-HY

CHÈ NÀY NHỎ

CÁNH XANH

NƯỚC, LẠI

THÊM HƯƠNG

CHI - ĐIỂM Ở VIỆT - NAM
 Hanoi 25, 39 Hàng Ngang
 Haiphong 158 Phố Khách
 Haiduong 21 phố Đông kiều
 Nam-định 144 Phố Khách